

Vergaderjaar 2007–2008

29 674

Evaluatie Wet Werk en Bijstand

Nr. 24

VERSLAG VAN EEN HOORZITTING

Vastgesteld 15 april 2008

De vaste commissie voor Sociale Zaken en Werkgelegenheid¹ heeft op 20 maart 2008 een hoorzitting gehouden in het gebouw van de Tweede Kamer der Staten-Generaal over **de evaluatie van de WWB**. Van deze hoorzitting brengt de commissie bijgaand stenografisch verslag uit.

De voorzitter van de vaste commissie voor Sociale Zaken en Werkgelegenheid,
De Wit

De griffier van de vaste commissie voor Sociale Zaken en Werkgelegenheid,
Post

¹ Samenstelling:

Leden: Van der Vlies (SGP), De Wit (SP), voorzitter, Van Gent (GroenLinks), Hamer (PvdA), Blok (VVD), Nicolai (VVD), Jan Jacob van Dijk (CDA), Smeets (PvdA), Dezentjé Hamming-Bluemink (VVD), Omtzigt (CDA), Van Hijum (CDA), Timmer (PvdA), Koşer Kaya (D66), Jonker (CDA), ondervoorzitter, Luijben (SP), Ulenbelt (SP), Ortega-Martijn (ChristenUnie), Blanksma-van den Heuvel (CDA), Van der Burg (VVD), Koppejan (CDA), Tony van Dijck (PVV), Spekman (PvdA), Thieme (PvdD), Karabulut (SP) en Vos (PvdA).

Plv. leden: Van der Staaij (SGP), Gerkens (SP), Vendrik (GroenLinks), Heerts (PvdA), De Krom (VVD), Weekers (VVD), Smilde (CDA), Depla (PvdA), Aptroot (VVD), Sterk (CDA), Willemse-van der Ploeg (CDA), Dijsselbloem (PvdA), Pechtold (D66), Spies (CDA), Irrgang (SP), Lempens (SP), Cramer (ChristenUnie), Biskop (CDA), Kamp (VVD), Joldersma (CDA), Fritsma (PVV), Tang (PvdA), Ouwehand (PvdD), Gesthuizen (SP), Heijnen (PvdA).

Aanvang 13.00 uur

Aanwezig zijn de volgende leden van de commissie: Karabulut (SP), Nicolai (VVD), Ortega-Martijn (ChristenUnie), Spekman (PvdA), Spies (CDA) en De Wit (SP).

Voorzitter: De Wit

Programma

13.00–13.50 uur Algemeen

- VNG (de heer Spigt)
- Divosa
- FNV
- CNV
- VNO/NCW
- Gijsbert Vonk, hoogleraar Sociaal Zekerheidsrecht Groningen
- Meccano (het onderzoeksbureau dat de evaluatie heeft uitgevoerd)

13.55–14.45 uur Beperken instroom

- CWI
- Gemeente Almere
- Gemeente Amsterdam
- Kleine Friese gemeente
- Gemeente Doesburg
- UWV
- Aspect fraude

14.50–15.40 uur Kwaliteit inkomensvoorziening

- Sociaal raadsleden
- Arme kant van Nederland
- Sociale alliantie
- Hans Nacinovic (Schulink, juridisch adviesbureau op terrein van de WWB)
- NIBUD
- Nederlandse Vereniging van Volkskrediet (NVvK)

15.45–16.35 uur Uitstroomvergroting/duurbepanking/re-integratie

- Uitzendbureaus die actief zijn bij re-integratie
- Uitvoerder Utrecht in het kader van work first
- Steunpunt studerende moeders
- Cliënt die een work-first-traject heeft doorlopen

16.40–17.30 uur Administratieve lasten voor cliënt/ cliëntbejegening/cliëntenparticipatie

- Nationale ombudsman
- Bijstandsbond
- Een bijstandsccliënt
- Landelijke Cliëntenraad
- Stichting Clip
- Advocaat die gespecialiseerd is in bijstandszaken

Ronde 1: Algemeen

De **voorzitter**: Ik open deze bijeenkomst van de vaste Kamercommissie voor Sociale Zaken en Werkgelegenheid. Aan de orde is het rondetafel-gesprek over de evaluatie van de Wet werk en bijstand (WWB). Ik heet onze gasten van harte welkom, als ook de collega-Kamerleden en iedereen die de hoorzitting vandaag volgt.

Voor de eerste ronde is 50 minuten uitgetrokken. Onze gasten krijgen één minuut om namens hun organisatie dan wel namens zichzelf het een en ander te vertellen. Daarna krijgen de Kamerleden achtereenvolgens de gelegenheid voor het stellen van een vraag. Wij hopen zo binnen 50 minuten tot een bevredigend geheel te komen.

De heer **Spigt** (VNG): Voorzitter. De WWB is een van de wetten die de gemeenten uitermate geslaagd vinden. Natuurlijk waren er bij de invoering wel wat problemen, maar gezien de resultaten kunnen wij nu alleen maar tevreden zijn over de wet. De wet heeft namelijk een dubbele prikkel. Aan de ene kant ligt die prikkel bij ons, om te zorgen dat wij de prestatie leveren dat er meer mensen aan het werk komen; werk boven inkomen is uiteindelijk in de wet op een goede manier verankerd. Aan de andere kant ligt er ook een prikkel bij degene die een uitkering aanvraagt. Die moet volgens de wet een rol in de samenleving zien te vinden die op de eerste plaats gericht is op werk. Als dat op de een of andere manier niet kan, werkt de wet participatiebevorderend.

Toch zouden een paar dingen beter kunnen. Een voorbeeld is de samenhang van de budgetten. De VNG heeft met het Rijk een bestuursakkoord gesloten over de wijze waarop de uitstroom verder bevorderd zou kunnen worden. Een van de onderdelen daarvan is het Participatiefonds c.q. het participatiebudget. De afspraak is dat wij mensen zo ruim en zo goed mogelijk naar werk begeleiden met een zo ruim mogelijke inzet van de middelen op het niveau van de gemeenten. Maar in de discussie over het participatiebudget worden steeds weer schotten ingebouwd en komen er eerder regels bij dan er afgaan. Ik dring er bij de Kamer op aan om in de discussie over de evaluatie van de WWB het Participatiefonds zo ruim mogelijk te interpreteren. Dat lijkt mij een heel goede manier om de uitstroomwerking van de wet nog verder te versterken.

In de WWB zit ook een doelgroepeneis die bepaalt welke mensen een beroep mogen doen op de WWB. Die doelgroepeneis beperkt ons soms bij de inzet van middelen, omdat sommige mensen niet behoren tot de doelgroepen waarop de WWB zich richt. Dat betreft bijvoorbeeld mensen die op de lijst staan voor de sociale werkvoorziening en uiteindelijk een plaatsing zouden moeten krijgen in een sociale werkplaats. Die zijn lastig in te schakelen als het gaat om het inzetten van W(erk)-middelen ten behoeve van uitstroom. De gemeenten zouden graag zien dat het loslaten van de doelgroepeneis wordt verankerd in een wetswijziging, zodat de middelen breder ingezet kunnen worden.

Een andere verbetering betreft de koppeling tussen uitvoeringskosten en het volume van de budgetten. In het Gemeentefonds is nog sprake van het toerekenen van budgetten op basis van het aantal mensen in de bijstand. Het is terecht dat er een korting komt op de uitkering uit het Gemeentefonds bij een uitstroom uit de bijstand. Een gemeente heeft dan immers minder middelen nodig. Wij zien echter dat de automatische koppeling niet altijd recht doet aan de problematiek waarmee wij geconfronteerd worden. De inzet ten aanzien van mensen die langdurig op grote afstand van de arbeidsmarkt staan, is immers een andere dan de inzet en controle aan de poort en alle zaken die daarmee samenhangen.

Kortom, een efficiëntere inzet van mensen en middelen is wat ons betreft nog steeds noodzakelijk, ook al werkt de wet goed.

De **voorzitter**: Is er vanuit de VNG nog een aanvulling nodig? U kunt ervan uitgaan dat de stukken die u hebt toegestuurd, door de Kamerleden zijn bestudeerd. U hoeft die dus niet in extenso te herhalen. Het is de bedoeling dat u aangeeft wie u bent en welke organisatie u vertegenwoordigt, dat u vervolgens een kort statement geeft over de evaluatie en de Kamerleden wijst op eventuele aandachtspunten. Ik verzoek u om daarbij beknopt te zijn.

De heer **Mevis** (VNG): Voorzitter. Ik zal dan niet nader ingaan op de punten die in de korte schriftelijke reactie stonden. Ik wil wel één doorblikje geven.

Collega Spigt zei terecht dat de wet een succes is. De wet is gericht op werk en inkomen en op het aan de slag krijgen van mensen. Wil de wet blijven werken, dan moet ook gestimuleerd worden dat mensen gaan participeren. Dan gaat het niet meer puur om volumereductie, maar om het inbouwen van mogelijkheden om mensen mee te laten doen aan de samenleving. Dat vraagt aan de ene kant om meer investeringen, want het gaat om een heel ingewikkelde en zware doelgroep. Het gaat aan de andere kant om minder financieel rendement, omdat het aantal mensen dat uitstroomt naar betaalde banen, minder zal worden. De huidige uitstroomvolumes van 7, 8 en 10% zullen gemeenten de komende jaren niet meer halen. Daarvoor wordt de problematiek te zwaar. De wet is echter gestoeld op rendementsdenken: een gemeente heeft voordeel als mensen uitstromen. Maar puur rendementsdenken is straks niet meer de juiste prikkel om gemeenten te stimuleren om zich in te zetten. Dat levert immers niet een bijstandsdaling op in dezelfde mate als dat nu het geval is. Dus zullen in het participatiefonds prikkels moeten worden ingebouwd die een ander type rendement veronderstellen, namelijk participeren in de samenleving. Dat zou het beeld moeten zijn van een nieuwe participatiewet: niet zozeer redeneren vanuit de bestaande kokers van de Wet inburgering, de Wet educatie en de WWB, maar kijken wat een goede manier is om gemeenten te stimuleren om tot maximale inzet te komen. Daar is in detail veel meer over te zeggen, maar dat is de grote hoofdlijn.

De heer **Thissen** (Divosa): Voorzitter. Divosa is de vereniging van directeuren en managers van gemeentelijke sociale diensten, waarvan er in Nederland zo'n 300 zijn. Dat zijn er minder dan er gemeenten zijn, maar mede door de introductie van de WWB is wel sprake geweest van een toename van intergemeentelijke of regionale sociale diensten waarin gemeenten samenwerken.

Door de WWB zijn sociale diensten zich gaan bezinnen op hun positie en werkwijze. Dat leidt ertoe dat deze diensten diensten aan het worden zijn van sociale diensten. Zij investeren nu veel meer in voorzorg, om te voorkomen dat mensen in de bijstand komen, en gaan zich daarvoor de komende jaren met nog meer elan inzetten, overigens samen met de goede ketenpartners CWI en UWV. Het is immers veel beter om te voorkomen dat mensen in de bijstand komen, dan om te proberen mensen na vijf, zes jaar weer uit de bijstand en aan de slag te krijgen. Als wij dat voortvarend doen, komt uiteindelijk een moment dat wij met de Kamer en het kabinet in debat moeten over de wijze van financiering van de uitvoeringskosten. Nu zijn de uitvoeringskosten gerelateerd aan het aantal bijstandsgerechtigden, maar uiteindelijk zal het gerelateerd moeten worden aan het werk dat gedaan moet worden om te voorkomen dat mensen langdurig in de bijstand terechtkomen.

Dit alles betekent dat sociale diensten de nieuwe operationele centra zijn in het sociale domein van een gemeente, waar de verbinding wordt gelegd met onderwijskansenbeleid, met welzijn en zorg, en met ketenpartners in de keten van werk en inkomen: het CWI en het UWV, het toekomstige werkbedrijf en in toenemende mate de roc's.

Over die inzet willen wij de komende jaren graag met het Rijk van gedachten wisselen, zeker waar het gaat om de financieringswijze, de huidige verdeelsystematiek. Uiteindelijk moet het onze trots zijn dat wij weten te voorkomen dat mensen langdurig in de bijstand komen en dat wij mensen al eerder een perspectief weten te geven. Daar gaat het om. Dat wij bijdragen aan de menselijke emancipatie staat langzamerhand hoger in het vaandel dan het puur uitvoeren van weten regelgeving.

Mevrouw **Den Bakker** (FNV): Voorzitter. Ik wil graag met u delen aan welke voorwaarden Work First volgens de FNV moet voldoen. Volgens ons moet Work First een instrument zijn dat gericht is op een duurzame uitstroom naar de arbeidsmarkt, en niet op het uit een uitkering werken van mensen, zoals een aantal gemeenten Work First nu inzet. Wij pleiten voor landelijk vastgestelde regels en kaders waaraan Work First-projecten moeten voldoen. Wij willen daar graag een voorzet voor geven. Work First moet naar ons idee bijdragen aan een grotere kans op de arbeidsmarkt. Voor de ene persoon betekent dat wellicht het vouwen van fietsendozen, maar voor een ander kan dat frustrerend zijn en weerstand opwekken. Daarom vinden wij dat de werkzaamheden die mensen moeten uitvoeren, zinvol moeten zijn; iemand moet er iets van leren. Dat kan alleen als sprake is van maatwerk. Er zal per persoon beoordeeld moeten worden of Work First de goede stap is of niet. Een standaardaanpak is dus uit den boze. Wij zien nu dat gemeenten alle nieuwe instroom direct naar Work First sturen. Men kan denken dat dat een onbedoeld effect is, maar dat is niet zo. Al surfend zag ik op de site van Capelle aan den IJssel, woonplaats van een bekende Nederlander, dat het eerste doel van Work First is: werken in ruil voor een uitkering. Ten overvloed stond daar bij: afschrikwekkende werking. Wij vinden het niet acceptabel dat Work First zo wordt ingezet. Work First moet bijdragen aan een grotere kans op de arbeidsmarkt. Bovendien spoort deze opzet naar ons idee niet met de zorgplicht van gemeenten.

Daarnaast wijs ik op de periode dat gemeenten mensen productiewerk laten verrichten. Die duurt soms twee jaar. Dat vinden wij ontoelaatbaar. Als er werk wordt verricht, moet dat beloond worden. Werken met behoud van uitkering mag wat ons betreft alleen als mensen er daadwerkelijk iets van leren, zoals vakbekwaamheid of een taal.

Mevrouw **Van Houdt** (CNV): Voorzitter. Gezien het succes van de WWB vinden wij het belangrijk dat er een sluitende aanpak komt. Wij hebben ons daar via de Lissabon-doelstellingen ook aan verbonden. Dat betekent naar ons idee dat iemand niet meer gedurende een langere periode zonder actief te zijn thuis zit met een uitkering, en al zeker niet enkele jaren. Er zal altijd sprake moeten zijn van een mate van toeleiding naar werk, bij voorkeur naar regulier werk, en anders naar vormen van werk met subsidie. Daar is op dit moment nog geen sprake van. Wij willen kijken hoe de weg daarheen op korte termijn gevonden wordt. Heel concreet: wij zien dat de W-gelden van de WWB nog te vaak op de plank blijven liggen. Dat heeft voor een groot deel te maken met onduidelijkheid over wat er wel of niet mee gefinancierd kan worden. Aangezien nog zoveel mensen niet werken, zou het goed zijn als dat geld daadwerkelijk ingezet kan worden voor zaken als scholing of banen met subsidie. Re-integratie is nog te vaak niet succesvol. Ik zal daar kort over zijn, gezien de bijeenkomst die daarover volgende week door de Kamer wordt gehouden. Als relativering merk ik daarbij wel op dat de re-integratie van mensen uit het «granieten bestand» helemaal niet zo onsuccesvol blijkt te zijn als vaak wordt gedacht. Het zou goed zijn om te kijken hoe juist die groep aan de slag kan komen, nu die een steeds groter deel uitmaakt van de groep mensen die in de bijstand zit, nu de mensen die makkelijker bemiddelbaar zijn, hun weg naar de arbeidsmarkt hebben gevonden.

Over Work First heeft mijn collega van het FNV al het een en ander gezegd. Daar wil ik nog aan toevoegen dat ook wij het erg belangrijk vinden dat Work First niet gezien wordt als een tegenprestatie voor een uitkering, maar echt als een instrument om te komen tot werk. In dat opzicht moet Work First ook niet over één kam worden geschoren. Er zijn succesvolle voorbeelden, maar daar zijn dan heel veel voorwaarden aan verbonden. Er kan zeker niet gesteld worden dat Work First te allen tijde goed is. Wel zou bekeken kunnen worden of Work First ook een instrument kan zijn voor mensen die al langer in de bijstand zitten, dus niet alleen voor mensen die een uitkering aanvragen. Een punt van aandacht is daarbij, dat bij Work First sprake is van een preventieve uitstroom van mensen die door Work First afzien van het aanvragen van een uitkering. Wij zijn van mening dat dat niet meteen moet worden gezien als een succes. Gemeenten moeten kijken wat er gebeurt met de mensen die op die manier verdwijnen. Het kan best zijn dat sprake is van een kortetermijnsucces: dat die mensen leven van andere mensen met wie zij in huis wonen of van hun ouders, maar dat de afstand tot de arbeidsmarkt groter is geworden op het moment dat het geldprobleem nijpender wordt, waardoor uiteindelijk langer een beroep op de bijstand wordt gedaan. Gemeenten zouden dat veel beter moeten monitoren dan nu het geval is.

Mevrouw **Dolsma** (VNO-NCW): Voorzitter. De WWB is een van de goede hervormingen van de sociale zekerheid van de afgelopen jaren. De WWB is een succes. Er heeft een cultuuromslag plaatsgevonden bij gemeenten en de besparingen zijn zelfs groter dan verwacht. Het is een belangrijk aandachtspunt om het principe van werk boven inkomen goed overeind te houden, en in verband daarmee om terughoudend te zijn met allerlei generieke vrijstellingen van sollicitatieplicht. Ik acht dergelijke vrijstellingen een risico.

Daarnaast vraag ik aandacht voor het inkomensbeleid. Een van de uitgangspunten van de WWB is dat inkomensbeleid landelijk beleid is. Er moet dus terughoudendheid worden betracht bij het vergroten van mogelijkheden voor lokaal inkomensbeleid.

Re-integratie is het derde punt waarvoor ik aandacht vraag. Daarover wordt volgende week ook een hoorzitting gehouden. Ik acht het nu dé uitdaging om mensen die al wat langer in de bijstand zitten, op de een of andere manier ook toe te leiden naar werk. Daarbij zijn twee zaken van belang: er moet oog zijn voor regionale samenwerking – de arbeidsmarkt is immers ook regionaal – en private partijen moeten erbij betrokken worden.

De heer **Vonk**: Ik spreek niet namens een organisatie. Ik verkeer in de gelukkige omstandigheid namens mijzelf te mogen spreken. Ik ben zeer vereerd met de uitnodiging. Ik weet niet helemaal waaraan ik die te danken heb, maar ik vermoed aan een oratie over het recht op sociale zekerheid die ik eind januari van dit jaar heb gehouden. In die oratie heb ik aandacht besteed aan het verschijnsel van de geleidelijke verschuiving van de balans tussen rechten en plichten in de Nederlandse sociale zekerheid als een onvermijdelijk gevolg van het activeringsbeleid en het handhavingsbeleid, het accentueren van plichten en het geleidelijk uithollen van rechten. Uiteindelijk resulteerde dat onderdeel van de oratie in een pleidooi om die balans tussen rechten en plichten in de gaten te houden.

Met die blik heb ik gekeken naar de evaluatie van de WWB: is in de evaluatie ook voldoende aandacht besteed aan de rechten van de bijstandsgerechtigden? Ik vond het redelijk verbazingwekkend om te moeten constateren dat dat nauwelijks het geval is. Ik heb vijf punten opgeschreven die in mijn ogen van belang zijn voor de rechten van de bijstandsgerechtigden, met name in de context van de WWB. Op die vijf

punten wordt in de evaluatie niet ingegaan. Ik zal ze heel even kort noemen, als vragen:

- Dragen de opgedragen werkzaamheden bij aan de ontwikkeling van de bijstandsgerechtigde, met andere woorden, zijn de werkzaamheden op voldoende kwalitatief niveau?
- Zijn er gegevens bekend over de wijze waarop de klachtenprocedures functioneren bij de sociale diensten en met name bij re-integratiebedrijven?
- De allerbelangrijkste: hoe zwaar wordt er gesanctioneerd? Bij de invoering van de WWB is daarover in de Kamer een debat gevoerd omdat de bevoegdheden werden overgedragen aan de gemeenten. Daarover zijn geen gegevens bekend en de berichten daarover zijn tegenstrijdig. Soms wordt er gesuggereerd dat er zwaarder wordt gesanctioneerd en soms wordt dat weer ontkend, maar objectieve gegevens over de sanctietrends ontbreken. Dat lijkt mij een omissie. Als men verplicht is werkzaamheden te aanvaarden en tegelijkertijd heel zwaar kan worden gesanctioneerd, kan dat gezamenlijk immers een redelijk explosief mengsel zijn.
- Hoe wordt het controlebeleid vormgegeven en worden de rechtsstatelijke eisen daarbij in acht genomen? Wij lezen daarover wel in de krant maar niet in deze evaluatie.
- Zijn de bijstandsgerechtigden voldoende op de hoogte van de rechten die zij hebben in het kader van de WWB?

Ik zou de volksvertegenwoordigers willen suggereren het kabinet op deze lacunes te wijzen.

De heer **Bosselaar**: Voorzitter. Ik ben projectleider geweest van het evaluatieonderzoek dat met name op het gebied van de decentralisatie rond de WWB is uitgevoerd. Dat rapport is samengesteld op basis van een hele reeks evaluaties die tussentijds hebben plaatsgevonden. Bij alle rapporten kun je als onderzoeker kanttekeningen plaatsen. Wij hebben die verwoord in het rapport en de samenvatting bij de stukken laten voegen, maar ik ga ervan uit dat u het rapport al eerder heeft ontvangen.

Wij zien dat decentralisatie werkt, niet alleen cijfermatig, maar ook gezien de grote energy boost die wij niet alleen in de rapporten maar ook in de contacten met mensen van gemeenten konden waarnemen. Op dat punt heeft de prikkel van de decentralisatie effect gesorteerd.

Aan de andere kant zien wij ook een aantal risico's. Het risico van de afroming, het risico om vooral succes te boeken met de «eenvoudige gevallen», wordt vele malen genoemd. Wij zeggen daarover in onze beschouwing dat de prikkel misschien wel te eenzijdig is gericht op het financiële deel. In de beschouwing doen wij de suggestie om ook te komen tot een prikkel in de meer kwalitatieve sfeer. Daarbij kan men denken aan duurzaamheid, kwaliteit van uitstroom, klanttevredenheid, dat soort zaken. Wellicht zou naast een financieel verdeelmodel ook gezocht moeten worden naar een kwaliteitsverdeelmodel.

Wij hebben ook waargenomen dat je decentraliseren moet leren. Wij zien aan alle kanten dat zo'n proces niet vlekkeloos verloopt. Zo heeft de Kamer de neiging om terug te komen van de decentralisatie door bijvoorbeeld vrijstellingen van sollicitatieplicht van bepaalde categorieën alsnog op de agenda te zetten, terwijl je ervan uit zou mogen gaan dat dat niet meer de taak is van de centrale maar van de decentrale politiek. Daar zijn meer voorbeelden van. Ook voor het ministerie blijkt het niet altijd even gemakkelijk om te decentraliseren. Overigens lukken heel veel dingen wel. Zo wordt de ondersteuning richting gemeenten erg gewaardeerd, maar de onduidelijkheid over een aantal financiële aspecten zit de gemeenten wel dwars. Daardoor domineren uiteindelijk de accountants de praktijk, in plaats van de politiek of de uitvoerders.

Een laatste punt betreft het democratisch gehalte. Bij decentraliseren komt het democratisch gehalte van een wet als de WWB onder druk te

staan op het moment dat de decentrale politiek zich onvoldoende bemoeit met de regelgeving. In sommige gemeenten zitten de wethouder en de raad er bovenop, maar in andere helemaal niet. Men kan zich afvragen in hoeverre in die gevallen niet het risico bestaat dat een dergelijke wet een managerswet wordt.

De **voorzitter**: Dan is nu het woord aan de Kamerleden. Zij krijgen één voor één de gelegenheid om één vraag te stellen. Met het oog op de snelheid om zoveel mogelijk vragen te kunnen stellen, moeten zij meteen aangeven aan wie zij de vraag stellen.

Mevrouw **Ortega-Martijn** (ChristenUnie): Voorzitter. Ik wil een vraag stellen aan de heer Spigt, al is het moeilijk kiezen. Ik heb een aantal sprekers iets horen zeggen over duurzaam uitstromen, waar ook de fractie van de ChristenUnie voor staat. Heeft de heer Spigt misschien cijfers over het aantal cliënten dat momenteel echt duurzaam uitstroomt? Zelf heb ik het gevoel dat mensen momenteel veelal na zes maanden weer terugkeren in de bijstand, opnieuw een traject volgen, na zes maanden weer terugkeren in de bijstand, enzovoorts.

De heer **Spigt** (VNG): Voorzitter. Echte cijfers kan ik niet noemen. Ik weet wel dat er minder mensen in de bijstand zitten. Dat betekent dus dat er steeds meer mensen zijn uitgestroomd en dat mensen langduriger zijn uitgestroomd, al keert misschien een klein deel af en toe nog wel terug, wat natuurlijk niet de bedoeling is van de wet. Aan de andere kant merken wij wel dat duurzame uitstroom ook een effect is van de economische ontwikkeling. Daarnaast is het aanbieden van coaching- en scholingsfaciliteiten heel belangrijk. Wij proberen dat steeds meer te doen. Hoe meer wij dat kunnen, des te beter kunnen wij invulling geven aan de doelstelling van het duurzaam uitstromen. En daar is het participatiefonds voor nodig.

Mevrouw **Karabulut** (SP): Voorzitter. De heer Vonk gaf min of meer aan dat in de evaluatie te weinig is gekeken naar de balans tussen rechten en plichten, vanuit de vraag in hoeverre de rechten van bijstandsgerechtigden geborgd zijn. Ik hoor daar graag een reactie op van de heer Bosselaar, met een uitleg of aan dat aspect aandacht voldoende is besteed in de evaluatie. En als dat niet zo is, hoor ik graag wat daarvan de oorzaak is.

De heer **Bosselaar**: Voorzitter. Ik denk dat de heer Vonk wel enigszins gelijk heeft. Hoewel vanuit het Rijk ook onderzoek gedaan is naar dit soort zaken, vindt dit soort onderzoeken vanwege de decentralisatie op lokaal niveau plaats. Zo wordt op gemeentelijk niveau onderzoek gedaan naar de zogeheten preventieve uitstroom: mensen die door Work First niet eens in een traject of uitkering terechtkomen. Het zou waardevol zijn om die gemeentelijke onderzoeken eens op landelijk niveau te bundelen. Ik kan me wel vinden in de opmerking dat daar weinig aandacht voor is.

De **voorzitter**: Heeft de heer Vonk hier misschien nog een reactie op, want ik zag hem knikken?

De heer **Vonk**: Voorzitter. Ik heb gisteravond nog eens alle evaluatierapporten doorgeploegd. Het viel mij op dat men heel goed in staat is veel cijfers te aggregeren. Die gaan over allerlei onderwerpen, soms erg op detailniveau, zoals over de instroom- en uitstroomcijfers. Dat geldt echter niet voor cruciale aspecten als de stand van zaken rond de sanctionering bij onvoldoende medewerking, de mate waarin daartegen bezwaar wordt ingesteld en hoe dat vervolgens wordt getoetst door de rechter. Dat zou echter te maken kunnen hebben met de opdracht voor de evaluatie.

Mevrouw **Spies** (CDA): Voorzitter. Ik heb een vraag voor de heer Spigt naar aanleiding van de opmerking van mevrouw Van Houdt dat eigenlijk te veel W-gelden op de plank blijven liggen. Dat blijkt in feite ook uit de evaluatie. Mevrouw Van Houdt noemde als oorzaak niet zozeer de onmogelijkheid om dat geld uit te geven, maar de onduidelijkheden. Ik vraag de heer Spigt waarom die onduidelijkheid er nog steeds is, en of het niet veel te gemakkelijk is om de vlucht naar voren te kiezen in de vorm van een sterk pleidooi voor het Participatiefonds, terwijl er nog zoveel W-geld op de plank blijft liggen.

De heer **Spigt** (VNG): Op die vraag zijn twee antwoorden mogelijk. Het eerste antwoord is dat wij erkennen dat er W-geld op de plank blijft liggen. Daar zijn wij natuurlijk absoluut niet blij mee. Daarom hebben wij in eigen kring, richting gemeenten, heel scherp geformuleerd hoe dat komt, om ervoor te zorgen dat op dat gebied meer activiteiten worden ontplooid.

Er is echter wel een aantal redenen voor te geven. De eerste is dat gemeenten bij de arrangementen die nodig zijn om het W-geld goed te besteden, te maken hebben met verschillende wetgeving. Het gaat bij uitstroom niet alleen om de inzet van W-geld, soms zijn daarvoor ook andere zaken nodig die bijvoorbeeld via inburgerings- of educatietrajecten dan wel op een andere manier vorm moeten worden gegeven. Er is een discussie ontstaan over het verlonen van uitkeringen. Ook daar kunnen W-gelden voor ingezet worden, maar dan moeten er eerst verordeningen voor gemaakt worden. En dat kost tijd.

Het gaat hier om de evaluatie tot 2007 van een wet die in 2004 is gestart en waarvan de uitvoering eigenlijk pas in 2005 goed op gang is gekomen. Dan gaat het dus over een periode van twee jaar waarbinnen de gemeenten het hele instrumentarium rond het W-deel hebben moeten ontwikkelen. Gezien het feit dat het W-deel voor 80% deel uitmaakt van het Participatiefonds, vragen wij nu om een verbreding van de budgetten door regelingen bij elkaar te voegen. Door de andere middelen, zoals voor inburgeringstrajecten of educatie, te koppelen aan het W-deel, zouden wij de uitstroom kunnen bevorderen omdat wij dan integrale trajecten en arrangementen kunnen aanbieden, zowel richting degenen die banen aan te bieden hebben, als richting degenen met wie wij afspraken kunnen maken over een duurzame uitstroom. Wie zegt «gemeenten, schiet eens op en geef dat geld eens uit», heeft gelijk. Dat willen wij ook heel graag doen, maar dat doen wij ook graag zorgvuldig.

Mevrouw **Spies** (CDA): U onderschrijft dus dat het gaat om onduidelijkheid en niet om onmogelijkheden?

De heer **Spigt** (VNG): Het gaat niet om onmogelijkheden.

De **voorzitter**: De heer Thissen heeft, geloof ik, een dwingende behoefte om een aanvulling te geven.

De heer **Thissen** (Divosa): Voorzitter. Ik wil graag een aanvulling geven op hetgeen de heer Spigt zegt. Wij zouden in het kader van de wetswijzigingen Suwi ook graag met de Kamer van gedachten willen wisselen over mogelijkheden om W-budget in te zetten voor mensen met een Wajong-uitkering, en om samen met het UWV W-budgetten in te zetten voor mensen die richting maximale WW gaan, ter voorkoming van instroom in de WWB. Naar dat soort mogelijkheden zal veel meer gekeken moeten worden. Dan kan het geld ook in preventieve zin worden ingezet.

De heer **Nicolai** (VVD): Voorzitter. Ik had graag ook iets gevraagd over de verschuivingsprikkel en de Wajong-regeling, maar ik zal mij beperken tot iets wat minder ingewikkeld is: de ontheffingen. Een aantal mensen heeft

gezegd dat vooral niet weer bepaalde categorieën landelijk van sollicitatieplicht ontheven zouden moeten worden, zoals bijstandsmoeders. In de hele samenleving is daar volgens mij grote overeenstemming over, maar niet in de Kamer en het regeerakkoord. Dat kan echter beter op een ander moment besproken worden. Ik heb in dat verband echter wel een vraag, die ik het beste aan de heer Thissen kan stellen. Het aantal ontheffingen betreft nu heel grote percentages, uit mijn hoofd: de helft van de 57-plussers en in totaal een kwart. Ik hoor graag iets meer over die ontwikkelingen. Leidt de omslag die de heer Thissen beschreef ook in dat opzicht tot veranderingen, of moeten we die enorme percentages echt als opgegeven beschouwen?

De heer **Thissen** (Divosa): Voorzitter. Het zou op de eerste plaats al erg helpen als de Tweede Kamer volstrekt helder en consistent is in haar beleid. Bij de introductie van de WWB kreeg in principe iedereen een sollicitatieplicht opgelegd. Wie een beroep doet op de overheid omdat hij of zij niet zelfstandig in zijn of haar levensonderhoud kan voorzien, en geen andere rechten heeft om daarin te voorzien, kan een beroep doen op de voorzieningen van de WWB. Daar staat tegenover dat hij of zij alles in het werk moet stellen om weer zelfstandig in het eigen levensonderhoud te gaan voorzien. Bij de introductie van de WWB is gemeenten al de vrijheid geboden om op individuele afweging met name alleenstaande ouders (lees: alleenstaande moeders) van die plicht te ontheffen. Veel gemeenten hebben daarvan gebruik gemaakt, maar tal van gemeenten hebben daar ook geen gebruik van gemaakt omdat die het ongelooflijk belangrijk vinden dat iedereen, dus ook alleenstaande ouders, een economische zelfstandigheid nastreven. Dát breng mensen immers uiteindelijk tot het ontwikkelen van hun talenten. Bij dit regeerakkoord is een landelijke ontheffingsregeling tot stand gekomen. Dat brengt de uitvoerende klantmanagers in de spreekkamers in het gesprek met alleenstaande ouders in een moeilijk parket. Wij waren immers net bezig met de omslag om mensen in hun kracht te zetten en emancipatiemogelijkheden te bieden, ook als zij jonge kinderen te verzorgen hebben. Waarom zou je wel een uitzondering maken voor moeders in de bijstand en niet voor alle andere werkende moeders? Dat is een heel rare figuur. Dus als het gelijkgetrokken wordt, maak het dan ook gelijk en zet iedereen aan tot economische zelfstandigheid.

Wat de groep 57-plussers betreft: in mijn hart zit de passie om ervoor te zorgen dat ook iemand van 62 jaar die solliciteert, bij werkgevers en ondernemers nog breed in aanmerking komt voor een baan. De realiteit gebiedt echter te zeggen dat wij mensen niet voortdurend kunnen opleggen om over een lat te springen die door de ontvangende partij, de vraagzijde op de arbeidsmarkt, zo hoog wordt gelegd dat mensen van 57-plus die in de bijstand zitten, niet meer aan de slag komen. Het zou mij een lief ding waard zijn om daarvan af te komen. De realiteit gebiedt echter te zeggen dat het voor mensen van 57-plus erg lastig is om vanuit een bijstandssituatie te solliciteren op de arbeidsmarkt; zij trekken iedere keer aan het kortste eind. Ik zou graag eens met de Kamer, VNO-NCW en MKB willen nadenken over creatieve mogelijkheden die ertoe leiden dat banen ook open komen te staan voor deze groep, die nog acht jaar en in de toekomst misschien wel tien jaar te gaan heeft, zodat werkelijk voor elke burger in het land, ongeacht de conjunctuur, het principe geldt dat iedereen nodig is.

De heer **Spigt** (VNG): Voorzitter. Momenteel bekijken de sociale diensten alle ontheffingen die zijn verleend op de persoonlijke ontwikkeling van de aanvrager, vanuit de vraag of de reden voor de ontheffing nog wel of niet meer actueel is. Dat is terecht en past ook in het streven om alle dossiers door te lopen en te komen tot maatwerktrajecten. Het kan best blijken dat een volledige ontheffing omgezet kan worden in een gedeeltelijke ontheffing.

fing, of dat, rekening houdend met de beperkingen die iemand heeft, deze uiteindelijk toch in een traject gezet kan worden. Die inzet wordt terecht gevraagd aan de sociale diensten.

Mevrouw **Van Houdt** (CNV): Voorzitter. Als korte aanvulling daarop: dit onderwerp kan niet los gezien worden van het vraagstuk rond het inzetten van andere maatregelen dan regulier werk. Er blijken te weinig mogelijkheden te zijn om bijvoorbeeld de groep van 57-plussers met een subsidie aan de slag te krijgen. Dan bedoel ik niet zozeer het werken met behoud van uitkering, als wel het werken met behulp van uitkering, in welke vorm ook. De maatregelen die daarvoor moeten komen, en die door het kabinet ook zijn voorgesteld, laten te lang op zich wachten. Dan doel ik ook op de regeling van subsidie voor werk ter hoogte van 50% van het wettelijk minimumloon. Die regeling zou er komen maar is er nog niet. Die maatregelen zijn ook nodig om voor deze groep een alternatief te bieden voor de bestaande arbeidsmarkt, waar het niet lukt aan de slag te komen.

De heer **Spekman** (PvdA): Voorzitter. Volgens mij is het voor gemeenten ook wel eens gezond om afhankelijk te zijn van verleiden in plaats van alleen maar te kunnen verplichten, zeker in het kader van het betoog van de heer Vonk over de rechten en plichten. Als je vrouwen niet kunt verplichten, kun je ze soms wel verleiden; dat kan soms heel succesvol zijn. Ik zou graag willen weten welke gemeenten succesvoller zijn: die waar men inzet op het verplichten of die waar men gokt op het verleiden. Ik had die vraag graag gesteld, maar heb uiteindelijk een andere keuze gemaakt.

Mijn vraag betreft de financiering en de toekomst. Een aantal sprekers sprak over de rendementsdaling die in de toekomst gaat plaatsvinden. Dat zal ongetwijfeld het geval zijn. De vraag is dan of moet worden gedacht aan een aanpassing van de wet, en zo ja, welke aanpassing. Sociale activering is in die zin genoemd, maar dat lijkt mij risicovol, want alles kan wel sociale activering genoemd worden. Preventie is sympathie, maar daar zou nu al in het W-deel in voorzien kunnen worden. Zou echter worden gekozen voor het continueren van de huidige financiering, dan is weliswaar sprake van rendementsdaling, maar dat zou een gemeente meteen in haar portemonnee voelen. Kan echter niet hetzelfde doel bereikt worden als vastgehouden wordt aan de huidige financieringswijze en als daarin meer vrijheid in het W-deel wordt toegestaan? Er zijn drie sprekers die zich over deze problematiek hebben uitgelaten. Omdat ik het voorkomen van instroom het meest interessante vind, richt ik mij daar in eerste instantie op. Daarover heeft de heer Thissen iets gezegd.

De heer **Thissen** (Dvosa): Voorzitter. Stel dat het ons in het prachtige avondrood van de horizon lukt om de laatste bijstandsgerechtigde in zijn of haar kracht te zetten en naar een baan toe te leiden, en dan het liefst een baan die regulier loon dan wel inkomen uit zelfstandig ondernemen genereert. Dan zit het werk van de sociale diensten er niet op. Die zullen dag en nacht geconfronteerd worden met jongelui die van school komen en nauwelijks of geen startkwalificatie hebben. Wij zullen dag in dag uit worden geconfronteerd met mensen die aan hun maximale WW zitten, met mensen die hun baan verliezen maar onvoldoende uitkeringsrechten opgebouwd hebben. Als wordt vastgehouden aan de huidige financieringssysteem van de uitvoeringskosten van de sociale diensten in het Gemeentefonds en als die gerelateerd blijft aan het aantal bijstandsgerechtigden, dan is er geen budget meer voor professionals. Dan zal alles ingezet worden op de voorzorg. Maar ook wanneer wij niet de laatste bijstandsgerechtigde aan het werk hebben geholpen, maar nog 50 000 of 100 000 mensen in de bijstand hebben – dus over de ambitie heen die is afgesproken tussen de VNG en dit kabinet – dan nog vinden wij als sociale diensten dat wij verbindingen moeten blijven leggen met

het onderwijskansenbeleid en met die taakvelden van de Wmo die moeten voorkomen dat jongeren afglijden en op een grotere afstand komen van de arbeidsmarkt. Ook dan moeten wij verbindingen leggen met de ambities van minister Vogelaar, om de leefbaarheid in wijken zodanig te verbeteren dat werken en actief zijn in de samenleving de norm is, en niet het langdurig verblijf in een uitkering. Dat vergt inspanningen van professionals van een gemeente die vaak worden neergezet vanuit de ambities van een sociale dienst. Als daar de financieringsgrond onder wegvalt of vermindert, kan er minder geïnvesteerd worden in die zorg. Daarover willen wij graag op termijn het debat met de Kamer voeren.

De heer **Spekman** (PvdA): Maar er werken toch niet alleen professionals bij sociale diensten, hoe hoog ik sociale diensten ook inschat? De problemen die u benoemt, kunnen toch ook eerder opgepakt worden? En dat zou toch ook beter zijn?

De heer **Mevis** (VNG): Ik zal proberen het concreet te maken. Afgelopen jaar is landelijk gezien sprake van een daling van het bijstandsvolume met 8 tot 10%. Voor een gemeente als Tilburg betekent dat 450 mensen minder in de bijstand. Dat wil niet zeggen dat er slechts aan 450 mensen is gewerkt. 2200 mensen zijn ingestroomd en 2650 mensen zijn uitgestroomd. Daar zit een heel groot werkvolume onder; dat mag niet louter netto bekeken worden.

Een tweede voorbeeld is het jongerenloket in het kader van de landelijke ambities van een sluitende aanpak jeugdwerkloosheid. Dat leidt in eerste instantie tot een toename van het aantal jongeren met een bijstandsuitkering, omdat je een traject met hen in wilt om hen terug te krijgen op school of richting werk. Dan is het dus niet: de poort dicht want wij hebben een sluitende aanpak. Dat is juist: de poort open, met jongeren de dienstverleningsgesprekken aangaan en kijken wat voor hen de beste toekomst biedt. Dat zijn voorbeelden waarom een lager volume niet gelijk op kan lopen met lagere uitvoeringslasten.

De **voorzitter**: Dan nu de tweede ronde voor de Kamerleden, volgens dezelfde procedure.

Mevrouw **Ortega-Martijn** (ChristenUnie): Voorzitter. Ik heb een vraag voor mevrouw Dolsma. Er wordt gesteld dat 57-plussers moeilijk kunnen herintreden op de arbeidsmarkt. Wat doet VNO-NCW zodat ook voor deze categorie de participatie wat makkelijker wordt, of überhaupt voor iedereen die wil uitstromen uit de WW?

Mevrouw **Dolsma** (VNO-NCW): Voorzitter. Ik zou hier een heel lang antwoord op kunnen geven. De participatie van oudere werknemers is inderdaad een punt van aandacht en een punt van zorg voor VNO-NCW. Lang heeft de cultuur bestaan dat het sociaal was om vroeg uit te treden en om mensen met goede regelingen te laten vertrekken. Ik erken dat werkgevers nog de omslag moeten maken en ook weer oudere mensen moeten gaan aannemen. Dat gaat echter niet van de ene dag op de andere. Bij het begeleiden van mensen vanuit de bijstand naar vacatures op de arbeidsmarkt is kennis van zaken over de arbeidsmarkt bij gemeentelijke sociale diensten gewenst. Het inschakelen van private partijen kan daarbij helpen. Het is mijns inziens van groot belang dat werkgevers vanuit een feeling met de arbeidsmarkt gericht benaderd worden op de vacatures die er zijn.

Mevrouw **Ortega-Martijn** (ChristenUnie): U legt alles neer bij de gemeenten, maar het zou goed zijn als VNO-NCW in dit opzicht proactief zou gaan opereren. VNO-NCW heeft immers als werkgeversorganisatie ook heel duidelijk een maatschappelijke verantwoordelijkheid. Mijn vraag

was dan ook welke activiteiten VNO-NCW wil gaan ontplooiën om de sociale diensten tegemoet te komen.

Mevrouw **Dolsma** (VNO-NCW): Ik denk dat dat aspect volgende week aan de orde zal komen. In de Raad voor Werk en Inkomen, de RWI, zijn wij met name bezig met een regionale aanpak. Ik zei net al dat het van belang is dat in de regio samengewerkt wordt tussen enerzijds de gemeenten en de CWI's en anderzijds de werkgevers en de sociale partners. Daar moet het gebeuren. Daar moeten vraag en aanbod bij elkaar komen. Dat vergt inderdaad ook het een en ander van de werkgevers. Zij zullen hun vacatures moeten aangeven en open moeten staan voor mensen uit de bijstand of met een uitkering. Aan de andere kant is het ook belangrijk dat de gemeenten hun bestand goed kennen en kijken naar de vacatures die er zijn. VNO-NCW wil zich vooral gaan inzetten voor die regionale samenwerking in de ketenaanpak.

Mevrouw **Karabulut** (SP): Voorzitter. Ik wil het hebben over de inkomensondersteunende rol van de WWB. Bij de invoering van de wet is aangegeven dat onnodige bureaucratie en onnodig papierwerk gereduceerd moesten worden. Maar bij inkomensondersteunende voorzieningen als minimabeleid, armoedebelief en bijzondere bijstand, maar evenzeer bij het aan het werk helpen van mensen via stimuleringspremies, is het niet-gebruik enorm gestegen. Ik weet dat de VNG altijd heeft gepleit voor het mogelijk maken van categorale bijstandverstrekking door gemeenten. Vindt de VNG dat nog steeds?

Daaraan gekoppeld heb ik een vraag over de budgetten. Er is gekort op de budgetten. De VNG heeft in het verleden wel eens gezegd dat gemeenten geld te kort komen om een goede inkomensondersteuning te kunnen bieden. Als gevolg van de decentralisatie betekent dat in de praktijk dat er tussen gemeenten verschillen bestaan in het aantal mensen dat geld krijgt in de vorm van aanvullende bijstand, stimuleringspremies enzovoorts. Acht de VNG dat wenselijk?

De heer **Spigt** (VNG): Voorzitter. Categorieel dingen regelen is inderdaad erg eenvoudig. Dat moet ook kunnen. Zo worden nu de afspraken rond de langdurigheidstoelag geïmplementeerd. Dat is een categorale regeling en het is erg goed dat die er komt. Maar niet in alle situaties is een categorale regeling alleen voldoende. Zo blijkt het koppelen van bestanden nog steeds heel ingewikkeld. Dat geldt bijvoorbeeld voor de koppeling van bestanden van de Belastingdienst en de sociale dienst. Terwijl bestanden in het kader van de fraudebestrijding veelal wel gekoppeld kunnen worden, komt de koppeling van bestanden vaak niet van de grond als het gaat om preventieve inkomensondersteuning, om te achterhalen welke mensen in een gemeente aanspraak zouden kunnen maken op bestaande regelingen. Daar zou echt een enorme slag gemaakt kunnen worden. Dan kunnen mensen makkelijk gewezen worden op regelingen waarvan zij gebruik zouden kunnen maken. Den Haag en Rotterdam hebben met de Sociale Verzekeringsbank een afspraak gemaakt over het informeren van mensen die gedeeltelijk AOW hebben, met aanvullende bijstand. Dat blijkt een succesvolle actie te zijn. Er zal veel meer toegewerkt moeten worden naar ook dat soort inzet: mensen aangeven van welke regelingen zij gebruik zouden kunnen maken.

Mevrouw **Karabulut** (SP): Ik hoor graag ook een reactie van de heer Thissen over de administratieve lasten en de rechtsverschillen.

De heer **Thissen** (Divosa): Voorzitter. Per definitie kan worden gesteld dat van decentralisatie nooit sprake kan zijn als rechtsverschillen en ongelijke behandeling te allen tijde voorkomen moeten worden. In dat geval zou vanuit het ministerie een landelijke sociale dienst aangestuurd moeten

worden, via een hulpconstructie of een fusie met UWV/CWI. Ik roep daar overigens niet toe op. Als de Kamer besluit tot decentralisatie, dan moeten gemeenten ook autonome eigen afwegingen kunnen maken om in hun situatie dingen te doen of te laten die specifiek van toepassing zijn op hun gemeente of regio.

Wat betreft de administratieve last is wel degelijk sprake van een vermindering vanuit het Rijk richting sociale diensten, ook omdat er minder verantwoord hoeft te worden dan tijdens het regime van de oude Algemene Bijstandswet. In de monitor van Divosa blijkt echter jaar na jaar dat sociale diensten die vermindering van de administratieve last niet voelen, omdat er lokaal door met name accountantsdiensten van gemeenten ongelooflijk veel gevraagd wordt aan verantwoordingsslagen. Het dualisme heeft daar ook het zijne aan bijgedragen, met rekenkameronderzoeken en dergelijke. De administratieve last is dus verschoven. Dat wordt niet als uitermate plezierig ervaren, omdat elk professioneel uur dat aan verantwoording moet worden besteed, ten koste gaat van het nobele ondersteunen van mensen bij hun talentontwikkeling.

Divosa heeft de verantwoordelijke bewindspersonen een aantal keren gevraagd om 's lands grootste sociale dienst, de afdeling Toeslagen van de Belastingdienst, te vragen om op basis van de inkomensgegevens actiever op te sporen welke mensen geen gebruik maken van hun recht op toeslagen op gebied van zorg, huisvesting of kinderen. Als eerste begin wordt nu samen met de Belastingdienst nagedacht over de mogelijkheden. Zoals wij altijd door de rijksoverheid worden aangespoord om het niet-gebruik op te sporen, vind ik dat de eigen rijksdienst dat ook wel mag doen.

Mevrouw **Spies** (CDA): Voorzitter. Mevrouw Van Houdt en mevrouw Den Bakker hebben beiden gesproken over Work First. Kunnen zij aan de hand van twee of drie voorbeelden aangeven welke factoren en voorwaarden Work First-projecten tot een succes maken, en in hoeverre daarbij gebruik kan worden gemaakt van de suggestie van mevrouw Dolstra om private partijen meer te betrekken bij het bieden van een perspectief op de arbeidsmarkt aan uitkeringsgerechtigden?

Mevrouw **Den Bakker** (FNV): Er hebben inmiddels veel onderzoeken plaatsgevonden naar Work First. Ik kan een aantal elementen noemen die belangrijk zijn. Eén randvoorwaarde is dat er maatwerk wordt geleverd. In plaats van iedereen standaard te laten deelnemen aan een Work First-project, moet per persoon bekeken worden of dat zinvol is, en of de werkzaamheden zinvol zijn voor iemand. Overigens gebeurt dat evenzeer door private partijen als door gemeenten, en uit de benchmark Work First van Divosa bleek dat private partijen het beter doen.

Een ander element dat ertoe doet, is of mensen met behoud van uitkering aan het werk worden gezet of een loon ontvangen. De benchmark wijst uit dat de uitstroom naar werk groter is als wordt gewerkt voor loon.

Begeleiding is een ander belangrijk element. Nu zetten gemeenten nog steeds mensen in Work First zonder enige vorm van individuele begeleiding, terwijl dat een voorwaarde is bij het bieden van maatwerk.

Mevrouw **Van Houdt** (CNV): Voorzitter. Ik wil daaraan nog een element toevoegen: aan het eind van een Work First-traject moet sprake zijn van een vervolgstap. In geval van een baan is het goed om met een coach te kijken of dat goed maniert, maar ook als er geen baan volgt is het nodig aan een Work First-traject een vervolg te geven.

De heer **Nicolaï** (VVD): Voorzitter. Ik wil nader ingaan op de prikkels, ik kondigde het al aan. De kernprikkel van de WWB werkt dus goed, maar er is ook een beetje het risico van de prikkel om moeilijke gevallen te verschuiven. De Wajong-regeling springt in dat opzicht het meest in het oog. Ik zie een aantal mensen knikken, en nu moet ik een keuze maken. Ik

zou hierover graag iets horen van de VNG en Divosa, maar misschien kan de heer Bosselaar hier ook iets over zeggen.

De heer **Thissen** (Divosa): Voorzitter. Ik vind dat wij in de gezamenlijke ambities van gemeenten, het CWI, het UWV en het toekomstige WERKbedrijf niet van een uitstroomresultaat mogen spreken als iemand van de bijstand naar de Wajong gaat, of van de WW naar de WWB. Dan is slechts sprake van een verschuiving van de ene uitkering naar de andere. Uitstroom is alleen dan uitstroom, als mensen zelfstandig in hun eigen levensonderhoud gaan voorzien. Dat moet de gezamenlijke krachtsinspanning zijn in de keten werk en inkomen.

De heer **Spigt** (VNG): Ik kom in dit verband even terug op de eerdere discussie over het participatiefonds en de verknoping van de inzet van middelen uit het W-deel met de re-integratiebudgetten van het UWV in relatie tot de uitstroom bij UWV-uitkeringen. Ik denk dat het heel erg goed zou zijn om bij de verbreding van de inzet van de middelen uit het participatiefonds ook te kijken naar de andere uitkeringen, die niet direct op het terrein van de gemeenten liggen. Een van de stappen die wij daarin gezet hebben – de heer Thissen noemde dat al – is om samen met gemeenten UWV en CWI te komen tot een gemeenschappelijke intake, waarbij de uitkering niet meer centraal staat maar de uitstroom naar werk, en vervolgens te kijken welke uitkering daar het beste bij past. Als die slag gemaakt kan worden, ontstaat een heel ander beeld hoe de uitstroom geregeld zou kunnen worden. Dan gaat de prikkelwerking ook op een andere manier functioneren: niet richting en tussen regelingen, maar richting de mensen die ondersteuning vragen. Ik acht het belangrijk dat dat georganiseerd wordt.

De heer **Spekman** (PvdA): Voorzitter. Ik heb voor dit algemene deel nog een vraag over de financiering, en meer specifiek de kosten per persoon. Hoewel uit benchmarks blijkt dat iedere gemeente op een iets ander niveau zit, wordt zo'n berekening toch gemaakt. Is het in alle redelijkheid terecht dat nog steeds de oude kostenberekening wordt gehanteerd, of zou die herzien moeten worden? Zo'n herziening kan dan twee kanten op: enerzijds dat de kosten hoger worden omdat de gemiddelde persoon die nog in de bijstand zit, moeilijker is; anderzijds kunnen die kosten misschien lager uitvallen omdat iedereen zo efficiënt is gaan werken en de samenwerking tussen alle instellingen zo geweldig loopt. Ik vraag dat aan de VNG. Die vraagt immers altijd om meer geld, maar misschien kan men ook eens met minder geld toe.

De heer **Spigt** (VNG): Voorzitter. Voor mensen die langer in de bijstand zitten, zijn langere trajecten nodig. Er zijn nu afspraken gemaakt die die langere trajecten mogelijk maken. Het wetsvoorstel participatieplaatsen gaat over langere trajecten waarbij scholing en werk in duale zin veel meer aan elkaar gekoppeld zijn. De kosten van die trajecten liggen veel hoger. Ook verloningsafspraken zijn dure afspraken, en die zullen meer toegepast moeten worden in het kader van afspraken met werkgevers over arrangementen. Aan de andere kant dalen de kosten bij de eerste instroom door te voorkomen dat mensen langdurig in de bijstand komen. Al met al vermoed ik dat de kosten per persoon zullen toenemen, maar dat de middelen door de koppeling van allerlei budgetten uit verschillende regelingen efficiënter ingezet kunnen worden. Ik denk dat dit een oplossing zal bieden. Ik sluit niet uit dat er in de toekomst nog extra middelen nodig zijn voor de groep die nog langdurig begeleiding behoeft, maar laten wij eerst opmaken wat beschikbaar is.

De **voorzitter**: Daarmee zijn wij noodgedwongen gekomen aan het einde van de eerste ronde van dit rondetafelgesprek. Ik dank de gasten van harte voor hun inbreng en voor hun antwoorden.

Ronde 2: Beperken van de uitstroom

Aanvang 14.05 uur

De **voorzitter**: Wij gaan starten met de tweede ronde van het rondetafel-gesprek. De procedure zal dezelfde zijn als tijdens de eerste ronde. Ik heet onze gasten van harte welkom. Zij krijgen één minuut om zich te introduceren.

De heer **Bakker** (LCSR): Voorzitter. Ik ben hoofd van het team Handhaving van de gemeente Utrecht, en daarnaast voorzitter van het Landelijk Contact Sociaal Rechercheurs (LCSR). Ik hoop wat te kunnen vertellen over het beperken van de instroom bij de poort op het gebied van handhaving de afgelopen jaren.

Mevrouw **Dümig** (UWV): Voorzitter. Ik ben lid van de raad van bestuur van het UWV. Daarnaast ben ik, net als een aantal anderen, lid van het AKO, het ketenoverleg tussen CWI, UWV en gemeenten dat ervoor moet zorgen dat de ketenpartners cliënten beter bedienen. Ik heb de commissie een stuk doen toekomen dat, denk ik, voldoende helder is. Uit het stuk blijkt dat alle uitkeringsvolumes behalve de Wajong-regeling de afgelopen jaren dalen onder invloed van conjunctuur, activerende wetgeving en betere uitvoering. Die betere uitvoering is het gevolg van prikkels. Soms zijn dat systeemprikkels, soms financiële prikkels, maar het zijn ook intrinsieke prikkels. Dat zeg ik met name omdat de discussie in de SV-wetgeving en de WWB vaak gaat over de vraag welke prikkel het beste is. De enige echte prikkel waar de ketenpartners voor staan, nu en in de komende jaren, is: te zorgen dat cliënten naar duurzaam werk uitstromen. Dat doen wij door de krachten van de ketenpartners CWI, UWV en gemeenten te bundelen. Daarin hebben de ketenpartners volgens het UWV een maatschappelijke verantwoordelijkheid. Daar voelen wij ons bestuurlijk én uitvoerend toe geprikkeld. Ik zeg dat met nadruk, omdat in de discussies de neiging bestaat, die niet geheel te onderdrukken en ook niet helemaal onterecht is, om enige waarde toe te kennen aan structuur. Ik verzoek de commissie om op basis van de informatie die ik heb verstrekt, het belang van een structuur en de louter financiële prikkel enigszins te relativeren tegen de achtergrond van de hoofdpoging om mensen aan het werk te krijgen, en het belang van een structuur en de louter financiële prikkel in ieder geval altijd te plaatsen in een totaalbeeld.

De heer **Bouman** (Doesburg): Voorzitter. Ik ben wethouder in Doesburg. Doesburg is een kleine plaats vergeleken met Almere en Amsterdam, maar ik denk dat het belangrijk is dat de Kamer ook eens oor heeft voor wat de kleine gemeenten te melden hebben.

Als wethouder ben ik verantwoordelijk voor de ex-uitkeringsfabriek Doesburg. Ik ben zes jaar geleden aangetreden en heb met veel inspanning en met heel veel geduld de slag met de sociale dienst gemaakt. Dat is niet eenvoudig geweest. De wil is er, maar de mensen moeten wel volgen, en zeker in een kleine organisatie is dat heel erg lastig. Het is ons echter gelukt, en wij hebben op dit moment een uitstekende activerende sociale dienst. Het W-deel gaat op. Wij hebben problemen met de financiën, in de zin dat de financiering erg onduidelijk is geweest. Dat is erg lastig voor een kleine organisatie, want als daar iemand uitvalt, moeten meteen hulp-troepen ingezet worden.

Bij het voorkomen van instroom stuit ik op twee problemen: het werken van de keten, en de kwaliteit van de lokale samenleving binnen alle regelgeving van dit moment.

Ik heb voor de commissie een paar statements opgesteld. De eerste is dat ik graag zou zien dat de rijksoverheid een prikkel uitdeelt aan het UWV. Het functioneren van het UWV is cruciaal voor de resultaten van een

gemeente. Er komen bij ons nog steeds te veel mensen binnen waar in de WW-periode te weinig mee is gedaan. Het UWV is nog een onvoldoende betrouwbare partner gebleken bij het bewaken van de poort.

Het tweede statement is dat men bij het CWI, waarmee ik enige tijd geleden contact opnam ter voorbereiding van de ontwikkeling van een arbeidsmarktbeleid, niets blijkt te weten over de lokale arbeidsmarkt van de gemeente. Men weet bijvoorbeeld niet wie de belangrijke werkgevers zijn. Dat leidt onvermijdelijk tot een score van 15% CWI-bemiddeling. Ik heb voorgesteld om samen met het CWI iets te gaan doen. Ik meld dit omdat ik geloof in de overheid, niet om alles te regelen, maar wel om erop toe te zien dat iedereen in de keten zich van zijn taak kwijt. Het is een uitstekende zaak dat gemeenten een rol kunnen gaan spelen op de arbeidsmarkt. Maar er moet iets gebeuren aan het onvoldoende of misschien zelfs slecht functioneren van instanties die de rijksoverheid de afgelopen jaren heeft opgebouwd.

Een derde statement: het lijkt financieel voordelig maar het is superdom en fout om mensen aan wie iets mankeert, snel te lozen of te weren uit de WWB. Ik zie gemeenten dat doen, en dat vind ik niet goed. Veel nieuwe instromers hebben meervoudige problemen. Als die snel in de markt worden geplaatst zonder een adequate begeleiding, heb je een groot probleem. Een sfeer creëren die mensen bang maakt en weg houdt bij de sociale dienst is slecht en contraproductief, en zorgt voor frustratie in het vervolgtraject. In een onlangs verschenen rapport van de RWI staan heel aardige adviezen, maar daarin wordt ook gesteld dat iedereen wel het Work First-traject in kan. Ik waarschuw: pas daarmee op. Er kunnen goede ervaringen worden opgedaan als gezorgd wordt voor maatwerk, zoals sprekers in de eerste ronde al hebben aangegeven. Maar mensen die in de problemen zitten moeten niet in een moeilijke omgeving worden gebracht waar zij niet tot een oplossing van die problemen komen. Ik waarschuw ervoor voorzichtig te zijn om Work First standaard in te zetten. Wij gebruiken het in Doesburg, maar wel heel gericht. Het slechtste wat je kunt doen, is die mensen weggagen bij de sociale dienst. Wij laten ze in ieder geval binnen en proberen ze in een zorgvuldig traject te zetten. Dat kan inderdaad lang duren, maar dat nemen wij voor lief. Dat is beter voor de lokale samenleving.

Het vijfde statement zal ik voor later bewaren.

De heer **Van Oosten** (Almere): Voorzitter. Ik ben directeur van de dienst Sociale zaken van de gemeente Almere. Almere is bezig van een kleine stad een grote stad te worden, maar heeft ook zijn eigen specifieke problematiek, juist omdat Almere nog een van de weinige groeigemeenten is in Nederland. Daarom heeft Almere een speciale relatie met het Rijk waar het gaat om de WWB en andere regelingen.

Bij de wijziging van de WWB is de werkgeversbenadering erg belangrijk gebleken; dat heeft de heer Bouman nog niet genoemd. Almere heeft daar fors op ingezet, en mijns inziens is dat ook een deel van ons succes. Dan gaat het niet alleen om het verleiden van werkgevers, zoals in de eerste ronde ter sprake kwam en waarin ik mij herken, maar ook om te kijken wat je voor elkaar kunt betekenen, samen met de afdeling Economische zaken. Dat leidt meteen ook tot een veel betere binnengemeentelijke samenwerking.

De heer Bouman was wel erg negatief over het UWV en het CWI; daarin herken ik mij niet zo. De samenwerking gaat weliswaar niet altijd even goed, maar het gaat dan ook om twee zelfstandige bestuursorganen (zbo's) en 440 gemeenten, en dat maakt het vaak erg lastig. Wij hebben redelijk veel aan die samenwerking gehad, met name met het UWV, zodat ex-WW'ers en Wajong'ers niet van de ene regeling naar de andere gepompt worden maar uitstroom en re-integratie op elkaar worden gestemd.

Ik wijs er tot slot op dat ik de commissie al drie A4'tjes heb doen toekomen.

De heer **Schreuders** (Amsterdam): Voorzitter. Ik ben directeur van de Dienst Werk en Inkomen (DWI) van de gemeente Amsterdam, wat elders de Sociale Dienst is.

Ik wil inzoomen op het beperken van de instroom, omdat dat punt centraal staat in deze ronde. Het leuke is dat de instroom niet alleen beperkt moet worden; de instroom moet ook flink omhoog. Daarmee doel ik op de instroom van de niet-uitkeringsgerechtigden, de nuggers. In ieder geval Amsterdam deed daar nog veel te weinig aan, en ik ben blij dat wij dat nu aan het oppakken zijn. Dat zou echter nog veel beter moeten, want er zijn te veel mensen die geen uitkering hebben en nog niet meedoen. Dat is een heel belangrijke doelgroep, en de instroom daarvan moet fors omhoog.

In de eerste ronde kwamen een heleboel erg leuke onderwerpen aan de orde waarover ik vanuit de uitvoering dolgraag had willen meepraten. Wie weet komt dat nog via de vragen die de commissie gaat stellen. Wat betreft de instroom vind ik het belangrijk om te zeggen dat de WWB het vangnet is voor mensen die echt geen andere mogelijkheden hebben. Wij zeggen altijd: een WWB-uitkering krijg je niet voor niets, daar heb je recht op. Dat betekent wel dat je er erg goed voor moet zorgen dat mensen terecht in de WWB zitten, en werkelijk recht hebben op een uitkering. Dan is het belangrijk om goed te kijken of mensen niet ten onrechte in de WWB zitten. Dat kan op twee manieren.

In de eerste plaats doen wij dat door bij binnenkomst goed te kijken of iemand recht heeft op een uitkering. Wij doen dat grondig en steeds beter. In 2007 waren er op 10 000 controles 23 klachten, waarvan vijf gegrond zijn verklaard. Uit het klanttevredenheidsonderzoek blijkt meer dan 75% van onze klanten tevreden over de uitvoering van onze huisbezoeken, en dat zijn geen eenvoudige klussen. Dat zijn belangrijke cijfers. In de tweede plaats doen wij dat door mensen die zich melden niet direct door te sturen naar Work First, maar door hen direct aan de slag te laten gaan in een van de meer dan honderd re-integratietrajecten die wij hebben. Er wordt dus gericht gewerkt vanaf het moment dat iemand zich meldt voor een uitkering. Dat heeft ook effect. Er zijn klanten die een basisvoorziening WWB wel gemakkelijk vinden, maar niet meer komen op het moment dat je laat blijken dat je echt werk maakt van re-integratie. Ik ben het heel erg eens met de opmerking dat het recht op bijstand goed geborgd moet worden, en dat er goed tegen moet worden gewaakt dat niet mensen de deur wordt gewezen die wel degelijk recht op bijstand hebben, maar dat andere aspect is er ook.

Wij proberen dat alles steeds beter te doen, maar dat valt niet mee, want het is best een jonge wet. Wij zijn daar volop mee bezig, en dat gaat iedere dag een beetje beter, omdat professionals daar werk van willen maken, voor hun klanten. Dat is het mooie van deze sector: de civil servants voelen zich echt dienaar van de wet, en proberen dat iedere dag weer een beetje beter te doen en zich daarin te ontwikkelen.

De heer **Timmermans** (CWI): Voorzitter. Ik ben lid van de raad van bestuur van CWI, en binnen die raad verantwoordelijk voor de dienstverlening op de vestiging en op het internet.

In onze bijdragen hebben wij aangegeven dat er een conglomeraat van oorzaken is waardoor wij het met elkaar beter doen. Ik had mij daarom echt voorgenomen om nu in jubelstemming te wezen. Wij hebben in deze sector immers altijd de neiging om de keerzijde van de zaak te belichten, terwijl er de afgelopen jaren volgens mij heel veel bereikt is, niet alleen in volumes die dalen, maar ook in de samenwerking die op heel veel plaatsen uitstekend is, en niet in het minst ook gezien de heel opzienbarende mentaliteitsverandering in de hele samenleving rond de vraag-

stukken van werken, participeren en het hebben van een uitkering. Ik kan mij nog goed herinneren dat een aantal jaren geleden nog het idee leefde van een recht op bijstand dat werd afgedwongen. Nu gaat het in dat verband toch vooral over een vangnet.

Al met al zijn er heel veel positieve ontwikkelingen in gang gezet, en volgens mij heeft dat met een aantal factoren te maken. Wij hebben geprobeerd dat in onze notitie aan te geven. Natuurlijk helpt de economie daarbij, want onze overtuiging is dat toeleiden naar werk vooral werkt op het moment dat je mensen concrete vacatures en concrete adressen kunt voorhouden van bedrijven en relaties kunt leggen.

Daarnaast wil ik ook het belang van preventie benadrukken, en wel twee typen preventie. In de eerste plaats het voorkomen dat mensen werkloos worden. Hoewel het niet zozeer past in het licht van deze discussie, is er sprake van een heel opzienbarende ontwikkeling rond werk-naar-werk-trajecten, zoals bij NedCar, waar wordt geprobeerd of het concreet lukt om mensen te begeleiden naar ander werk voordat een werkloosheidssituatie zich überhaupt voordoet. In de tweede plaats is er, als mensen dan toch werkloos worden, de preventie ten aanzien van de langdurige werkloosheid. Daar past natuurlijk de ontwikkeling van Work First erg goed in. Want mensen die al wat langer werkloos zijn, hebben op de arbeidsmarkt niet alleen het nadeel van de reden van de werkloosheid, maar ook nog eens de langdurige werkloosheid zelf.

Wij zijn het er allemaal over eens dat er nog veel meer aan de uitstroom moet gebeuren. Ik pleit er echter ook voor, even stevig te blijven inzetten op preventie als nu gebeurt. In 2007 kwam al 55% van de mensen die zich meldden voor een bijstandsuitkering, helemaal niet meer bij een sociale dienst terecht omdat zij er voor die tijd al om verschillende redenen van hadden afgezien. Dat percentage is in de afgelopen jaren met zo'n 10% gestegen door de steeds betere samenwerking op lokaal niveau tussen UWV, CWI en gemeenten.

De **voorzitter**: Dan geef ik nu het woord aan de Kamerleden voor het stellen van een vraag.

Mevrouw **Karabulut** (SP): Voorzitter. Ik wil straks graag horen wat de succesfactoren zijn in de samenwerking tussen partners en gemeenten in de keten, en daar goede voorbeelden van horen, zodat daarop kan worden voortgebouwd. Nu concentreer ik mij op de Work First-aanpak. Velen hebben het al gezegd: het goede van de WWB is, dat sociale diensten geen uitkeringsfabrieken meer zijn, en dat de mensen en de begeleiding van mensen naar werk en inkomen centraal staan. Uit de rapporten blijkt echter ook een andere kant. Divosa en anderen wijzen daarop. Door de afschrikwekkende werking en de aanpak van sommige gemeenten dreigt een groep uit het oog te verdwijnen zonder dat men weet waar die blijft. Ik hoor graag van de heer Schreuders hoe zijn ervaringen daarmee zijn, en hoe daar in de toekomst mee omgegaan moet worden. Ik ben ook nieuwsgierig hoe de heer Bouman dat in zijn gemeente met zijn speciale aanpak voorkomt.

De heer **Schreuders** (Amsterdam): Voorzitter. Bij sommige Work First-trajecten gaat het om echt heel eenvoudig werk, om te zorgen dat iemand maar van de straat is. Ik denk dat het veel beter is om te zorgen dat mensen in de eerste weken van een aanvraag op een traject worden gezet, zodat het mogelijk wordt om tot een goede diagnose te komen. Dat traject kan even goed een BBL-leerwerkplek zijn als een re-integratietraject of participatieplaats. Er moet dus veel sneller geschakeld worden om te zorgen dat mensen daadwerkelijk actief zijn.

Daarnaast denk ik dat de handhaving ertoe kan leiden dat een sociale dienst een beetje een afschrikwekkend bolwerk lijkt waar je beter niet naar toe kunt gaan. Dat zien wij bijvoorbeeld bij de nuggers, van wie allochtone

vrouwen een heel belangrijke groep vormen, terwijl je die juist binnen wilt halen. Overigens blijkt uit onderzoek dat dat beeld wel weer meevalt; misschien is het goed dat onderzoek eens op te vragen. Ik denk dat de sociale diensten bij hun inzet op nuggers hun gezicht in de wijken moeten laten zien, en daar moeten laten blijken dat zij van betekenis kunnen zijn voor de re-integratie. Op die manier zal een ander beeld ontstaan van de sociale diensten, dat van de partner waar je terecht kunt om jezelf te ontwikkelen. Ik zie ernaar uit om in de komende tijd die combinatie te laten zien.

De heer **Bouman** (Doesburg): Voorzitter. Ik nam zo-even geen blad voor de mond, ook niet ten aanzien van Work First. Ik deed dat niet omdat ik tegen het principe van Work First ben, want ik vind het goed om mensen zo snel als kan in een werkomgeving te brengen. Ik zie echter ook mensen wegvallen waarbij ik denk: daar moeten wij mee oppassen. Daarom is er bij de medewerkers van onze sociale dienst echt op aangedrongen dat zij klanten niet wegsturen zonder dat hun situatie helder is. Wij willen dat ook het CWI op die manier opereert. In alle relativisering overigens: natuurlijk doen het CWI en het UWV heel veel goeds voor ons.

Als wij iemand naar Work First sturen, is dat meteen tien, twaalf kilometer verderop. Dat is lastig, want daarmee raken die mensen toch een beetje uit het zicht. Wij hebben een lokaal werkproject opgezet waarbij mensen in de lokale omgeving nuttig werk kunnen doen in de openbare ruimte, en dat werkt heel goed. Wij volgen dat op de voet, en dan zie je dat mensen opleven. Dat blijkt ook uit diverse onderzoeken, zoals het rapport dat ik zo-even liet zien. Het is goed voor mensen om te ontdekken hoe goed het is om te werken, en door plaatsing in zo'n traject ontwikkelen zij de zin daarin. Ik zie dat daardoor bij mensen goede ontwikkelingen in gang worden gezet.

Noodzakelijk is het volgens mij dat de lokale overheid zorg heeft voor de individuele mensen, dat de sfeer er niet een is van wegduwen maar van: kom erbij, wij helpen je verder. Dat sluit ook aan bij wat de heer Spekman in de eerste ronde zei: probeer mensen niet zozeer te dwingen maar probeer ze te verleiden tot goede participatie in de samenleving. Uit zo'n opmerking blijkt dat de heer Spekman het begrepen heeft.

De heer **Van Oosten** (Almere): Voorzitter. Ik denk dat het belangrijk is om individueel maatwerk te leveren, en het leuke van de WWB is dat dit kan. Aan de poort moet de diagnose worden gemaakt wat voor de klant de snelste weg is om duurzaam uit te stromen. De ene keer is dat mensen meteen op een traject zetten, een andere keer is dat ze met rust laten en eerst de schuldenproblematiek oplossen, en een derde keer gaat het om een langer traject, waarbij een klant eerst zes maanden in een instelling gaat werken om daar te kijken wat hij of zij wel en niet kan. En natuurlijk, als iemand meteen aan het werk kan, moet die meteen aan het werk.

Mevrouw **Spies** (CDA): Voorzitter. De heer Bakker introduceerde zich maar heel kort. Ik ben benieuwd in welk stadium van het traject van aanvraag tot uitstroom hij in beeld komt. Wat is het meest effectieve moment, en is er een verschil ten opzichte van de situatie voor de inwerkingtreding van de WWB? En is hij zodanig tijdig in beeld dat hij een rol heeft bij het beperken van de instroom?

In de vorige ronde hebben wij al geconstateerd dat wij misschien wat weinig informatie over sancties en de effectiviteit van sancties hebben. Misschien kan de heer Bakker daar ook heel in het kort iets over zeggen.

De heer **Bakker** (LCSR): Voorzitter. Ik ben er als voorzitter van het LCSR natuurlijk vooral voor de sociale rechercheurs, maar ik wil mijn antwoord toch verbreden tot de totale handhaving en de controle als een heel belangrijk onderdeel van de WWB.

Vooral door het gebruik van de scorekaart zijn wij bij de instroom steeds beter in staat om een onderscheid te maken en de klanten met een verhoogde kans op fraude te selecteren. Gelukkig geleiden wij de meeste klanten naar werk, maar er is helaas ook een behoorlijk percentage klanten dat niet de juiste informatie verstrekt. De scorekaart is een middel om dat effectief te onderkennen. Dat heeft in Utrecht geleid tot een beperking van de instroom met 16%. Dat is gemeten door daar een controlegroep tegenover te zetten bij wie wij die scorekaart niet gebruiken. Het effect is dus goed gemeten. Met dat aspect van de handhaving gaat het erg goed, want de scorekaart wordt zowel door de medewerkers van CWI en UWV als van gemeenten gebruikt.

Wat mij echter nog steeds zorgen baart is de identiteitsfraude. Die hebben wij nog niet goed in de hand. Wij hebben daar wat middelen voor, zoals een retrocheck, een apparaat waarmee gekeken kan worden of een paspoort of rijbewijs vals is of niet, maar dat wordt nog bijna niet gebruikt. Er zijn ook wat andere technische middelen. Ik pleit ervoor om bij CWI en UWV extra aandacht te besteden aan de bestrijding van de identiteitsfraude. Zit iemand eenmaal in de bijstand met een valse identiteit, dan is dat buitengewoon kostbaar en vervelend.

Ik vind het moeilijk het verschil aan te geven tussen de huidige situatie en die van voor 1 januari 2004, maar ik heb wel de indruk dat de financiële prikkel ertoe heeft geleid dat de gemeenten meer doen aan handhaving dan ervoor. Vanuit het ministerie wordt het programma Hoogwaardig handhaven aangeboden, dat vertaald wordt naar de gemeenten. Dat leidt in toenemende mate tot aandacht voor de handhaving. Dat vind ik belangrijk.

Naast het bevorderen van de uitstroom en het beperken van de instroom, wat heel behoorlijk lukt, hebben wij ook nog een groot granieten bestand. Ik schrik nog steeds van het grote aantal cliënten dat langer dan tien jaar in de bijstand verblijft. Ik durf de stelling aan dat hoe langer iemand in de bijstand zit en een uitkering krijgt, hoe groter de kans op fraude is. Ik denk dat daar nog een slag te maken is.

Over sancties wil ik geen uitlatingen doen omdat ik daar niet over ga. Ik ken ook geen cijfers.

Mevrouw **Spies** (CDA): Kunt u wel de stelling «hoe langer in de bijstand, hoe meer kans op fraude» iets meer onderbouwen?

De heer **Bakker** (LCSR): In het algemeen is een bijstandscliënt volgens mij net als elke andere burger een calculerende burger. Hoe langer je in de bijstand moet leven, hoe moeilijker je het krijgt om rond te komen, hoe moeilijker het wordt om weerstand te bieden aan alle verleidingen in de maatschappij. Ik denk dat je dan meer de neiging hebt om je inkomen aan te vullen en dat niet op te geven aan de sociale dienst.

De heer **Nicolai** (VVD): Voorzitter. Ik wil mevrouw Dümig een vraag stellen over prikkels, en haar proberen te verleiden om toch te reageren op mijn vraag waarom zij vindt dat niet alle heil gezocht moet worden in de financiële prikkels en de systeemprikkels. Immers, het succes van de WWB op gemeentelijk niveau is voor een deel natuurlijk wel daardoor te verklaren. Mijn vraag aan het UWV is: zijn er niet toch ook meer financiële of systeemprikkels te verzinnen waardoor er wel meer «voordeel» te behalen is, zoals dat bij gemeenten het geval is als zij mensen aan de slag krijgen? Misschien kan daar vanuit het CWI ook iets over gezegd worden.

Mevrouw **Dümig** (UWV): Er is een heel voor de hand liggende prikkel voor een uitvoerder van regelingen die via premies opgebracht worden: het effect van je handelen (hoe je dat ook definieert, maar dat vraagstuk geldt ook voor de WWB) relateren aan de hoogte van de premie. Daar is echter niet voor gekozen. De hoogte van de premie wordt op geheel

andere gronden bepaald en dat geldt voor alle premies van al onze wetten. Een logische prikkel bij de uitvoering van werknemersverzekeringen zou zitten in de premievaststelling. Daarmee zouden wij werkgevers, bijvoorbeeld via de Belastingdienst, kunnen laten zien dat de effectiviteit van ons handelen heeft bijgedragen tot verlaging van een premie. Het is overigens niet voor het eerst dat dit naar voren wordt gebracht, maar voor de premiestelling gelden nu eenmaal andere argumenten.

Welke prikkels kennen wij wel? Wij sluiten ieder jaar een contract met de minister. Daar wordt zeer systematisch over gerapporteerd, en daar krijgt de Kamer ook alle informatie over. Het UWV committeert zich aan de hoofddoelstellingen van de wetten die het uitvoert, en aan het vermogen als organisatie om daar vorm en inhoud aan te geven. Dat leidt bij uitstek tot de politieke afweging hoeveel geld men bereid is te geven aan een ZBO om welk doel te bereiken. Dat kan uitvoeringsgeld zijn, maar dat kunnen ook re-integratiemiddelen zijn.

Dat zijn de systeemprikkels in wetgeving en uitvoering. Verder ontlene wij als dienstverlener een belangrijke prikkel aan onszelf vanuit het gegeven dat wij ons horizontaal en transparant verantwoorden. Daar krijgen wij veel reactie op, overigens ook collegiaal. Dat kan zijn een kleine prikkel, dan weer een compliment. Dat is een leuke vorm. Je kunt eerst verleiden en dan sanctioneren, je kunt ook eerst prikkelen en dan een compliment krijgen. Daar zou het in de samenwerkingsketen in essentie om moeten gaan als het erom gaat om meer mensen duurzaam aan het werk te krijgen.

In essentie zullen wij als landelijke organisatie op lokaal niveau afspraken maken. Daarbij koppelen wij de gemeentelijke prioriteiten om mensen aan het werk te krijgen met de prioriteiten die het UWV meekrijgt van onze bewindspersonen. Dan prikkel je elkaar met name op zakelijk niveau, nog los van het feit dat je elkaar op relationeel niveau ook moet weten te vinden.

De heer **Timmermans** (CWI): Ter aanvulling: ik heb sterk het idee dat de wijze waarop wij met elkaar vorm geven aan de maatschappelijke ambities zoals die door de politiek worden verwoord heel veel prikkels kent, al is er natuurlijk een verschil met de financiële prikkel van de WWB. In de vaste rapportages per maand en per kwartaal wordt aan de minister heel inzichtelijk gemeld welke concrete resultaten geboekt zijn in termen van mensen aan de slag, 45-plussers aan de slag, concrete taakstellingen die worden gehaald, vacatures die zijn vervuld, of het aantal mensen dat afgevangen wordt voor zij überhaupt een beroep doen op een uitkering. Dergelijke taakstellingen zijn met de minister en de staatssecretaris afgesproken en worden vertaald op het niveau van iedere afzonderlijke vestiging. Iedere afzonderlijke vestiging krijgt in dat opzicht dus een taakstelling en wordt daarop gemonitord, zodat wij de prestaties van elke vestiging weten. Daar is de taakstelling weer vertaald naar de professionals, die dat heel goed van elkaar weten. Die prikkels zijn er dus volgens mij wel degelijk. Ik durf te stellen dat de verantwoording die wij als zbo's landelijk afleggen aan onze opdrachtgevers zeker zo intensief is als dat op lokaal niveau gebeurt richting politiek. Ik vind dat ook een heel goede zaak.

De heer **Spekman** (PvdA): Voorzitter. Deze ronde gaat over het beperken van de instroom. Ik vind het goed dat ook de gemeente Amsterdam nu aanwezig is, omdat die in ieder geval bij mij tien jaar geleden het imago had daar het minste aan te doen. Omdat Amsterdam naar mijn gevoel nu op het juiste spoor zit en het goed aanpakt, is het nu spekkoper wat het inkomensdeel betreft. Maar dat terzijde.

Dan nu mijn vraag. Het dichthouden van de poort bestaat natuurlijk uit fraudeaanpak en het beoordelen of mensen die aan de poort komen ook

wel echt een uitkering nodig hebben. Op die manier bestaat echter ook de kans dat mensen niet krijgen waar zij recht op hebben. Ik ben benieuwd wat de ervaring is van aanwezigen bij het zoeken naar een evenwicht tussen het ooit ruimhartige en het nu noodzakelijkerwijs strengere beleid, met als vervolgvraag: in hoeverre bestaat het risico dat iemand die zich aan de poort meldt, in de verkeerde categorie wordt gezet.

De heer **Schreuders** (Amsterdam): Voorzitter. Allesbepalend daarbij is de kwaliteit van de medewerker in de spreekkamer. Die kijkt op dat moment wie hij of zij tegenover zich heeft, kan aangeven dat het logischer zou zijn eerst eens bij een uitzendbureau te gaan kijken, of inschatten dat echt hulp nodig heeft is om aan het werk te komen. Het bevorderen van die kwaliteit in de spreekkamer is voor ons een heel belangrijke taak. Ik ben ervan overtuigd dat de medewerkers van sociale diensten die inschatting over het algemeen heel erg goed maken.

Aan de andere kant, de WWB staat in de huidige situatie wel bekend als een wet waar je niet al te gemakkelijk gebruik van kunt maken. Ik kan mij voorstellen dat dit ertoe leidt dat mensen in wijken waar sprake is van een grotere afstand tot de overheid, zich niet melden bij dat gebouw met al die prachtige vacatures. Daarom acht ik het daarnaast nodig dat de gemeenten ook die wijken ingaan, om de burgers daar op te zoeken. Ik gaf net het voorbeeld van de nuggersaanpak, maar die is niet alleen mogelijk vanuit kantoor, de «beursvloer». Men moet zijn winkeltje uit, naar de buurtcentra, veel voorlichting geven. Dát is de manier om de drempel te verlagen. Daarbij helpt het als je kunt laten zien dat de dienstverlening ook echt ergens toe leidt. Je moet dus, met name in die wijken waar ik op doel, heel veel voorbeelden laten zien aan om aan te geven dat het wel zeker zin heeft om je tot de DWI te wenden.

De heer **Spekman** (PvdA): Ik ben natuurlijk benieuwd naar uw reactie op het betoog van de heer Vonk, die sprak over de balans tussen rechten en plichten. In Amsterdam was die balans eerst zoek en dat is verschoven. Wordt in de gaten gehouden of het nog wel goed zit met de balans tussen rechten en plichten?

De heer **Schreuders** (Amsterdam): Achterhalen of de dienstverlening voldoet aan de doelstellingen is mogelijk via klanttevredenheids-onderzoeken, niet alleen op papier, maar ook door mensen te interviewen. Dat doen wij niet zelf, dus dan krijg je een rapportcijfer. De Ombudsman is in dat verband voor de DWI echt een partner waar ik respect voor heb; die houdt ons heel erg scherp, en dat vind ik geen enkel probleem. Ik achterhaal of de dienstverlening voldoet aan de doelstellingen, door de Ombudsman te vragen om te praten met mensen die klachten hebben, in aanwezigheid van mijn medewerkers, om te kijken welke dingen structureel fout gaan in procedures. Ik achterhaal of de dienstverlening voldoet aan de doelstellingen door te overleggen met de stadsdelen, die een beeld hebben van onze dienstverlening en die tamelijk taakstellend zijn als het gaat om de excellente dienstverlening die wij moeten bieden. Daar moet je in leren, daar moet je steeds beter in worden, en ik zie dat dit gebeurt. Het is een kwestie van je medewerkers steeds duidelijk maken waar het om draait. Als het gaat om de rechten en plichten vond ik de bijdrage in de eerste ronde wat eenzijdig gezien de praktijk van alledag. Ik vond dat niet helemaal werd onderkend dat je in de uitvoering ook op dat punt de beste wilt zijn, en daar dus wel degelijk continu mee bezig bent. Dat klonk te weinig door. Mijn ervaring uit de praktijk is dus een andere, waarmee ik niet wil zeggen dat alles goed gaat. Het moet en kan nog veel beter, maar dat is een kwestie van dagelijks sturen en verbeteren.

De heer **Bouman** (Doesburg): Voorzitter. Ik geef graag een korte aanvulling. Ik sta erg achter de opmerking over de kwaliteit van medewerkers. Daar staat of valt het mee.

Om te voorkomen dat mensen wegblijven moet de overheid uitstralen dat zij er is voor de burgers. Zolang dat niet gebeurt, en het beeld bestaat dat je je verre van de overheid moet houden omdat je anders allerlei plichten krijgt opgelegd, ben je fout bezig. Om dat te voorkomen moet je eigenlijk constant in de spiegel kijken. In grote gemeenten worden dan allerlei onderzoeken gedaan, ik ga een-op-een met mensen praten, en dan krijg ik het wel te horen. Mijn medewerkers zijn er ook goed in getraind om dat te doen. Daar hoor ik uit terug of wij het goed doen of niet.

De heer **Van Oosten** (Almere): Voorzitter. Ook in grotere gemeenten wordt gewoon gepraat met klanten. In Almere worden regelmatig speeddates gehouden, waardoor heel efficiënt wordt omgegaan met de tijd. Als je dan met mensen praat die net begeleid zijn door werkgevers of consultants c.q. klantmanagers, dan blijken zij vooral zo tevreden te zijn met de aandacht die zij krijgen. Dat vinden zij het grote verschil met vroeger. Toen waren wij inderdaad een uitkeringsfabriek, nu geven wij de mensen de aandacht die nodig is. Dat levert in de discussie tussen klantmanagers onderling veel winst op. Die mensen zijn druk bezig met re-integratietrajecten, en op de werkvloer is heel vaak de discussie: hoe zou jij zo'n geval aanpakken? Want er is altijd sprake van keuzemogelijkheden. Dat kenmerkt de professionaliteit van de medewerkers.

Mevrouw **Ortega-Martijn** (ChristenUnie): Voorzitter. Ik heb een vraag aan de heer Van Oosten. In diens notitie valt te lezen dat de Work First-projecten in eerste instantie werden gebruikt als afschrikmiddel, waardoor je draaideurcliënten kreeg. In de notitie staat ook te lezen dat er nu een omslag is gemaakt. Ik ben benieuwd hoe het daarmee gesteld is, want ik hoor vanuit Almere nog steeds klachten van mensen die het gevoel hebben dat zij vanuit de WWB op een verkeerde manier worden ingezet op Work First-trajecten.

De heer **Van Oosten** (Almere): Voorzitter. In klachten ben ik altijd geïnteresseerd, want die geven informatie over wat je doet. Omdat Almere als groeigemeente in eerste instantie nogal in het nadeel was, zijn wij dingen gaan ontwikkelen om zo snel mogelijk resultaat te boeken. Wij zijn er echter op teruggekomen om iedereen onmiddellijk in een Work First-project te stoppen. Wij zijn veel meer gaan kijken naar maatwerk. Wij begeleiden mensen een aantal weken om te kijken wat hun potentie is en wat zij ambiëren. Die vorm van Work First doen wij nu op een wat grotere schaal dan vroeger. Verder zijn wij ervan afgestapt om mensen dingen te laten doen die niet nuttig zijn, alleen maar om ze aan het werk te houden.

Mevrouw **Ortega-Martijn** (ChristenUnie): Ik ben benieuwd hoe die diagnose plaatsvindt om tot maatwerk te komen. Heeft de cliënt daar ook een bepaalde mate van inspraak in?

De heer **Van Oosten** (Almere): Het diagnose-instrument is niet voor elke klant gelijk. Er wordt gekeken tot welk profiel de klant behoort, en daarna gebruiken wij de diagnoses van de firma Matchcare, die in het land wel meer gebruikt worden. Wij doen veel met de competentiemeter van het CWI, en op basis daarvan én van de gesprekken, want die blijven essentieel, wordt gekeken of de klant binnen zes maanden uit kan stromen naar werk. Als blijkt dat mensen een langer re-integratietraject nodig hebben of überhaupt nog niet toe zijn aan re-integratie, gaat zo iemand naar een andere afdeling, waar klanten zitten die wat langer tijd nodig hebben om aan het werk te komen.

Mevrouw **Karabulut** (SP): Voorzitter. Ik wil even voortborduren op de vraag die eerst door mij en later door de heer Spekman is gesteld aan de heer Schreuders naar aanleiding van het betoog van de heer Vonk, die stelt dat de rechtspositie van cliënten is verzwakt. De heer Vonk stelt in zijn betoog een aantal vragen. Hij gaf ook aan dat er op macroniveau niet meer kan worden aangegeven hoe klachtenprocedures functioneren, welke sanctiemiddelen worden ingezet, hoe dat uitpakt en in hoeverre bijstandsgerechtigden op de hoogte zijn van hun rechten. De heer Bosse-laar gaf aan dat het ontbreken van dergelijke gegevens een gevolg is van de decentralisatie. Zijn die gegevens in Amsterdam wel bekend?

De heer **Schreuders** (Amsterdam): Ja.

Mevrouw **Spies** (CDA): Voorzitter. Ik heb voor de mensen uit de gemeenten een specifieke vraag over de instroom. In hoeverre is het verleidelijk om te proberen mensen niet naar de WWB maar vooral in de Wajong-regeling of de Wet sociale werkvoorziening (WSW) te krijgen; het waterbedeffect, om het maar een zo te noemen? En wat doet u voor jonge mensen die zich melden voor een bijstandsuitkering en niet over start-kwalificaties beschikken?

De heer **Bouman** (Doesburg): Voorzitter. Alle gemeenten zijn de afgelopen tijd bezig geweest om te kijken of de voorliggende voorzieningen, zoals de Wajong, voldoende gebruikt worden. De meeste gemeenten hebben dat inmiddels wel afgerond. Wij hebben dat in onze gemeente ook gedaan. Het gaat om mensen met een beperking, die heel moeilijk de arbeidsmarkt op komen. Wij hebben daar heel specifiek op ingezet door er een speciaal project van te maken. Ik denk dat dat goed is. Mensen waar je nog heel weinig beweging in kunt krijgen, en die een zodanige beperking hebben dat zij er recht op hebben in de Wajong-regeling terecht te komen, moeten daar ook in kunnen komen. Het gaat dus niet om lozen. Wij doen dat vanuit zorg, met een warme overdracht van die klanten aan de mensen die vervolgens met hen aan de slag mogen. Daar zijn de gemeenten voor.

Mevrouw **Spies** (CDA): Betekent dat dit ook wordt geprobeerd vanuit het bestaande bestand uitstroom naar de WSW of de Wajong-regeling te realiseren?

De heer **Bouman** (Doesburg): Zeker. Juist dat is in Nederland volop gaande geweest en inmiddels min of meer afgerond. De gemeenten hebben heel nadrukkelijk gekeken hoe zij die mensen zo snel mogelijk kwijt konden. Dat is het gevolg van die prikkels. Ik vind zelf dat je vooral moet kijken wat je wilt bereiken met mensen en hoe je mensen zo goed mogelijk kunt ondersteunen. Wij moeten ons goed realiseren dat mensen die al vanaf jonge leeftijd een beperking kennen, eigenlijk niet in de bijstand thuishoren. Ik betreur dat niet, ik vind dat een goede ontwikke-ling.

De heer **Van Oosten** (Almere): Voorzitter. Wij hebben de lokale politiek altijd op ons nek als het om de centen gaat. Wat dat betreft worden wij wel geprikkeld om de uitkering te laten betalen door de organisatie die daartoe het meest geëigend is. Bij de Wajong-regeling is dat het UWV. In Almere beschouwt men het echter niet als uitstroom als mensen qua betaling worden overgedragen. De re-integratie van deze mensen blijft gezien worden als een verantwoordelijkheid, maar dan een gezamenlijke verantwoordelijkheid. Daarom hebben wij contact gezocht met de arbeids-geschiktheidsorganisatie van het UWV om de afspraken te maken die wij ook maken voor kortdurende WW-uitkeringen. Dat heeft niets te maken met de vraag waar het geld vandaan komt, maar of deze mensen nog uit de uitkering kunnen komen. Dat is bij de Wajong-regeling natuurlijk heel

moeilijk, want die mensen zijn een ontzettend moeilijke doelgroep om weer aan het werk te krijgen.

De heer **Schreuders** (Amsterdam): Voorzitter. Ik zou het zo mooi vinden als bij alle uitkeringen het principe zou worden gehanteerd dat iemand altijd naar vermogen bijdraagt of meedoet aan de samenleving, ongeacht de uitkering waarin iemand zit. Het kan bijvoorbeeld niet zo zijn dat iemand een uitkering heeft maar nauwelijks in Nederland is.

Een ander uitgangspunt is voor mij dat het allemaal gaat om overheidsmiddelen, of een uitkering nou door het Rijk wordt betaald of door de gemeenten. Ik heb een poosje gewerkt bij de Belastingdienst en daar word je zo opgevoed.

Ik wil nog een nuancering maken. Natuurlijk wordt gekeken naar het voor-schakelen voor de WSW vanuit de bijstand. Dan gaat een WSW-bedrijf met de mensen aan de slag, met als doel hen daadwerkelijk uit te laten stromen. Wij hebben het echter ook al een paar keer meegemaakt dat wij mensen hadden voorgeschakeld voor de WSW, met alle keuringen van dien, en dat die mensen regulier werk kregen op het moment dat wij dachten een plaats in de WSW te kunnen verzilveren. Daaruit valt te concluderen dat je het nooit moet opgeven en continu moet inzetten op het inschakelen van mensen. Dat geldt voor de WSW, de Wajong, de WAO en de WIA: als je in een uitkering zit doe je mee. Daarbij is het wel belangrijk dat alle uitvoerders er op die manier in staan. Volgens mij is dat steeds meer het geval.

De heer **Nicolai** (VVD): Voorzitter. Ik wil iets vragen over de nuggers. De heer Schreuders heeft daar het nodige over gezegd. Ook in de brief van de gemeente Almere werd dat als een van de punten genoemd. Ik kom weer terug op mijn thema van de prikkels. De WWB helpt niet als financiële prikkel bij het aan de slag helpen van nuggers. Almere vraagt waarom daartoe niet een extra financiële stimulans kan worden verzonnen. Mijn wedervraag is dan, aan zowel de heer Van Oosten als de heer Schreuders: zoals welke? Daarnaast vraag ik welke stimulansen er nu al zijn. Met andere woorden: hoe werkt het nu?

De heer **Van Oosten** (Almere): Voorzitter. Het probleem met nuggers is dat zij vaak heel moeilijk te bereiken zijn. Zij komen zich niet zelf melden bij het CWI. Om hen te zoeken, moet je echt de wijk in, zoals mijn collega al zei, want daar zit nog een heel potentieel. Over het algemeen willen de mensen die wij spreken, geen re-integratietraject volgen om aan het werk te komen, maar een opleiding, op mbo- of soms zelfs hbo-niveau, bijvoorbeeld in de kinderopvang. Daar zit echter een probleem. Voor bijstandsgerechtigden is gekozen voor de snelste weg naar duurzame uitstroom. Dat is vaak niet een opleiding, maar een combinatie van leren en werken. Bij nuggers ligt dat vaak heel anders. Nuggers zijn dus een andere re-integratiecategorie, en de vraag is hoe je daarmee moet omgaan.

De heer **Schreuders** (Amsterdam): Voorzitter. Ik beaam dat wel. De nuggers met wie wij in de wijk bezig zijn, zullen echter niet vaak een mbo-niveau bereiken. Er is wel heel veel werk voor hen. Ik heb meer dan voldoende mogelijkheden om met deze groep aan de slag te zijn. Een heel belangrijke prikkel komt van de werkgevers, die iedere dag bij ons om medewerkers komen vragen, voor de beveiliging, de NS, sowieso alle geüniformeerde diensten, Schiphol, het hele hotelwezen, de zorg. Kortom, in wat wij meestal de onderkant van de arbeidsmarkt noemen, is gigantisch veel werk te vinden.

Daarnaast is sprake van een emancipatiegolf om mensen die weliswaar wel een baan hebben maar eentje op de armoedegrens, te stimuleren een mbo-opleiding te volgen. Dat is echter meer onderdeel van de armoede-

bestrijding dan de nuggersaanpak. Maar daar is ook nog wel werk in te verzetten.

De heer **Timmermans** (CWI): Voorzitter. Ik onderstreep de opmerking dat er landelijk gezien op dit moment een ontzettende behoefte is aan personeel, op heel verschillende niveaus.

Ten aanzien van de nuggersaanpak is sprake van enorme verschillen tussen gemeenten. Sommige gemeenten gaan heel actief de wijk in, andere gemeenten willen dat niet. Bij gemeenten die er niets mee willen, leidt dat tot problemen bij de werving, want vrijwel iedereen heeft scholing nodig, voor het actualiseren van de opleiding of om net die stap naar een baan te kunnen maken. Zeker gezien de fricties aan de vraagzijde zouden op dit gebied andere stappen gezet moeten worden dan tot nu toe zijn gezet.

De heer **Spekman** (PvdA): Voorzitter. Ik heb een vraag over een modieus onderwerp: werk-naar-werk. Dat is geen onzinnige gedachte. Een succesvol voorbeeld is de fabriek in Utrecht die failliet ging, waarna alle 150 medewerkers terecht konden bij Douwe Egberts Senseo. Ik zie echter dat iedereen steeds meer daarop inzet: re-integratiebedrijven zijn bezig die bedrijven te bezoeken, gemeenten doen het, het CWI doet het, het UWV doet het. De directeuren van die bedrijven worden ondertussen een beetje chagrijnig van al die mensen aan de deur. Wij hebben tot nu toe nog niets gehad aan de brancheorganisatie, dus je moet het echt hebben van de individuele ondernemers. Wie zou die rol moeten pakken en wie kan dat met het meeste gezag? Ik ben als gemeenteman al snel geneigd dat een gemeentelijke taak te noemen. Daarom vraag ik het aan het CWI.

De heer **Timmermans** (CWI): Voorzitter. Gelukkig hoeven wij die vraag volgens mij steeds minder te stellen, omdat wij juist in de werkgevers-teams van CWI, UWV en gemeenten één team vormen. Juist op het moment dat je begint te differentiëren, doe je het fout. Er is natuurlijk wel sprake van verschillende belangen. Op de eerste plaats hebben de voorbeelden van werk-naar-werk vaak te maken met collectieve ontslagen. Die collectieve ontslagen doen zich ook in een hoogconjunctuur heel regelmatig voor en zullen zich voor blijven doen. De afdeling Ontslagzaken van het CWI weet in een heel vroegtijdig stadium bij welke bedrijven dat speelt en in welke context. Wij zien momenteel in Nederland een hausse op dat gebied. Het CWI is altijd aanspreekpunt, maar wie dat doet, is uiteindelijk de keuze van de ondernemer. Wij spelen daar altijd een bepaalde rol in. De gemeenten zijn daar vaak iets terughoudender in, omdat zij door de relatie met de WWB niet altijd de urgentie voelen voor die mensen, die toch eerst de WW in gaan. Ik vind het juist het mooie van deze aanpak dat wij er op dit moment in slagen om bij collectieve ontslagen in een heel vroeg stadium met de ondernemers om de tafel te gaan zitten om te kijken hoe het gezamenlijk opgelost kan worden. Heel vaak zijn het private partijen, re-integratiebedrijven en outplacement-bedrijven die daar een belangrijke rol in vervullen. Het CWI heeft een aantal werk-naar-werktrajecten gedaan, zoals bij NedCar, maar altijd in coproductie met private partijen, re-integratiebedrijven en gemeenten. De vorm waarin dat gebeurt, is heel verschillend. Soms gaat het echt om mobiliteitscentra, soms, zoals bij TNT, zijn het eigen centra van het bedrijf waar je arbeidsmarktinformatie, workshops of concrete vacatures aan toevoegt. Hoewel de vorm verschilt, leidt het er wel toe dat veel minder mensen een beroep op een uitkering doen dan het geval zou zijn geweest als die gezamenlijke inspanning niet was gepleegd.

Mevrouw **Ortega-Martijn** (ChristenUnie): Voorzitter. Ik heb een vraag voor de heer Bakker. Het aantal huisbezoeken is de laatste tijd gestegen. In hoeverre wordt ten aanzien van de instroom ingezet op huisbezoeken, en

zijn er grote verschillen in aanpak tussen de verschillende gemeenten na de rechterlijke uitspraken die zijn gedaan?

De heer **Bakker** (LCSR): Voorzitter. Er wordt inderdaad door gemeenten verschillend omgegaan met huisbezoeken bij aanvragen. In sommige gemeenten wordt elke aanvraag gevolgd door een huisbezoek en er zijn gemeenten die een scorekaart gebruiken. Daar vindt pas een huisbezoek plaats als uit de scorekaart blijkt dat er een risico is op woon- of leefvorm-fraude. Door nieuwe jurisprudentie mag een cliënt het huisbezoek weigeren als het alleen gaat om een risicosignaal zonder dat dat gevolgen heeft voor het recht op uitkering. Er zijn daarom steeds meer gemeenten die niet meer alleen op basis van een risico huisbezoeken afleggen, maar eerst via verdere onderzoeken kijken of er nog andere signalen zijn die een huisbezoek rechtvaardigen.

De **voorzitter**: Daarmee zijn wij gekomen aan het einde van de tweede ronde van het rondetafelgesprek. Ik dank de gasten van deze ronde hartelijk voor hun beantwoording.

Ronde 3: Kwaliteit inkomensvoorziening

Aanvang 15.10 uur

De **voorzitter**: Ik heet de gasten voor deze derde ronde van harte welkom. Er zitten vele mensen om de tafel. Ik stel voor dat per organisatie één vertegenwoordiger bij wijze van inleiding aangeeft wie hij of zij is, namens welke organisatie hij of zij spreekt en wat men vanuit die organisatie van belang vindt om in te brengen in het kader van de evaluatie van de WWB. Daarna kan men de vragen onderling verdelen.

De heer **Radius** (sociaal raadsman): Voorzitter. Wij zijn van het Sociaal Raadsliedenwerk. De sociaal raadslieden hebben jaarlijks zo'n 500 000 klantencontacten in Nederland, verspreid over zo'n 150 gemeenten. Het merendeel van onze cliënten heeft een uitkering, WWB of anderszins, en de belangrijkste onderwerpen zijn: werk en inkomen, belastingen en consumentenzaken. Mijn collega Bockting van de landelijke signaleringscommissie zal onze brief aan de commissie verder toelichten.

De **voorzitter**: Mijn bedoeling was juist om per organisatie één spreker aan het woord te laten, gezien het aantal aanwezigen. Ik weet ook niet of het nodig is om de brief toe te lichten, want die is natuurlijk al bekend bij de Kamerleden. Of kunt u de brief heel kort samenvatten?

De heer **Bockting** (sociaal raadsman): Voorzitter. Ik wil graag één kort punt melden. De sociaal raadslieden merken vaak dat uitkeringen heel makkelijk worden afgewezen als mensen hun papieren niet op orde hebben. Vaak gaat het dan om mensen die gevlucht zijn voor hun man, op straat staan en in een kwetsbare situatie zitten. Dan wordt naar onze mening te makkelijk een uitkering afgewezen. Ik hoorde vertegenwoordigers van gemeenten in de vorige ronde zeggen dat zij op zoek zijn naar nuggers. In onze optiek zijn deze mensen ook nuggers, en zouden zij via Work First of andere trajecten in staat gesteld moeten worden hun leven weer op te bouwen.

De heer **Krijns** (DISK): Voorzitter. Ik ben directeur van het landelijk bureau DISK, dat de opdrachtgever is van de kerkelijke werkgroep De arme kant van Nederland/EVA, samen met de Raad van Kerken in Nederland. Wij zijn een kerkelijke belangengroep voor mensen die in een armoedesituatie leven. De laatste jaren merken de kerken en diaconieën dat de verzoeken om noodhulp stijgen. Een belangrijke oorzaak daarvan is dat het minimum voor uitkeringsgerechtigden te laag is, structureel te laag, omdat met name in de jaren negentig de hoogte van de uitkeringen flink is teruggebracht. Dat is sinds 2000 wel een klein beetje gecompenseerd, maar gezien de prijsontwikkeling is dat nog steeds te weinig. Ik kan in die zin ook ingaan op de inkomensverhoudingen in Nederland. Daarbij haal ik Het Financieele Dagblad van 12 februari 2008 aan, dat onthullende cijfers geeft. Het hoogste deciel van inkomens heeft in 2007 22,1% van alle inkomstenbronnen genoten en het laagste deciel 3%, terwijl dat laagste deciel het grootste aantal mensen omvat. Dus hoe meer mensen, hoe minder inkomsten zij krijgen.

Als tweede punt meld ik vanuit de ervaringen van de kerken dat er sprake is van een grote versnippering van inkomstenbronnen, met de bijbehorende bureaucratie. De laatste jaren is de WWB een basis waarop allerlei toeslagen mogelijk zijn. Om die toeslagen te krijgen, moet je voldoen aan allerlei bureaucratische regels. Wij merken dat mensen met een lage scholing of van buitenlandse afkomst, mensen die ongeletterd zijn, grote problemen hebben met die bureaucratie en daardoor te weinig inkomen hebben. Met andere woorden: wat bedacht is in het kader van de

armoedebestrijding, is het grootste struikelblok en de belangrijkste oorzaak van de feitelijke armoede.

Mevrouw **Van Houdt** (Sociale Alliantie): Voorzitter. Ik vertegenwoordig in deze ronde de Sociale Alliantie. Die bestaat uit tientallen organisaties op regionaal en landelijk niveau die armoede bestrijden. In deze ronde wil ik het punt van het inkomen inbrengen, niet omdat wij werk niet belangrijk vinden, maar omdat ons is gevraagd om ons met name op dit element te richten. Bij onze achterbannen leeft breed het gevoel dat het niveau van de bijstand niet toereikend is. In dat verband wil ik drie punten noemen. Op de eerste plaats is dat het niet-gebruik van voorzieningen, dat deze middag al eerder aan de orde is gekomen. De WWB heeft als filosofie dat een vrij laag niveau van bijstand wordt verstrekt, waarop op gemeentelijk niveau toeslagen kunnen worden gegeven. Op het moment dat die toeslagen om wat voor reden dan ook niet verstrekt worden, blijken mensen in de problemen te komen en schulden te maken waardoor zij weer extra kosten moeten maken, waardoor weer andere problemen ontstaan. Wij weten dat er recent maatregelen zijn aangekondigd om dit te voorkomen. Dat zien wij als een bevestiging van het feit dat de huidige opzet niet goed werkt. Wij kunnen echter op die maatregelen niet vooruitlopen. Zo moeten wij nog wachten hoe de langdurigheidstoeslag uiteindelijk vorm krijgt. Wij vinden de periode van vijf jaar waar nu van wordt uitgegaan, te lang. Die zou hooguit op drie jaar gesteld moeten worden. Er zijn gemeenten die stellen dat die periode tot twee jaar zou moeten worden teruggebracht. Dat zijn zaken die flink moeten verbeteren. Het tweede punt is dat wij de huidige koppeling heel goed vinden. Wel hebben wij het idee dat de inkomensachterstand van de bijstand ten opzichte van de inkomstenontwikkelingen in de marktsector al eerder is ontstaan, in de voorafgaande periode van tien jaar. Dan kan er nu wel gekoppeld worden, maar daarmee wordt dan een achterstand in stand gehouden. Daarnaast hebben wij gekeken naar het netto-inkomen van mensen in de bijstand ten opzichte van de markt, met name de categorie van nominaal beschikbaar inkomens. Dan blijkt dat de bijstand qua prijsindex de laatste twee jaar achterloopt ten opzichte van de markt. Wij vinden dat heel goed gemonitord moet worden hoe die vergelijking uitpakt.

Mevrouw **Hempenius** (CG-raad): Voorzitter. Ik vertegenwoordig de Chronisch zieken en Gehandicapten Raad, de belangenorganisatie van meer dan 150 patiëntenverenigingen op landelijk en regionaal niveau. De CG-raad heeft eerder gesteld dat de WWB knelt voor mensen met een beperking. Zij knelt op meerdere manieren. Van alle mensen die gebruikmaken van de WWB, heeft 25% een beperking. Voor deze groep heeft de WWB de afgelopen vier jaar heel weinig opgeleverd. Uit de cijfers van het CBS en het SCP blijkt dat de arbeidsparticipatie van mensen met een beperking fors achterblijft bij de arbeidsparticipatie van mensen zonder een beperking. Het blijkt dus dat het voor een wet die zich richt op werk, extra lastig is om deze groep mensen naar werk toe te leiden. Dit betreuren wij ten zeerste, om meerdere redenen. Een belangrijk aspect is natuurlijk dat arbeid een middel is om tot een hoger inkomen te komen, maar arbeid is ook de manier om te emanciperen en volwaardig mee te doen aan en te integreren in de maatschappij, wat we toch iedereen in Nederland toewensen. Daarnaast achten wij de WWB onvoldoende voor de inkomensbescherming van mensen met een beperking; in dat opzicht sluit ik mij aan bij eerdere sprekers.

Tegen deze achtergrond bepleiten wij een zestal aanpassingen van de WWB, die genoemd zijn in ons position paper. Ik zal ze kort toelichten. Het eerste punt is dat volgens ons voor mensen met een arbeidshandicap momenteel sprake is van een vreemde rechtsongelijkheid. Wie vóór zijn achttiende een dwarslaesie oploopt, bijvoorbeeld door een ongeluk, kan

zich bij het UWV melden en komt in aanmerking voor een Wajong-uitkering. Zo iemand zit in een heel andere situatie dan degene die datzelfde overkomt op zijn dertigste en die toevallig op dat moment geen werk heeft. Die komt terecht in de WWB, waarbij sprake is van een vermogenstoets en een partnertoets; een heel ander regime dus. Die rechtsongelijkheid valt niet uit te leggen aan onze achterban. Wij pleiten ervoor, voor die groep geen vermogenstoets toe te passen.

Het tweede punt is dat werk moet lonen, ook voor mensen die een duurbepanking hebben. Zo kan iemand die chronisch ziek is, door zijn aandoening geen hele werkweek maken en dus niet het loon verdienen van iemand die geen last heeft van duurbepanking. Daar moet naar gekeken worden. Voor die mensen moet werk ook gaan lonen. Dat geldt overigens niet alleen voor de WWB, maar ook voor de WSW.

De re-integratie moet beter. Omdat mensen met een handicap wat verder afstaan van de arbeidsmarkt, vereist dat voor deze groep een extra inzet. Er moet duidelijker worden wat daaraan gedaan wordt, vanuit de overheid maar ook vanuit gemeenten en andere partijen. Nuggers met een beperking kunnen nu geen gebruik maken van het re-integratiebudget. Volgens ons moet dat wel mogelijk gemaakt worden, omdat dat juist het zetje in de rug kan zijn om die mensen te laten participeren in de samenleving. Tot slot denken wij dat er een groep is voor wie het perspectief op arbeid eigenlijk niet meer aanwezig is. Voor die groep zou het inkomensregiem verhoogd moeten worden.

Om te kunnen bepalen hoe beleid goed en effectief gevoerd kan worden, zou een objectieve indicatiestelling moeten plaatsvinden, om te kijken in welke groep iemand valt. Op basis daarvan zouden dan de rechten van die persoon bepaald moeten worden.

De heer **Nacinovic** (Schulinck): Ik ben hoofdredacteur van het Schulinck Handboek Wet werk en bijstand, dat door ruim 80% van de Nederlandse gemeenten wordt gebruikt bij de uitvoering van de WWB. Schulinck is adviseur op het hele gebied van de WWB en aanpalende terreinen, maar wij zijn gespecialiseerd in de rechtmatigheid van de verstrekkingen en daar zal ik mij op concentreren.

Mij is opgevallen dat onder de WWB meer dan onder de AWB mensen met een kansloze aanvraag een beetje worden weggehouden van het doen van een aanvraag, terwijl iedereen altijd het recht heeft om een aanvraag in te dienen. Daardoor krijgen deze mensen geen beschikking en worden zij ook niet gewezen op de rechtsmiddelen die zij hebben. Dat gebeurt ook bij Work First-trajecten, en nu kom ik een beetje terug op de vorige ronden. Work First is in de definities van de WWB een verplichting die aan de uitkering gekoppeld kan worden. Het is geen voorwaarde. Dus als iemand weigert, kan de gemeente negatief beslissen, maar niet een aanvraag weigeren. In dat opzicht blijken er in de praktijk nogal wat verschillen te bestaan. Het zou handig zijn als de politiek daar bij de controle op de uitvoering oog voor zou hebben.

Op zichzelf is de algemene bijstand in de WWB helemaal niet nieuw. Ook de systematiek van landelijke normen en gemeentelijke toeslagen bestond al onder de ABW. Daar zit niet het verschil. Echt nieuw is de langdurigheidstoelage. In de praktijk is dat een beetje een moeilijke regeling gebleken, zoals blijkt uit de vele aanpassingen die daarop zijn gekomen. Men heeft moeite gehad om de groep goed af te bakenen. Dat staat los van de vraag of een periode van vijf jaar te lang is en of die niet twee of drie jaar zou moeten zijn. Zelfs als de termijn duidelijk is, moet dat zo in de wetgeving worden vastgelegd dat de mensen daar wat aan hebben en de uitvoerders weten wat zij daarmee moeten doen. Dat is in de praktijk nogal lastig gebleken. Ik denk alleen dat de weg die nu wordt voorgesteld, die van de decentralisatie, een groot risico inhoudt, ook al zeggen gemeenten daar in eerste instantie blij «ja» tegen, omdat zij dan de naar hun gevoel knellende regelgeving snel zelf kunnen bijstellen. Ik denk dat

er beter kan worden nagedacht hoe de regeling toch centraal kan worden gehouden en hoe tegemoetgekomen kan worden aan de punten van kritiek van gemeenten en uitvoerders. Ik raad u aan om daarnaar te kijken, mede omdat bij de WWB nadrukkelijk wordt gesteld dat inkomenspolitiek een zaak is van de rijksoverheid en dat verschuivingen daarin beperkt moesten blijven. Dat zal zeker niet het geval zijn als de WWB zou worden gedecentraliseerd. Dan ontstaan ontzettend grote verschillen tussen gemeenten. Ik denk ook dat veel gemeenten moeite zullen hebben om allemaal zelf het wiel uit te vinden.

In mijn schriftelijke bijdrage heb ik al aangegeven dat er wat betreft de bijzondere bijstand een nogal groot verschil bestaat tussen enerzijds de mogelijkheden die de politiek landelijk en lokaal denkt te hebben om beleid te maken en anderzijds de wijze waarop de Bijstandswet op dit punt wordt uitgelegd door de Centrale Raad van Beroep, de hoogste rechter op dit terrein. Als het Rijk en de gemeenten werkelijk willen dat daar meer beleid op mogelijk is, moet naar mijn mening de wet worden aangepast.

Mevrouw **Wilmink** (Nibud): Voorzitter. Ik ben directeur van het Nibud, het Nationale Instituut voor Budgetvoorlichting. Het Nibud is een voorlichtingsbureau over huishoudfinanciën en een kenniscentrum op dat gebied. In die hoedanigheid maken wij elk half jaar een minimumvoorbeeldbegroting. Dat is een mooi uitgangspunt om te kijken of men kan rondkomen van een minimuminkomen. De commissie heeft de laatste berekeningen gekregen; die stammen uit januari. Daaruit blijkt dat het antwoord op die vraag is: ja, mits. Dat mits is driedelig: mits mensen gebruikmaken van alle inkomensondersteuning die er is, mits mensen geen onvermijdbare persoonlijke uitgaven hebben en mits mensen heel goed om kunnen gaan met geld.

Hier kunnen nog wat aandachtspunten aan toegevoegd worden. Als mensen echt langdurig op het minimum zitten, worden de vervangingsuitgaven op een bepaald moment een probleem. Mensen gaan dan interen op het budget dat wij «reserveringsuitgaven» noemen, voor het geval er in huis eens iets kapotgaat. Als extra punt van aandacht gaat het Nibud dit jaar aan de hand van de nieuwe cijfers van het CBS controleren in hoeverre huishoudens met een laag inkomen volledige huurtoeslag krijgen. Uit de praktijk blijkt namelijk dat niet alle huishoudens een woning vinden die voldoet aan de eisen om daarvoor in aanmerking te komen. Soms is er een woonlastenfonds dat dan uitkomst biedt, maar dat is lang niet altijd het geval.

Wij gebruiken deze begrotingen en de hele systematiek die eraan ten grondslag ligt, bij het maken van analyses van armoedebelief voor gemeenten. Op basis van die analyses adviseren wij gemeenten bijna altijd om iets extra's te doen voor grote gezinnen en voor gezinnen met kinderen in de middelbareschoolleeftijd, omdat wij zien dat die het erg krap hebben. Dat vinden wij ook echt een aandachtspunt.

Tot slot wil ik nog melden dat het Nibud steeds meer de taak krijgt om een wegwijzer te zijn naar inkomensondersteuning. Dat vinden wij zelf ook een belangrijke taak, want het blijkt voor mensen steeds lastiger om alle inkomensondersteuning die er is, te vinden, terwijl die volgens ons echt nodig is.

De heer **Mulder** (NVVK): Voorzitter. Ik vertegenwoordig de Nederlandse Vereniging voor Volkskrediet, de belangenorganisatie voor de schuldhulpverleners en sociale bankiers. Mijn collega Versteeg zit in hetzelfde bestuur en is in de dagelijkse praktijk leidinggevende in de gemeente Eindhoven. Ik ben zelf in de dagelijkse praktijk leidinggevende van een kredietbank en schuldhulpverlening in Emmen.

Als belangrijkste punt willen wij inbrengen dat wijzigingen in inkomensituaties vaak de aanleiding zijn om in de schulden te komen of de

schuldenproblematiek verergeren. De instroom of doorstroom in de WWB en de uitstroom uit de WWB leiden dan ook vaak tot grote problemen. Dan blijkt de afstemming moeilijk tussen de schuldhelpverleningsinstanties, die vaak met gemeenten en WWB-instellingen op één hoop gegooid worden maar in de praktijk toch heel vaak aparte instellingen zijn die een gescheiden traject aanbieden. De praktijk is daardoor dat schulden vaak oplopen terwijl dat niet nodig is als de WWB wat kordater was ingezet.

Daar zit wel een aantal haken en ogen aan. Een belangrijk punt is de activerende aanpak bij de WWB, met als doel participatie of re-integratie. De Wet schuldsanering natuurlijke personen, de WSNP, eist namelijk dat op korte termijn begonnen wordt met werken. Als de cliënt echter nog helemaal niet aan werk toe is, kan dat conflicterende belangen opleveren en tot uitsluiting van of stoppen met de WSNP leiden. Dat vinden wij een zorgelijke ontwikkeling. Daar valt best maatwerk in te vinden. De oplossing zou gevonden kunnen worden in een minnelijke schuldregeling die door gemeenten wordt uitgevoerd. Dat biedt wel wat problemen voor gemeenten. Het saneringskrediet, dat een oplossing kan zijn om mensen daadwerkelijk te laten uitstromen naar bijvoorbeeld werk, wordt echter vaak niet via borgstellingen door gemeenten geregeld. Dat zou best via de WWB kunnen, maar gemeenten vinden dat een ingewikkeld instrument. Tot slot vraag ik specifiek aandacht voor de ex-ondernemers. Dat zijn vaak de kleine zelfstandigen die gepoogd hebben om zelf een onderneming te runnen. Als dat mislukt, blijkt het een grote horde te zijn om een uitkering te krijgen. Probleem is daarbij vooral dat de laatste jaarrekening nog niet op orde is, waardoor het vermogen niet vastgesteld kan worden. Dat leidt ertoe dat een WWB-aanvraag wordt afgewezen of op de plank blijft liggen. Dat levert juist voor deze gezinnen grote problemen op.

De **voorzitter**: Ik geef nu de Kamerleden de gelegenheid om een vraag te stellen.

Mevrouw **Spies** (CDA): Voorzitter. Ik heb een vraag voor de heer Radius en mevrouw Wilmink. Zij vragen beiden aandacht voor het terugdringen van het niet-gebruik. Ik vraag mij af of zij ook concrete verbetervoorstellen hebben. Mevrouw Wilmink zegt dat het Nibud steeds meer een wegwijzer is naar inkomensondersteuning, terwijl dat toch niet de kerntaak is van het Nibud. Er zijn formulierenbrigades, netwerken waar mensen door vrijwilligersorganisaties geholpen en aan de hand genomen worden, voedselbanken die proberen mensen wegwijs te maken, en ga zo maar door. Wat zijn in de praktijk effectieve manieren gebleken om niet-gebruik terug te dringen en zijn er nog creatieve ideeën die in de praktijk nog te weinig worden toegepast?

De heer **Radius** (sociaal raadsman): Voorzitter. Op de eerste plaats vind ik dat sprake zou moeten zijn van wederkerigheid. Als de overheid allerlei informatie eist van burgers, moet het andersom voor de burger niet vreemd moeilijk zijn om die informatie in te vullen en mag een burger van de overheid verwachten dat hij de gevraagde gegevens zonder ondersteuning kan invullen. Dat is in de praktijk vaak niet het geval. De sociaal raadslieden zien dagelijks dat mensen formulieren niet kunnen invullen omdat die erg complex zijn.

Als tweede punt zou ik de koppeling van bestanden willen noemen. Mensen worden van het kastje naar de muur gestuurd omdat bestanden en gegevens niet bekend zijn.

Mevrouw **Wilmink** (Nibud): Voorzitter. Ik kan wel enkele suggesties geven. Wij betreurden al bij de invoering van de WWB dat de categorale regelingen werden afgeschaft. Die blijven nog steeds een oplossing.

Eén van de knelpunten is het feit dat de verschillende regelingen verschillende criteria kennen. Zo is soms wel een vermogens- of inkomensstoets aan de orde en soms niet; dat zou meer gestroomlijnd kunnen worden. De omloopsnelheid van nieuwe regelingen is wel heel erg hoog. Mensen worden gedwongen om zich steeds weer aan te passen aan een nieuwe situatie. Dat is ingewikkeld.

Er zijn te veel verschillende inkomensbronnen. Op zich vind ik de fiscalisering van inkomensbeleid en inkomensondersteuning niet zo vreemd. Op die manier ontstaat meer de eenloketgedachte. Wij proberen met «breek uw recht» landelijke en lokale inkomensondersteuning aan elkaar te koppelen, maar zijn erg afhankelijk van de gemeenten, die daaraan moeten meedoen. Dat zie ik meer als een tussenoplossing.

Mevrouw **Van Houdt** (Sociale Alliantie): Voorzitter. De verstrekking in natura als variant op de categorale bijstand zou met name voor gezinnen met kinderen een concrete extra voorziening kunnen zijn. De staatssecretaris heeft ten aanzien van die groep al toezeggingen gedaan en die gezinnen kunnen goed in het bestand herkend worden.

De heer **Nicolai** (VVD): Voorzitter. Mijn eerste vraag betrof ook het niet-gebruik, want zo langzamerhand moet je in Nederland behoorlijk handig zijn om je weg nog te kunnen vinden. De categorie waarvoor de meeste voorzieningen en toeslagen bedoeld zijn, is dat nou net niet. De langdurige bijstand is een ander specifiek dilemma. Dat is door mevrouw Wilink ook in haar brief naar voren gebracht. Mensen die langdurig in de bijstand zitten, bevinden zich in een van de meest ernstige situaties. Vandaar dat daarvoor een systeem van toeslagen is opgezet. Daar speelt ook nog eens het probleem van wat door het Nibud «de vervangingsuitgaven» worden genoemd. Het Nibud schrijft echter ook dat bij mensen die langdurig in de bijstand zitten, het risico van de armoedeval het grootste is omdat zij er te weinig op vooruitgaan als zij gaan werken. Dat is dus een extra dilemma. Is er iemand die hier iets verstandigs over kan zeggen?

De heer **Bockting** (sociaal raadsman): Voorzitter. Misschien is het raar om dat van ons te horen, maar wij zien in de praktijk inderdaad dat er eigenlijk een aparte regeling zou moeten komen voor mensen die langdurig in de bijstand zitten. Wij zouden die mensen moeten geven wat zij nodig hebben en hen niet te veel moeten lastigvallen. Een bepaalde groep in onze samenleving kan volgens mij nu eenmaal niet meekomen. Die moet wat meer armslag krijgen en daarmee moet bij de regelgeving en formuleren wat makkelijker omgegaan worden.

De heer **Nicolai** (VVD): Je geeft een groep toch nog meer op als je voor extra voorzieningen zorgt en het niet erg vindt dat het financieel niet aantrekkelijk meer is om aan het werk te gaan? Mijn vraag betrof juist de armoedeval. Zijn er manieren om het voor die groep wél aantrekkelijk te houden om aan het werk te gaan? Het helemaal opgeven van een groep doen wij toch liefst niet, of zelden?

De heer **Bockting** (sociaal raadsman): Ik geef mensen niet op, maar ik denk dat een bepaalde groep niet het werk aankan op een manier die werkgevers tegenwoordig verwachten van werknemers. Misschien moet voor die groep zelfs een aparte plek gecreëerd worden in de sociale werkplaatsen, want ik zie in de praktijk dat zelfs in de sociale werkplaatsen mensen ontslagen worden omdat zij hun werk niet aankunnen, wat ik overigens bijzonder vreemd vind.

Mevrouw **Hempenius** (CG-raad): Ik wil daar graag op aansluiten. Ik zie in die groep veel mensen met een ernstige beperking. Wij pleiten er steeds

voor om op basis van een objectieve indicatiestelling in kaart te brengen in hoeverre mensen nog de capaciteit hebben om te werken. Mensen met een ernstige beperking die die mogelijkheid niet hebben, passen eigenlijk niet binnen een wet die bedoeld is voor het toeleiden naar werk. Voor die mensen zou een ander inkomensregiem moeten gelden. Datzelfde geldt eigenlijk ook voor mensen die jarenlang vergeefs geprobeerd hebben om werk te vinden.

De heer **Nacinovic** (Schulinck): Voorzitter. Een aantal aspecten die mevrouw Hempenius noemt, is eigenlijk het gevolg van eerder gemaakte wettelijke keuzes. Mevrouw Hempenius noemde het voorbeeld van mensen die op een later moment arbeidsongeschikt worden. Vroeger was er een wet die daarin voorzag, de AAW. Die is afgeschaft omdat mensen dat kennelijk anders moesten gaan regelen. Bij de WWB was er de mogelijkheid van vrijstelling van inkomen uit arbeid voor mensen die gedeeltelijk arbeidsongeschikt waren; die mogelijkheid is afgeschaft. Overigens is dat ook gedaan met het oog op het terugbrengen van de armoedeval, want het probleem van de armoedeval bij de uitstroom doet zich voor bij mensen die maar een beetje uitstromen, zeker als zij daarna niet verder komen. Wie volledig uitstroomt gaat er altijd op vooruit. De armoedeval wordt echter ook steeds verlegd. De gedeeltelijke inkomensvrijstelling onder de ABW voor gedeeltelijk gehandicapten zou ertoe leiden dat de armoedeval op een hoger niveau komt te liggen. Dat is voor de individuele persoon prettig, maar dan wordt het lastig om volledig uit te stromen. Dat zal men zich steeds moeten realiseren: dat het steeds gaat om keuzes en dat de armoedeval steeds opschuift.

Mevrouw **Wilmink** (Nibud): Voorzitter. Er moet bij de bijzondere bijstand in ieder geval gezorgd worden voor een glijdende schaal om te voorkomen dat het inkomen opeens een stuk minder wordt. Dat kan op lokaal niveau. Een andere mogelijkheid is, om niet alles wat iemand meer gaat verdienen, meteen door te sluizen naar de schuldeisers. Daar is volgens mij de NVVK al mee bezig.

De heer **Versteeg** (NVVK): Voorzitter. Hiermee heeft mevrouw Wilmink mijn inbreng al verwoord. Ik wil daar echter graag een aanvulling op geven. Bij mensen die uitstromen, zeker als zij langere tijd gebruik hebben gemaakt van allerlei voorzieningen die ophouden op het moment dat zij uitstromen, is het belangrijk om samen met die persoon te kijken naar de gevolgen van het andere inkomen. Vaak wordt er wel voorzien, maar is niet duidelijk dat bepaalde bedragen bestemd moeten worden voor andere doelen dan waaraan men denkt ze te moeten uitgeven. Wij vinden inderdaad dat niet alle voorzieningen meteen gestopt moeten worden, dat daar een glijdende schaal in moet worden gehanteerd. Dat is in dat kader bijna logisch, dus laten wij dan ook vooral maatwerk leveren. Daarbij is nazorg erg belangrijk. Ik zou bijna willen zeggen: het casemanagement van de WWB moet niet ophouden bij het stoppen van de uitkering.

Mevrouw **Van Houdt** (Sociale Alliantie): Voorzitter. Dit is op zich een belangrijk punt om te voorkomen dat er géén stap naar werk wordt gezet. Ik vraag mij wel af of dat zo werkt. In mijn ervaring zijn mensen juist heel erg blij dat zij die stap kunnen zetten en rekenen zij niet tot op de cent uit wat zij netto overhouden, om vervolgens af te zien van een baan die zij aangeboden krijgen als dat onvoldoende zou zijn. Er zou wel gekeken kunnen worden naar de mogelijkheid van het afbouwen van bepaalde regelingen binnen een bepaalde termijn, ook al omdat er toch van uitgegaan mag worden dat het inkomen na de stap naar werk vervolgens niet jarenlang hetzelfde blijft. Je kunt verwachten dat sprake is van een inkomensontwikkeling met een aantal stappen en schalen. Daar zou op geanticipeerd kunnen worden.

De heer **Krijns** (DISK): Als het gaat om alternatieven sluit ik mij aan bij wat al eerder is aangegeven: het sociaal minimum is te laag. Als dat minimum zou worden opgehoogd, zou ook meteen een aantal problemen verdwijnen.

Als tweede wijs ik erop dat er tot 2000 binnen de AWB een bijverdienregeling gold. Die is afgeschaft. Uitgaande van het feit dat er nu in de WWB een harde kern zit die nooit aan betaald werk toekomt, zou erover gedacht kunnen worden om weer een bijverdienregeling in te voeren. Dan kunnen die mensen kijken wat zij met hun mogelijkheden in een klein baantje waard zijn en daar wat inkomen aan overhouden dat niet meteen wordt gekort op de uitkering. Dat heeft twee effecten: mensen kunnen toetsen wat zij waard zijn binnen hun mogelijkheden en zij krijgen een hoger inkomen. Dat kan nu niet en daarmee worden mensen gevangen van een systeem. Dat is heel jammer, omdat mensen daarmee eeuwigdurend vastzitten aan een bepaald uitkeringssysteem terwijl er op het gebied van betaald werk niemand echt op hen zit te wachten, integendeel zelfs.

De heer **Spekman** (PvdA): Voorzitter. De discussie gaat nu over de vraag of mensen al dan niet hun rechten mislopen, of mensen begrijpen wat hun recht is en of een uitkering genoeg is. Mijn vraag betreft echter niet de hoogte van de bijstandsuitkering als zodanig, maar alle premissen die daarin zitten, zoals de vermogensvrijstelling en de reserveringsuitgaven. Mijn vraag is of die bedragen nog adequaat zijn. Zo was een vermogensvrijstelling vroeger voldoende om een begrafenis van te bekostigen, maar tegenwoordig niet meer. Nu kun je wel zeggen dat daar allemaal andere constructies voor zijn, maar veel ouderen hebben dat geld toch nog op de spaarbank staan. Ik ben benieuwd wat het Nibud daarvan denkt. Ik vraag dat aan het Nibud omdat dat daar waarschijnlijk de meeste gegevens over heeft.

Mevrouw **Wilmink** (Nibud): Voorzitter. Ik moet erkennen dat ik niet paraat heb hoeveel er opzij gezet mag worden voor onvoorziene uitgaven, het vermogensdeel. Dat kan ik echter uitzoeken en aan de commissie doen toekomen.

Op de vraag of onze systematiek met de basispakketten klopt, kan ik alleen maar antwoorden dat wij die bedragen voortdurend herijken. Dat gebeurt dit jaar ook. Dit jaar wordt daar nog iets nieuws aan toegevoegd: wij vragen mensen nu ook wat zij minimaal noodzakelijk vinden.

De heer **Spekman** (PvdA): Voorzitter. Die reserveringsbedragen hebben ook weer te maken met de schuldhulpverlening. Misschien moet ik dan aan de mensen van de schuldhulpverlening vragen of er van de mensen niet te veel geld wordt teruggevraagd omdat wij ervan uitgaan dat kan worden volstaan met een bepaald bedrag als reserveringsuitgave. Redden mensen het daar in de praktijk wel mee?

De heer **Versteeg** (NVVK): Voorzitter. De ledenraad van de NVVK heeft vorig jaar besloten dat er ook voor mensen met een bijstandsinkomen die in aanmerking willen komen voor een saneringskrediet in het middentraject, sprake kan zijn van een bepaalde reserveringscapaciteit, wat in ons jargon «afloscapaciteit» heet. In principe is de norm voor 10% vatbaar voor aflossingen van aangegane verplichtingen, in deze gevallen wordt 6% van de norm gehanteerd, om het mogelijk te maken om via het middentraject tot oplossingen te komen voor schulden en voor het afkopen daarvan. Voor een antwoord op de vraag of dat toereikend is en wat dat betekent, verwijs ik naar een eerdere opmerking: naarmate het minimuminkomen langer duurt, wordt het steeds moeilijker om dat deel af te staan. Je kunt in feite stellen dat het bij een uitkering van korte duur redelijk is om uit te gaan van een zekere aflossingscapaciteit. Maar

wanneer iemand langdurig een minimuminkomen heeft, wordt dat een steeds groter probleem.

De heer **Spekman** (PvdA): U hebt dat in de jaarvergadering besloten, maar wat betekent dat in euro's voor mensen? En waarom is de keuze gemaakt voor 6%? Dat is een fors bedrag.

De heer **Versteeg** (NVVK): Met de keuze voor 6% wordt aangesloten bij het regime dat door gemeenten wordt gevoerd ten aanzien van niet-verwijtbare aflossingsverplichtingen. Daarvoor is gekozen om de schuld-hulpverlening in het minnelijke traject moeilijk te laten zijn, zonder het regime van de Wet op de collectieve preventie (WCP) te hoeven kiezen, wat uiteindelijk leidt tot een veel strenger regime en vaak onoplosbare situaties.

Mevrouw **Ortega-Martijn** (ChristenUnie): Voorzitter. Ik heb een vraag aan mevrouw Hempenius over nuggers met een beperking. Zij vindt dat die groep meer toegang moet hebben tot het re-integratiebudget. Heeft zij het gevoel dat dat op dit moment onvoldoende het geval is en hoe zou dat dan verder gestimuleerd kunnen worden?

Mevrouw **Hempenius** (CG-raad): Voorzitter. De regel is nu dat mensen niet voor het re-integratiebudget in aanmerking komen omdat bijvoorbeeld hun partner een te hoog inkomen heeft. Maar als wordt gestreefd naar een samenleving waarin zoveel mogelijk mensen aan het werk zijn, zou je je ook op de groep van mensen met een beperking moeten richten en moet je iemand niet afhankelijk maken van zijn of haar partner. De regeling zou dus uitgebreid moeten worden naar deze groep mensen. En voor de mensen die al wel voor de regeling in aanmerking komen, zou die verplichtender opgelegd moeten worden. Gemeenten hebben nu nog de beleidsvrijheid om zelf te bepalen of zij die groep wel of niet bedienen. Daar zou gericht beleid op moeten komen.

Mevrouw **Karabulut** (SP): Voorzitter. Uit alle verhalen komt heel duidelijk naar voren dat mensen die op bijstandsniveau leven, het moeilijk hebben om rond te komen. Veel van de aanwezigen bepleiten daarom een verhoging van dat bijstandsniveau. Dat kan ik alleen maar beamen, maar daar gaan mijn vragen niet over.

Een tweede aspect is het niet-gebruik en de ingewikkelde bureaucratie. Daarbij wordt een aantal oplossingsrichtingen genoemd. Ik zou in dit verband echter een relatie willen leggen met het betoog van de heer Vonk in de eerste ronde, die aangaf dat de balans tussen rechten en plichten wel eens zoek is. Hoe ervaren de aanwezigen dat? Zien zij oplossingen voor de overheid om die situatie te verbeteren, zodat mensen in ieder geval hun rechten kennen en daar gebruik van kunnen maken? Ik hoor dat graag van de Arme kant van Nederland, de sociaal raadslieden en de Sociale Alliantie.

De heer **Krijns** (DISK): Voorzitter. Op de eerste plaats moeten de formulieren eenvoudiger worden. De mensen wordt het hemd van het lijf gevraagd met allemaal moeilijke woorden, juist omdat bepaalde categorieën juridisch precies omschreven zijn. De gemiddelde Nederlander, en zelfs wie hoog geschoold is, begrijpt dat niet meer, terwijl de meeste mensen in Nederland geen opleiding op hbo-niveau hebben. Zeker de helft heeft een lager opleidingsniveau, terwijl de formulieren altijd door hbo'ers zijn ontworpen.

Een tweede punt is de Wet eenmalige gegevensuitvraag, die per 1 januari van kracht is geworden. In die wet wordt geregeld dat mensen alle gegevens voor de verschillende instanties maar één keer hoeven aan te leveren. Dan hoeven mensen niet steeds met een schoenendoos met alle

formulieren steeds weer bij alle instanties langs. Het zou veel helpen als die wet echt in werking treedt. Wij pleiten ervoor dat die wet heel snel en rigoureuus doorgevoerd wordt en dat er een stevig budget wordt uitgetrokken om dat rond te krijgen.

Mevrouw **Van Houdt** (Sociale Alliantie) Voorzitter. Er zou een aantal dingen moeten gebeuren. Categoriele bijstand is al genoemd. Daarmee wordt ook voorkomen dat er veel geld wordt besteed aan de bureaucratie die nodig is om geld per persoon toe te kennen. Dat geld kan beter toegaan naar de mensen die dat heel hard nodig hebben. Er zijn heel veel voorbeelden van best practices; die zijn hier ook genoemd. Het is goed om die te verspreiden en te kijken wat echt werkt. Ik haak verder aan bij de opmerking van de heer Krijns over de laaggeletterden. Mensen in de bijstand weten niet altijd even goed de weg in het woud van papieren en regels. Daar moet echt naar gekeken worden. Daarnaast is er het punt van de natura dat ik al eerder maakte.

De heer **Bockting** (sociaal raadsman): Voorzitter. Ik zie dat mensen veel verwezen worden. De doelgroep waar het hier om gaat, moet echter niet doorverwezen worden; die moet meteen geholpen worden. Als iemand recht heeft op belastingteruggave, moet dat formulier meteen ingevuld worden. Daarmee wordt ook het vertrouwen van de doelgroep gewonnen en wordt het makkelijker om andere dingen die nodig zijn op te pakken. Eigenlijk zou je bij de mensen langs moeten gaan om de hele zaak door te lichten, iets wat formulierenbrigades soms doen. Het is voor de doelgroep zo ingewikkeld geworden dat ik de mensen in mijn werk niet meer duidelijk kan maken waar zij hun inkomen allemaal vandaan kunnen halen. Ik moet het gewoon zelf voor hen doen.

De heer **Radius** (sociaal raadsman): Voorzitter. Ik heb eens gehoord dat er zo'n 68 inkomensgerelateerde voorzieningen zijn. Ik zou daar niet mee om kunnen gaan. Ik laat dat door een boekhouder doen en dat kost mij dan een paar honderd euro per jaar. Maar als je dat geld niet hebt, waar kom je dan in terecht?

De **voorzitter**: Er is nog tijd voor een korte tweede ronde.

De heer **Spekman** (PvdA): Voorzitter. Ik heb nog een korte vraag voor de CG-raad over de groep die in de WWB zit, maar daar niet in zou thuis horen. Kan iets specifieker worden aangeven of deze mensen als zij op jongere leeftijd waren gekeurd, onder de Wajong-regeling zouden zijn gevallen? Hoe kijkt men daarnaar en hoe groot is de groep?

Mevrouw **Hempenius** (CG-raad): Voorzitter. Het is inderdaad ons belangrijkste punt dat er nu een onrechtvaardige situatie bestaat door het moment waarop mensen iets krijgen. Als je voor je achttiende arbeidsongeschikt raakt, kun je via het UWV een Wajong-uitkering aanvragen. Op het moment dat je door een ongeluk in dezelfde mate arbeidsongeschikt raakt, maar tijdelijk geen werk hebt, gelden die regels niet. Zo iemand komt in de WWB terecht. Dat betekent dat je wordt geacht eerst je vermogen op te eten. Stel dat iemand daarna een partner vindt, dan wordt zo iemand meteen geheel afhankelijk van het inkomen van de partner. Het is moeilijk uit te leggen dat het tijdstip waarop iemand arbeidsongeschikt wordt, het regime bepaalt waarin iemand terechtkomt. Het zou passend zijn om voor deze groep geen vermogenstoets te hanteren. Daarmee zou deze groep iets tegemoetgekomen worden. Want op het moment dat de mensen uit deze groep onder het minimum vallen, is er geen aanvulling meer, terwijl dat voor de mensen in de andere groep wel het geval is. Om welke aantallen het gaat, zal ik uitzoeken. Ik zeg u toe dat ik de commissie die gegevens zal doen toekomen.

Mevrouw **Ortega-Martijn** (ChristenUnie): Voorzitter. Ik heb een aanvullende vraag aan de woordvoerder van de schuldhulpverleningsinstelling. Heeft men daar inderdaad het gevoel dat de financiële situatie van mensen alleen maar gecompliceerder wordt doordat mensen niet snel een WW-uitkering krijgen? De Kamer is nu aan het kijken naar de bijkomende kosten, zoals van incassobureaus. Valt daarover wat meer te vertellen?

De heer **Mulder** (NVVK): Voorzitter. Het is een juiste constatering dat mensen die geen uitkering hebben, en vaak toch al aan de onderkant van de samenleving zitten, steeds verder in de problemen komen. Dat zie ik elke dag.

De rol van de kosten moet absoluut een punt van aandacht zijn.

Als een schuldhulpinstantie zich richt tot incassokantoor, deurwaarder en dergelijke met de vraag om maatregelen op te schorten, bereiken wij in dat veld soms het tegenovergestelde effect: er wordt gewoon hard geïncasseerd. Gisteren zei de Nationale ombudsman daar ook al iets over. Dat gebeurt ook door bijvoorbeeld gemeentelijke deurwaarders en deurwaarders van de Belastingdienst. Dat is wel degelijk een probleem. Dat verhardt inderdaad, en daardoor komen mensen voortdurend bij loketten voor schuldhulpverlening terecht. Een mooi voorbeeld, tot een jaar geleden zeiden wij dat beslag op roerende zaken niet zo'n vaart liep. Dat was ook zo. Tegenwoordig is dat niet meer zo. Een aangekondigd beslag gaat op dit moment gewoon door.

Mevrouw **Karabulut** (SP): Voorzitter. De heer Nacinovic sprak over risico's die verbonden zijn aan de decentralisatie van de langdurigheidstoeslag. Zou hij die risico's kunnen benoemen?

De heer **Nacinovic** (Schulinck): Voorzitter. Het risico is dat er een enorme verscheidenheid aan regels ontstaat. Daar kun je voor kiezen, maar dat zou wel een trendbreuk zijn, en dat zou ik raar vinden. In dat verband wijs ik erop dat sommige gemeenten klagen dat zij de huidige regelgeving te beknellend vinden en meer mogelijkheden willen, terwijl andere gemeenten denken dat elke euro die niet wordt uitgekeerd, mooi is meegenomen voor het eigen budget. Dat leidt al tot verscheidenheid, en die zou je eigenlijk niet moeten willen. Ik denk dat de mensen inderdaad willen dat de regels voor de langdurigheidstoeslag wat soepeler zijn dan nu het geval is, maar dat kan de rijksoverheid ook regelen.

Mevrouw **Ortega-Martijn** (ChristenUnie): Hoe zit het dan met de gemeentelijke minimaregelingen?

De heer **Nacinovic** (Schulinck): Die geven nu ook al een heel verschillend beeld. In mijn bijdrage heb ik geprobeerd aan te geven dat gemeenten zich bij de bijzondere bijstand heel veel vrijheid veroorloven, die zij wettelijk gezien niet hebben. Daarnaast hebben gemeenten nog andere instrumenten. Zo kan via kwijtscheldingsbeleid of subsidiebeleid een hoop gebeuren. Dat kan, omdat nu eenmaal de keuze is gemaakt om dat gemeentelijk te laten uitvoeren; en ik wil hier niet meteen de hele wereld veranderen.

De **voorzitter**: Wij zijn gekomen aan het einde van deze derde ronde. Ik dank u hartelijk voor het beantwoorden van alle vragen.

Ronde 4: Uitstroomvergroting/duurbeperving/re-integratie

Aanvang 16.00 uur

De **voorzitter**: De gasten van deze ronde zijn uitvoerenden van Work First-trajecten in de gemeente Utrecht, vertegenwoordigers van de Stichting Steunpunt Studerende Moeders (SSM), en de heer Bouhaltit, die een Work First-traject heeft doorlopen. De heer Bouhaltit is nog niet gearriveerd. Ik zal navraag doen of hij in aantocht is.

(Korte schorsing)

De **voorzitter**: De heer Bouhaltit zal niet meedoen aan het rondetafelgesprek. Wij starten met de vierde ronde.

Ik geef u, onze gasten, net als in de drie voorgaande rondes, de gelegenheid u kort voor te stellen. Aangezien er drie vertegenwoordigers van de gemeente Utrecht aanwezig zijn, is het akkoord als één van hen de algemene introductie voor zijn rekening neemt, maar het is ook toegestaan dat elk van hen kort het woord neemt.

De heer **Kollau** (Four Star): Voorzitter. Ik ben werkzaam bij Four Star. Wij geven uitvoering aan trajecten voor werkloze jongeren in de leeftijd van 18 tot 27 jaar. Wij doen dat vanuit een aanpak die erg lijkt op de Work First-opzet.

Mevrouw **Houtman** (Four Star): Voorzitter. Ik zit op de beleidsafdeling van Four Star. Nadat wij eerst een korte pilot hebben uitgevoerd, is Work First vanaf 2006 echt als integratie-instrument voor jongeren ingevoerd, met Four Star als uitvoerder. Wij volgen de Work First-aanpak inmiddels ook voor volwassenen. Met jongeren is al twee jaar ervaring opgedaan en die ervaring brengen wij graag in. Aangezien de spreektijd krap is, zijn de voornaamste ervaringen en de visie van waaruit wordt gewerkt op papier gezet en vooraf aan de commissieleden toegestuurd.

Mevrouw **Spies** (CDA): Voorzitter, is dat het A4'tje waarop staat: Dienst Maatschappelijke zaken en werkgelegenheid?

Mevrouw **Houtman** (Four Star): Wij maken deel uit van de Dienst Maatschappelijke zaken en werkgelegenheid, maar ik zie dat u de eerste pagina mist van het stuk dat is toegezonden.

De **voorzitter**: Wij zullen proberen dat alsnog te herstellen.

Mevrouw **Bolier** (gemeente Utrecht): Voorzitter. Ik werk als klantmanager bij de gemeente Utrecht op de afdeling Sociale zaken. Ik heb een caseload van jongeren tot 27 jaar, daarnaast wat coördinerende taken op de afdeling, en ik ben vanuit de afdeling de contactpersoon voor Four Star.

Mevrouw **De Jong** (SSM): Voorzitter. Ik heb de stichting Studerende Moeders opgericht en ben daarnaast zelf studerende moeder. Ik kom vanuit een bijstandspositie en wilde graag een vrouw met een topfunctie worden. Daar is wel studie voor nodig. In de praktijk heb ik vaak te maken met vrouwen met kinderen die uit de bijstand willen komen door een studie te gaan volgen.

De heer **Vendeloo** (SSM): Ik ben penningmeester van de stichting. Voor uitleg van de activiteiten van de stichting verwijs ik naar wat door Anne-miek hierover is ingebracht.

De **voorzitter**: Dan kunnen wij nu beginnen met het stellen van vragen door de Kamerleden.

De heer **Nicolaï** (VVD): De voorstelronde is zo efficiënt geweest, dat ik meteen begin met een vraag aan de drie vertegenwoordigers van de gemeente Utrecht. Kunt u toelichten wat de belangrijkste bevindingen zijn bij de Work First-trajecten. Als specifiek punt zou ik ook graag geïnformeerd willen worden over «afvallers». Hebt u inzicht in de redenen waarom deelnemers afvallen? Wat gebeurt er vervolgens met deze jongeren?

Mevrouw **Houtman** (Four Star): Voorzitter. Wij zien ook bij jongeren dat een derde van de groep die zich aanmeldt bij Sociale zaken, niet aankomt bij Four Star, zijnde het re-integratiebedrijf. Wij hebben nog niet echt onderzoek gedaan naar de redenen voor het afvallen, maar er zijn globale resultaten bekend van onderzoeken die daarover in andere gemeenten al hebben plaatsgevonden. Ik kan nu geen verantwoord cijfermateriaal overleggen, maar zal globaal toelichten wat zoal speelt binnen de afvalgroep. Een deel van de jongeren, zeker als zij al een baantje hebben, kiest ervoor om het baantje, bijvoorbeeld naast de studie, langer door te zetten. Een ander deel zegt zelf te gaan zoeken via uitzendbureaus. Een ander deel gaat geld lenen en weer een ander deel leeft op de zak van de ouders. Uiteindelijk kiest een deel van de oorspronkelijke «afvallers» alsnog voor een re-integratietraject, terwijl zij er geen zin in hebben.

De heer **Kollau** (Four Star): Voorzitter. Ik wil daar graag een aanvulling op geven. De heer Nicolaï sprak over uitval vanuit Work First. De praktijk laat echter zien, dat maar weinig jongeren na hun Work First-ervaring direct een aanstelling krijgen aangeboden. Voor het grootste deel van de groep wordt meedoen aan Work First ingezet als beloningsinstrument. Dat wil zeggen, dat met behoud van uitkering wordt gestart met een traject waarvoor een aantal ontwikkelpunten wordt benoemd vanuit een persoonlijk ontwikkelplan dat wordt opgesteld. Als een jongere zover is dat aan een aantal punten wordt voldaan, wordt bij wijze van beloning een arbeids-overeenkomst aangeboden. Dat is een wat andere constructie dan een «echte» baan.

De heer **Spekman** (PvdA): Voorzitter. Voor uitstroomvergroting en de ontwikkeling van Work First worden er overal in het land verschillende plannen van aanpak gehanteerd. Er wordt iedere keer over gesproken hoe lang of hoe kort het traject zou moeten zijn. Kan worden geschetst wat de ervaringen in Utrecht zijn en wat het beste is, qua duur en vorm van het traject, om mensen de beste kans op resultaat te geven?

Mevrouw **Houtman** (Four Star): Voorzitter. Wij zetten in met twee trajecten. Het eerste traject omvat dertien weken, en voor de «moeilijke» groep wordt de dubbele tijd uitgetrokken. Dat werkt in zoverre, dat is gebleken dat die termijn voldoende is om jongeren het perspectief te geven dat nodig is. Inmiddels zijn wij nu ook in, of eigenlijk naast, die trajecten vervolgetrajecten aan het ontwikkelen. Daarbij gaat het vaak om leerwerktrajecten, bijvoorbeeld in de beveiliging, of waar het ook maar mogelijk is. Zo'n gecombineerd traject duurt altijd langer dan 13 of 26 weken. Voor een deel van de groep is een traject van 13 of 26 weken genoeg, maar afhankelijk van de individuele situatie kunnen vervolgetrajecten nodig zijn. Dat verschilt per individu en afhankelijk daarvan doen wij een aanbod.

De heer **Spekman** (PvdA): Betekent het dat trajecten van langer dan één jaar, in uw ervaring, niet goed en ook niet nodig zijn?

Mevrouw **Houtman** (Four Star): Ja. Hoogstens voor uitzonderingen is een traject nodig dat langer duurt dan een jaar. Mijn collega kan dat toelichten.

Mevrouw **Bolier** (gemeente Utrecht): Voorzitter. Cliënten aan wie wij re-integratietrajecten aanbieden van langer dan een jaar, zijn zorgklanten. Ik heb bijvoorbeeld klanten die al anderhalf jaar in een traject zitten. Bij die jongeren gaat het langzaam, maar aangezien er nog wel vooruitgang wordt geboekt, gaat het traject door. Doel is, deze jongeren vast te houden, en dat kan door langere trajecten aan te bieden. Gelukkig komen er ook steeds meer laagdrempelige instrumenten beschikbaar die voor deze groep kunnen worden ingezet. Voor Utrecht is dat bijvoorbeeld de doe mee-baan. Mensen die in een lang traject zitten, kunnen dankzij dit instrument uitstromen naar een vrijwilligersbaan die betaald wordt en voor deze specifieke groep perspectieven biedt. Ik weet niet of ik zo duidelijk ben, maar ik hoop het wel.

Mevrouw **Houtman** (Four Star): De korte trajecten zijn goed genoeg voor de jongeren van wie wij bij binnenkomst zien dat zij kunnen werken, mits zij geholpen worden om allerlei kleinere problemen, zoals schulden, op te lossen.

Mevrouw **Ortega-Martijn** (ChristenUnie): Voorzitter. Ik heb een vraag aan mevrouw De Jong. Haar devies is niet zozeer work first, als wel study first. Mevrouw De Jong, weet u wat binnen uw achterban de aantallen mensen zijn, moeders in dit specifieke geval, die begonnen met een studie maar deze moesten afbreken, omdat zij gedwongen werden te gaan werken om hun uitkering te behouden?

Mevrouw **De Jong** (SSM): Voorzitter. Ik kan geen precieze percentages of cijfers noemen, omdat wij als stichting nog maar pas zijn begonnen.

De **voorzitter**: Misschien kunt u wat voorbeelden noemen?

Mevrouw **De Jong** (SSM): Voorzitter. Ik kom vaak groepen vrouwen tegen die graag willen gaan studeren en dat op eigen initiatief doen of toestemming vragen aan de sociale dienst. Het antwoord van de sociale dienst laat vaak zo lang op zich wachten, dat zij toch maar beginnen op het moment dat de opleiding start, meestal september. Uiteindelijk zijn zij dan een eind gevorderd met hun studie, en soms zelfs in de eindfase aangekomen – wat op zich al een bewijs is van het feit dat zij talentvol zijn, vind ik – als zij alsnog worden teruggefloten. Dat is te betreuren, zeker omdat het voornamelijk gaat om mensen die verder zijn gegaan in het hoger onderwijs en zich zo bijna een startkwalificatie hadden verworven. En nog een mooie ook! Mevrouw **Ortega-Martijn** (ChristenUnie): Bedoelt u met teruggefloten worden, dat gedreigd wordt te korten op de uitkering of deze misschien zelfs in te trekken?

Mevrouw **De Jong** (SSM): Ja, beide gebeurt.

De heer **Vendeloo** (SSM): Voorzitter. U vroeg om voorbeelden. Via de website komen deze geregeld binnen. Zo weet ik bijvoorbeeld van een geval van een jonge moeder die met nog 4,5 studiepunt te behalen, het afstuderen heeft moeten opgeven.

De **voorzitter**: Zijn er nog andere aanvullingen?

Mevrouw **Bolier** (gemeente Utrecht): Voorzitter. Ik proef uit de inbreng dat mensen die in de bijstand zitten, niet mogen studeren. Wij moedigen dat echter juist ontzettend aan, en als het kan, vinden wij dat beter dan een Work First-traject. Het geldt voor ons ook als geslaagde uitstroom, omdat

wij willen dat de groep een startkwalificatie krijgt waarmee men hogerop kan komen in deze maatschappij.

Mevrouw **Ortega-Martijn** (ChristenUnie): Maar gaat het dan om kort- of langdurende opleidingstrajecten? Als ik mevrouw De Jong beluister, gaat het bij studerende jonge moeders echt om opleidingen die langer duren.

Mevrouw **Bolier** (gemeente Utrecht): Jongeren, ook alleenstaande moeders, kunnen hoge(re) opleidingen volgen door gebruik te maken van studiefinanciering. Daarop zijn, ook voor alleenstaande moeders, allerlei aanvullingen mogelijk, waardoor een financiële situatie ontstaat die vergelijkbaar is met een inkomen op bijstandsniveau. Als iemand die bij Four Star komt, aangeeft te willen studeren en daartoe in staat is, moedigen wij dat aan en wijzen wij op het alternatieve financiële circuit. Grootste struikelblok is echter dat er vaak geen mogelijkheid is voor kinderopvang doordat er voor mensen die weinig kunnen betalen, te weinig plaatsen zijn. Maar als dat in orde komt, gaan zij, wat ons betreft, echt studeren.

Mevrouw **De Jong** (SSM): Voorzitter. Was het maar zo simpel! Als moeders vanuit een bijstandspositie willen gaan studeren, belanden zij in de armoedeval. Via studiefinanciering bereiken zij niet een inkomen dat vergelijkbaar is met de bijstand. Ik ken het voorbeeld van een jonge moeder met twee jonge kinderen. In het allergunstigste geval kan zij via studiefinanciering uitkomen op een inkomen van €911,61. Daarvan moet zij collegegeld betalen; omgerekend is dat €140 per maand. Kinderopvang voor twee kinderen voor vier à vijf dagen per week kost via de eigen bijdrage ongeveer €70 per maand. Draaglast en draagkracht zijn zo zeker niet in evenwicht. Eventueel kan zij via de studiefinanciering nog een aanvulling krijgen tot bijstandsniveau, maar dan wel in de vorm van een rentedragende lening bij de IB-groep. Volgens mij kan een lening echter niet gezien worden als inkomen.

Mevrouw **Karabulut** (SP): Voorzitter. Ik wil terug naar de gemeente Utrecht. Bij de SP komt ook vaak mail binnen van mensen die met een opleiding bezig zijn of willen starten, daarnaast vrijwilligerswerk doen in de richting van de opleiding, maar in de bijstand zitten. Door te kiezen voor een opleiding die hun echt kansen geeft op duurzame uitstroom, geven zij vorm aan een eigen re-integratietraject. Door gemeenten worden zij echter verplicht om via een re-integratiebedrijf Work First-trajecten te gaan volgen. Is dat in Utrecht het geval? Zo niet, betekent dit dat mensen de mogelijkheid krijgen om met behoud van uitkering en eventuele ondersteuning opleidingstrajecten af te maken?

De heer **Kollau** (Four Star): Voorzitter. Even voor alle duidelijkheid, in Utrecht gaat het er bij Work First om dat jongeren op een zinvolle manier bezig moeten zijn. Als een jongere al een vrijwilligersbaan heeft en dat zou kunnen combineren met een opleiding, is dat prima als onderdeel van de Work First-aanpak. De vrijwilligersbaan mag zeker gecontinueerd worden, omdat het hoofddoel is dat mensen op een zinvolle manier bezig zijn. Het gaat er niet om, alle mensen binnen de vier muren van Four Star aan het werk of aan andere activiteiten te zetten. De ultieme doelstelling die via Four Star gerealiseerd kan worden, is dat jongeren een opleiding gaan volgen, hetzij via het reguliere dagonderwijs, hetzij via een leerwerktraject. Dat laatste wordt meestal aangeduid als een bbl-traject. Alleen als jongeren op geen enkele manier te prikkelen of te motiveren zijn om te investeren in de eigen opleiding, blijft slechts werk als alternatief over. Dat moet dan afgestemd worden op het niveau dat iemand op dat moment heeft.

Mevrouw **Karabulut** (SP): Dan heb ik toch een vraag aan de gemeente. Welke leeftijdsgrens wordt er gehanteerd? Begrijp ik het goed dat als jongeren een hoger opleidingstraject willen dan mogelijk is via bbl, bijvoorbeeld een mbo- of hbo-opleiding, zij daartoe dan in de gelegenheid worden gesteld? Bij wie ligt de uiteindelijke verantwoordelijkheid voor de begeleiding tijdens het hele traject?

Mevrouw **Houtman** (Four Star): De doelgroep bestaat uit jongeren van 18 tot 27 jaar. De eindverantwoordelijkheid ligt bij de klantmanager, omdat hij/zij over het gehele traject gaat. Daarbij wordt vanuit de gemeente en de uitvoerende instantie een hele strakke regie gevoerd. Alle cases worden tweewekelijks doorgenomen, en over individuele klanten is nog veel vaker overleg. De vraag over het scholen herkent zij wel, maar in de praktijk komt het in Utrecht nauwelijks voor dat cliënten hbo of wetenschappelijk onderwijs willen. Die groep zit klaarblijkelijk zelden in de bijstand. Wij hebben echt een andere groep, zeker omdat het economisch gezien goed gaat. Er zijn uitzonderingen, maar dan is er wel iets aan de hand.

Mevrouw **Bolier** (gemeente Utrecht): En voor de uitzonderlijke gevallen geldt, dat zij wel de mogelijkheid krijgen om het opleidingstraject af te maken waarmee zij bezig zijn.

Mevrouw **Houtman** (Four Star): Inderdaad, en daarbij nemen wij alle redelijkheid in acht. Ik moet echt zeggen dat ik de voorbeelden niet ken.

Mevrouw **De Jong** (SSM): Voorzitter. Ik denk dat het gaat om een kwetsbare groep van wie de talenten en kwaliteiten vaak niet gezien worden. Ik ken best mensen die in de bijstand zitten, maar het hbo zouden aankunnen. Probleem is, dat de drempel veel te hoog is om dat te bereiken.

Mevrouw **Houtman** (Four Star): Voorzitter. Wij hebben – ik schat sinds een jaar – alleenstaande-oudertrajecten. Wij hebben die speciaal gemaakt, omdat wij alleenstaande ouders een kwetsbare groep vonden en signalen kregen dat er speciale aandacht voor nodig was. Deze groep krijgt nu oriëntatietrajecten aangeboden zonder dat daar de verplichting aan is gekoppeld om aan het werk te gaan. Tijdens het traject stimuleren wij dat de deelnemers nadenken over hun toekomst. Daarbij wordt ook specifiek aangedragen dat het mogelijk is om een opleiding te volgen. Wij hopen dat daar gebruik van gemaakt gaat worden, omdat het een middel is om de afstand tot de arbeidsmarkt niet verder te vergroten in de tijd dat deze alleenstaande ouders niet kunnen/willen/moeten werken. Wij zien echter dat deelnemers uit zichzelf de opleidingsvraag helemaal niet stellen. Ik maak mij dan ook zorgen om die groep, omdat die zeer kwetsbaar is en te maken heeft met veel problemen, bijvoorbeeld huiselijk geweld en psychische problematiek. Ik wil niet bagatelliseren dat er een groep is die wel behoefte heeft aan opleiding, maar in onze praktijk zien wij deze niet. Blijkbaar vindt er ergens een selectie plaats.

Mevrouw **Spies** (CDA): Voorzitter. Ik heb een paar vragen voor mevrouw De Jong en de heer Vendeloo. Ik heb de brief gelezen met daarin suggesties voor de leerwerkplicht. Dat onderwerp parkeer ik nu, maar ik kondig aan dat wij daarop zullen terugkomen bij de discussie die hierover nog volgt.

Ik wil terug naar de discussie over studeren en de relatie met de WWB. Het is voorstelbaar dat iemand met een algemene startkwalificatie of met een einddiploma vmbo (die dan zelfs eerst nog een diploma op havo-niveau moet behalen), een mbo-, hbo- en misschien als laatste stap zelfs een wetenschappelijke opleiding wil doorlopen. Voor welke periode mogen leren en bijstand combineerbaar zijn? Wordt uit de signalen duide-

lijk of voldoende gemeenten die ontheffing van de sollicitatieplicht toestaan tijdens studie? Moet er ook voortgang zijn in de studieresultaten? Zo ja, op welke manier wordt daar op dit moment invulling aan gegeven? Moet de bijstandsgerechtigde bijvoorbeeld laten zien dat het eerste jaar met succes is afgerond en dat hij/zij door kan naar het tweede jaar? Vanuit gemeenten horen wij geregeld dat studies met een programma van vier jaar zo lang zijn, dat het risico te groot is dat vóór het eind wordt afgehaakt. Dat wordt dan als reden aangegeven om de mogelijkheid niet aan te bieden. De gemeente Rotterdam wordt als positief voorbeeld genoemd. Zijn er ook negatieve voorbeelden?

Mevrouw **De Jong** (SSM): Voorzitter. In Rotterdam is het mogelijk, tijdelijk en voor een maximale periode van twee jaar, op hbo-niveau te studeren met behoud van uitkering. Vanuit de sociale dienst is ook begeleiding beschikbaar. Daar zet men zich bijvoorbeeld in om mensen al tijdens hun studie aan het werk te krijgen. Zodra er werk is, kan de studie ook in deeltijd worden gedaan. Ik vind dat een voorbeeld van een mooi project, en zou graag zien dat het over het gehele land wordt uitgebreid. Binnen dit project moeten studieresultaten overlegd worden. Persoonlijk ben ik wel van mening dat het reguliere tempo voor een hbo-studie (met een studielast van zo'n veertig uur per week), voor alleenstaande moeders heel zwaar is. Er zijn maar weinig vrouwen in die positie die binnen de reguliere tijd hun P kunnen halen. Als het toch lukt, is het heel bijzonder, en zo iemand verdient speciale aanmoediging. Voor alle anderen zou moeten gelden dat er toch iets meer coulance moet komen. Het is al heel wat als een alleenstaande moeder op het hbo terecht komt.

De **voorzitter**: Ik geef de commissieleden de gelegenheid om nog een vraag te stellen.

De heer **Nicolaï** (VVD): Voorzitter. In vervolg op de vragen over de positie van studerende alleenstaande moeders vraag ik mij af of gemeenten die het goed (willen) doen, daarin niet worden tegengewerkt door regels in de wet.

Mevrouw **De Jong** (SSM): Voorzitter. Wij hebben een samenwerkingsproject met de gemeente Rotterdam. In de kern klopt het dat er wettelijke belemmeringen zijn om de combinatie bijstandsuitkering en studeren toe te staan. Voor zover ik weet, heeft Rotterdam een manier gevonden om de combinatie wel toe te staan, zonder in conflict te komen met de wet. Er zijn wel randvoorwaarden, zoals een maximale termijn van twee jaar waarvoor het maar is toegestaan. Ik heb een boekje van de Hogeschool Rotterdam waarin wordt uitgelegd hoe het werkt met alleenstaande moeders. De directeur sociale zaken licht daarin ook een aantal zaken toe, en er komt een alleenstaande moeder in aan het woord die vertelt over de inhoud van het project en hoe het in haar geval werkt. Het boekje is voor iedereen beschikbaar. Ik zal het na afloop achterlaten. De hoofdconclusie is dat studeren met behoud van uitkering wel legaal kan.

De heer **Nicolaï** (VVD): Voorzitter. Ik heb een andere vraag over Work First en alleenstaande ouders. In de politiek speelt momenteel de discussie of bijstandsmoeders ontheffing moeten krijgen van de sollicitatieplicht. De grote steden waren het daar niet mee eens, Utrecht neemt een genuanceerd standpunt in, en de VNG heeft uitgesproken dat zo'n plicht averechts zal werken. Ik meen dat ik de heer Kollau heb horen zeggen dat het wellicht toch beter werkt om voor degenen die allerlei trajecten krijgen aangeboden, de verplichting tot het accepteren van werk te introduceren. Kan dat toegelicht worden?

De heer **Kollau** (Four Star): Voorzitter. Het blijkt heel lastig om één visie te ontwikkelen, aangezien de groep waar het om gaat heel divers is. Dat maakt het noodzakelijk naar individuen te kijken. De ene alleenstaande moeder is de andere niet, en op het moment dat er goede mogelijkheden zijn voor regulier werk en er geen andere belemmeringen zijn, waarom zou je dan die kant niet op gaan? Je moet het wel steeds heel individueel blijven bekijken.

Mevrouw **Houtman** (Four Star): Voorzitter. Ik weet niet of ik de vraag helemaal goed begrijp, maar Work First en de oriëntatietrajecten zijn een verplichting, omdat iedereen die in de bijstand zit, ook alleenstaande moeders, een re-integratieverplichting heeft, zelfs wie niet kan werken. Alleenstaande moeders met kinderen onder de 5 jaar zijn wel ontheven van de sollicitatieplicht en hoeven geen werk te aanvaarden als zij echt niet willen of kunnen werken. Wij stimuleren hen wel om vrijwilligerswerk te gaan doen, of een opleiding, of iets anders, om in elk geval te zorgen dat zij niet in een sociaal isolement terechtkomen. Wij zullen niet zeggen: je moet aan het werk, maar het oriëntatietraject is verplicht.

De heer **Spekman** (PvdA): Voorzitter. Als het over uitstroom gaat, wordt vaak aan anderen gevraagd wat men beter kan doen. Zo ook nu: wat kan de rijksoverheid beter doen? Ik denk daarbij aan allerlei zaken rondom uitstroom. Ik heb bijvoorbeeld onlangs gehoord dat in Den Haag gebrek aan kinderopvang een belemmering is om tot meer uitstroom te komen. Ik wil graag weten of gebrek aan plekken voor kinderopvang nog steeds speelt. Is er sprake van verbetering? Zijn er meer van dergelijke randvoorwaarden die nu slecht zijn geregeld en waar wij verantwoordelijkheid voor dragen?

Mevrouw **Houtman** (Four Star): Voorzitter. Kinderopvang is echt een heel groot knelpunt. Een tijd geleden hebben wij een inventarisatie gemaakt. Er bleken rond de honderd kinderen op de wachtlijst te staan. Hun ouder(s) zijn aangemeld voor een traject, maar kunnen daaraan niet beginnen. Hetzelfde geldt als er een baan gevonden is; voor die dagen moet er ook kinderopvang zijn. De ervaring in Utrecht is, dat de marktwerking in de kinderopvang helemaal niet werkt. Onlangs hebben wij zelf geprobeerd een aanbesteding te starten voor eigen kinderdagopvang, maar er komen geen aanbiedingen. Wij zitten met onze handen in het haar. Wij proberen te overleggen, oplossingen te verzinnen, maar het lukt gewoon niet. Bso is zo mogelijk een nog groter knelpunt, omdat gemeenten daar nog moeilijker op kunnen sturen. Ouders hebben kinderen op verschillende scholen, en het is ondoenlijk voor de gemeente om een eigen bso te starten.

De heer **Spekman** (PvdA): Waarom worden deze kinderen geweigerd?

Mevrouw **Houtman** (Four Star): Het gaat niet altijd om weigeren. Hoofdprobleem is het gebrek aan capaciteit. Tweeverdieners met goede inkomens nemen alle plekken in beslag. Er is één grote commerciële organisatie in Utrecht die «onze» kinderen, om het maar even zo te noemen, van ouders met een uitkering van sociale zaken, liever niet wil hebben. Men is bang dat deze ouders geen goede betalingsdiscipline hebben, en zij betalen natuurlijk ook niet de hoge prijs. Die organisatie heeft liever de kinderen van de tweeverdieners, die vaak ook nog eens minder problemen hebben. In de kinderopvang wordt zo ongelijkheid op ongelijkheid gestapeld.

De heer **Spekman** (PvdA): Voorzitter. Ik vind dit een belangrijk punt. Het is ook vreselijk. Wat kan de gemeente Utrecht zelf doen om dit te veranderen, en wat vraagt u van het Rijk?

Mevrouw **Houtman** (Four Star): Voorzitter. Van het Rijk willen wij vooral een oplossing. Het is een heel ingewikkeld probleem, en wij weten het ook niet. Er zou op zijn minst een onderzoek moeten komen om te achterhalen waarom het niet werkt. Hoe kan het toch dat er zoveel vraag is naar kinderopvang en dat er geen aanbod is? Hoe kan het dat er wachtlijsten van een half jaar bestaan? Je zou toch verwachten dat commerciële partijen daar in zouden springen? Ik weet dat in Utrecht wordt gezegd dat er niet meer aanbod komt omdat er sprake is van personeelstekort en omdat het moeilijk is geschikte locaties te vinden. Wat dat laatste betreft, wordt nu gekeken of via andere afdelingen dan sociale zaken hulp te bieden is aan degenen die zoeken naar een geschikt gebouw. Het laatste wat de gemeente wil, is dat kinderen opvang wordt aangeboden van onvoldoende kwaliteit. Je wilt dat kinderen via de opvang ook iets goeds meekrijgen. Het is allemaal heel ingewikkeld, maar een onderzoek is echt het allereerste wat moet gebeuren.

De heer **Kollau** (Four Star): Voorzitter. Ik wil nog een ding aanvullen. Four Star heeft het initiatief genomen om te kijken of wij zelf wat met kinderopvang kunnen doen. Dat blijkt niet mogelijk omdat de wetgeving en de eisen die gesteld worden betreffende kinderopvang een gespecialiseerde aanpak vragen. Ik geef er verder geen waardeoordeel over, maar de regelgeving is wel erg fors. Aan de andere kant realiseren wij ons dat het gaat om kleine kindertjes op wie wij uiterst zuinig moeten zijn. Wij hebben met een kinderopvangorganisatie bij ons in huis wel een kinderopvangfaciliteit kunnen creëren. De ruimte is echter beperkt en er zijn maximaal twaalf fulltime kindplaatsen. Het is een druppel op een gloeiende plaats. Het probleem is gewoon te groot om het op kleine schaal of individueel te kunnen oplossen.

Mevrouw **Karabulut** (SP): Voorzitter. Er is al naar voren gebracht dat sommige gemeenten nogal wat middelen overhouden in budgetten voor opleidingen en nog een boel andere zaken. Hoe zit dat in Utrecht? En hoe zit het met duurzame uitstroomcijfers?

Mevrouw **Houtman** (Four Star): Voorzitter. Voor Work First kan ik over duurzame uitstroomcijfers nog niets zeggen, omdat het monitoren nog te kort loopt. Belangrijk daarin is ook de financieringssystematiek. Er vindt pas afrekening plaats nadat een jongere zes maanden op zijn doel zit. Dat kan school of werk zijn. Meer in het algemeen kan ik wel zeggen dat de plaatsingsresultaten goed zijn, maar wij monitoren nog of het ook leidt tot duurzame plaatsing.

Mevrouw **Karabulut** (SP): En begrijp ik het goed als ik duurzame uitstroom interpreteer als: gestart met een opleiding of een reguliere baan?

Mevrouw **Houtman** (Four Star): Ja, met de aanvulling dat de uitstroom minimaal zes maanden moet duren. Als binnen de zes maanden iets niet goed gaat, begint het hele proces weer van voren af aan. Ergens moet een grens getrokken worden, en wij hebben bepaald dat dit het geval is als klanten zes maanden op eigen benen staan. Wij houden nu ook nog W-middelen over. In de toekomst verandert dat hopelijk. Reagerend vanuit mijn eigen vakgebied, kan ik heel veel bedenken dat wij nog voor de doelgroep zouden kunnen betalen. In de eerste plaats en juist omdat het om jongeren gaat, lijkt het ons verstandig te investeren in preventie. Helaas mag dat niet, omdat dan geïnvesteerd wordt buiten een WWB-doelgroep om. Concreet denk ik bijvoorbeeld aan goede projecten voor jongeren die nog op school zitten en een bijbaantje willen. Het blijkt dat met name allochtone jongeren daar hulp bij nodig hebben, omdat hun ouders hen vaak niet kunnen steunen. Een ander

project waarin wij om te komen tot kwaliteitsverbetering graag zouden willen, maar niet kunnen investeren, is het instellen van jongerenloketten om te komen tot verbetering in de ketensamenwerking. Nu is dat heel ingewikkeld en loopt het niet goed.

Mevrouw **Karabulut** (SP): Ik begrijp dat u de W-middelen voor meer zaken wilt inzetten. Daar wordt ook aan gewerkt. Kunt u ook oorzaken benoemen waardoor de W-middelen nu onderbenut zijn?

Mevrouw **Houtman** (Four Star): Ik moet zeggen dat het toch vaak de regelgeving is.

Voor Work First hebben wij vaak dure trajecten ingekocht, omdat wij kwaliteit wilden. Dat is volgens mij de tendens in het geheel, maar dan nog kunnen wij niet zoveel.

Wij kunnen niet snel schakelen. Wij krijgen vaak offertes of voorstellen binnen, maar kunnen daar niet op ingaan, omdat voor uitgaven boven een bepaald bedrag per se aanbesteding vereist is. Soms duurt het dan wel een jaar voor wij verder kunnen.

Bovendien moeten wij steeds verantwoorden op klantniveau. Per klant moet worden aangegeven hoe het geld is uitgegeven, er kan niet op één project als geheel worden geboekt.

Dat soort zaken leidt allemaal tot onderbenutting van budgetten.

Mevrouw **Spies** (CDA): Voorzitter. Ik ben benieuwd welke drempels voor werkgevers wij verder nog zouden kunnen slechten, zodat zij met dit soort projecten gaan meedoen. Zitten de drempels in de financiële sfeer? Is de sterkste drijfveer uiteindelijk de mate van krapte op de arbeidsmarkt? Wat kunnen wij inzetten om hen te verleiden om nog meer hun verantwoordelijkheid te nemen, dan zij misschien hier en daar op dit moment al doen?

De heer **Kollau** (Four Star): Ik vind het een lastige vraag om direct te beantwoorden, omdat er al best veel gebeurt. Hoe je het ook wendt of keert, wij hebben nu het tij mee vanwege een gunstige economie en een gunstige werkgelegenheidssituatie. Mijn ervaring met subsidies of financiële smeermiddelen – haarlemmerolie noem ik het altijd – is dat ze lang niet altijd het gewenste effect geven. Een werkgever zal niet altijd op basis van lagere loonkosten besluiten iemand in dienst te nemen die hij eigenlijk in eerste instantie niet zo ziet zitten. Daarvoor is het afbreukrisico te groot, is mijn ervaring. Ik vind de vraag lastig en kan er verder geen antwoord op geven.

Mevrouw **Spies** (CDA): Zegt u in feite ook dat er heel veel is waarvan u het nut niet inziet, omdat een werkgever door een loonkostensubsidie of iets dergelijks geen grotere bereidheid krijgt om een risico aan te gaan?

De heer **Kollau** (Four Star): Subsidies, en met name loonkostensubsidies, zijn op zich goed, maar je moet steeds goed kijken hoe deze in te zetten zijn. Dat moeten wij als Four Star ook doen. Op het moment dat het niet nodig is om een subsidie uit te geven, moet je dat volgens mij ook niet doen.

De **voorzitter**: Daarmee zijn wij aan het einde gekomen van de vierde ronde van dit rondetafelgesprek. Ik dank u allen hartelijk voor de beantwoording van alle gestelde vragen.

Ronde 5: Administratieve lasten voor cliënt/cliëntbejegening/ cliëntenparticipatie

Aanvang 16.50 uur

De **voorzitter**: Wij gaan van start met de laatste ronde. U kent inmiddels de procedure. Ik geef de gasten bij deze ronde de gelegenheid om zich voor te stellen aan de Kamerleden en de overige aanwezigen, en in het kort aan te geven wat zij doen en wat hun standpunt is. Daarna krijgen Kamerleden het woord om vragen te stellen.

De heer **Van Dooren** (Nationale ombudsman): Voorzitter. Ik ben subti-
tuut Nationale ombudsman. Ik heb een aantal opmerkingen op papier aan
u aangeleverd, en daarbij aangegeven dat ik mede namens de ombuds-
mannen van de grote steden spreek; de Nationale ombudsman heeft het
merendeel van de gemeenten onder zijn hoede, maar niet de grootste
gemeenten. Aangezien daar de meeste problemen spelen op gebied van
de WWB, hebben wij daarover een apart overleg gehad. Over zaken die
daarin naar voren zijn gekomen, zal ik kort verslag doen.

De Nationale ombudsman en de andere ombudsmannen krijgen vaak
klachten die terug te voeren zijn op onvoldoend duidelijke communicatie
richting de burger, en op onduidelijkheid en onvoldoende afstemming in
de keten, met name bij CWI en re-integratiebedrijven.

Verder is er een aantal specifieke problemen in de ombudsmanpraktijk
gesignaleerd. Ik noem allereerst de problemen rondom het uitgangspunt
van de eigen verantwoordelijkheid. Wij constateren dat dit uitgangspunt
niet voor iedere burger gehanteerd kan worden. Er zijn veel mensen voor
wie het geen reële vooronderstelling is dat zij alles zelf kunnen regelen
wat in de WWB wordt gevraagd.

Ook de 1%-regel leidt tot problemen. Wij constateren dat deze regel bij
medewerkers van gemeenten leidt tot voorzichtigheid en terughoudend-
heid. Men durft nauwelijks enige afwijking van de voorgeschreven route
aan en durft geen fouten te maken, omdat de gemeente daarop later
wordt afgerekend.

Verder constateren wij dat de WWB hoge eisen stelt aan de case- dan wel
cliëntmanagers van de sociale diensten. Van hen wordt een hardere
aankpak gevraagd, maar vaak gaat het om jonge medewerkers die een
moeilijke relatie moeten onderhouden met de cliënten; wij hebben de
indruk dat dit een zware taak is voor deze medewerkers.

Ook de administratieve lasten zorgen voor grote problemen. Wij consta-
teren dat mensen in het kader van het aanvragen van een uitkering inge-
volge de WWB, een enorme hoeveelheid vragen moeten beantwoorden,
en voor veel bewijsstukken moeten zorgen. En als één antwoord of bijlage
ontbreekt, moet soms opnieuw een uitkering worden aangevraagd met
ingang van een latere datum. Juist deze groep mensen heeft vaak geen
reserves (meer) om financiële tegenvallers op te vangen en komt zo extra
in de problemen.

Het valt verder op dat de laatste jaren een aanzienlijk toename heeft
plaatsgevonden van het aantal huisbezoeken, al dan niet uitsluitend op
grond van de WWB. De manier waarop de huisbezoeken verlopen, geeft
aanleiding tot klachten. Ik verwijs in dat verband naar rapporten die hier-
over recentelijk zijn verschenen, zoals het rapport «Onverwacht huisbe-
zoek» (2006) van de Ombudsman Amsterdam en het rapport «Baas in
eigen huis» (2007) van de Rotterdamse Ombudsmannen.

Ten slotte zien wij problemen bij terugvordering en brutering. Als betaling
van het teruggevoerde bedrag aan uitkering niet in het lopende jaar
plaatsvindt, wordt het bedrag gebruteerd en zo een fors stuk hoger. Via
het invullen van een T-biljet zouden gedupeerden het bedrag dat meer
moet worden betaald, kunnen terugkrijgen, maar dat gaat vaak mis

doordat mensen het te ingewikkeld vinden en er geen financiële reserves zijn. Dat zijn, in vogelvucht, de zaken die wij zien.

De heer **Van der Lende** (Bijstandsbond): Voorzitter. Ik spreek namens de Bijstandsbond, een belangenorganisatie van mensen met een minimuminkomen in Amsterdam. Wij hebben de commissie ook een notitie doen toekomen. Ik hoop dat u die gevonden hebt. Daarin gaan wij in op het re-integratieaspect. Wij doen dit kort, aangezien over dit onderwerp een hoorzitting is aangekondigd voor volgende week. Op meer diepgaande, ideologische aspecten rondom de WWB gaan wij ook niet diep in, omdat wij aannemen dat de vakbonden en andere belangenorganisaties daarop ook zullen ingaan.

Wij hebben ons met name geconcentreerd op de manier waarop, volgens ons, de klantmanagers omgaan met klanten. Wij hebben enkele knelpunten daarbij genoemd waarvan wij denken dat die landelijk opgepakt moeten worden. Eén zo'n punt is de positie van de arbeidsongeschikten in de WWB. Wij vinden – en in andere rondes is dat ook al gezegd – dat arbeidsongeschikten eigenlijk niet in de bijstand thuishoren. Met name mensen die geen vooruitzicht hebben op genezing of verbetering van hun positie als arbeidsongeschikte, horen niet thuis in de WWB, omdat doel van deze wet uitstroom is, en dat is voor deze groep onhaalbaar. Andere punten uit onze notitie waarvoor wij aandacht vragen, zijn de verbetering van de wijze waarop bepaald wordt of sprake is van het voeren van een gezamenlijke huishouding en een verbeterde werkwijze bij het opstellen van beschikkingen. Nu zijn beschikkingen geregeld in strijd met de Algemene wet bestuursrecht (Awb) omdat de motivering ontbreekt. Van dit laatste punt weet ik dat het niet alleen in Amsterdam, maar ook in veel andere gemeenten speelt. Voor het overige vertrouw ik erop dat iedereen onze schriftelijke bijdrage heeft gelezen.

Mevrouw **Raemakers** (lokale cliëntenraad): Voorzitter. Ik ben uitkeringsgerechtigde en lid van de Cliëntenraad in Sittard-Geleen. Allereerst wil ik opmerken dat naast bezwaren tegen bejegening, ook bezwaar gemaakt moet worden tegen typering. Zo sprak de heer Bakker van het Landelijk Contact Sociaal Rechercheurs over «het granieten bestand» van uitkeringsgerechtigden. Als wij de mensen dan stenen moeten noemen, maak er dan diamanten van, omdat dat dure stenen zijn die veel waard zijn en veel verschillende facetten kunnen hebben. Daarmee spring ik over op mijn tweede punt.

Het lijkt net of iedereen denkt dat wie geen betaald werk doet, niets doet. Ik wijs erop dat een heleboel uitkeringsgerechtigden heel actief zijn, maar niet per se in georganiseerd vrijwilligerswerk of betaald werk.

Het derde punt is de combinatie van de administratieve lasten, de slechte communicatie en slechte voorlichting, die het heel moeilijk maakt om een uitkering aan te vragen. Ook dat is een vorm van incorrecte bejegening. Mensen moeten vreselijk veel informatie aanleveren. Klopt er één keer iets niet, dan word je direct in een verdomhoekje gezet en wordt er schande van gesproken. Probeert u zelf eens om er wijs uit te worden; dat lukt bijna niet meer. Nu is er het voornemen om de administratieve lasten te verminderen. Daarbij zou het een groot pluspunt zijn als bijzondere categorale bijstand opnieuw zou worden ingevoerd, omdat dit voor gemeente en cliënt voordelen oplevert.

Het laatste punt dat ik wil inbrengen, gaat over de financiële problemen die ontstaan omdat zaken in de keten niet soepel verlopen, met als gevolg dat voorschotten niet of uiterst terughoudend worden verstrekt. Dat helpt mensen van de regen in de drup. De problemen worden alleen maar groter. Ik verwijs hiervoor naar wat hierover al is gezegd door de heren van de schuldhelpverlening.

De heer **Laurier** (Landelijke Cliëntenraad): Voorzitter. Ik ben onafhankelijk voorzitter van de Landelijke Cliëntenraad voor de sociale zekerheid. In deze raad zijn de grote belangenorganisaties vertegenwoordigd, alsmede mensen die komen uit de cliëntenparticipatie bij de verschillende uitvoeringsinstituten van sociale zekerheid. De commissie heeft van ons een notitie ontvangen. Ik zal de inhoud niet herhalen, maar er wat accenten uit lichten.

In deze ronde gaat het specifiek over administratieve lasten, bejegening en cliëntenparticipatie. Bij bejegening moet men zich goed realiseren dat het over verschillende niveaus gaat. Er zit een structureel element in de wet die de bejegening stuurt. Als de kortste weg naar werk moet worden nagestreefd, wordt er een bepaalde houding ten opzichte van cliënten verwacht. Dit betekent onder andere dat bepaalde ambities van cliënten à priori niet meetellen als de kortste weg naar werk wordt bepaald. Als de nadruk ligt op collectieve vormen van aanbesteding, en daarin bijvoorbeeld geen individuele rechten van cliënten worden geformuleerd, worden cliënten als kavels op een markt aanbesteed. Deze elementen voelt men als bejegening, maar gemeenten kunnen daar verder geen verantwoordelijkheid voor nemen omdat deze werkwijze door de wetgever is ingebouwd.

Tweede element is dat de wet zelf een aantal prikkels kent die bejegening op een bepaalde manier stuurt. Omdat het accent sterk ligt op volumebeperking – sommigen noemen dat schadelastbeperking – wordt dit in de cliëntenprocessen van gemeenten ingebouwd. Zo is verzwarende van administratieve lasten bij de intake natuurlijk mede ingegeven door de opdracht tot volumebeperking die in de wet zit. Als je verder ziet hoe bepaalde vormen van Work First toch vooral worden gebruikt als afschrikmiddel, zodat mensen geen bijstandsuitkering aanvragen, dan is dat een vorm van bejegening die zijn basis vindt in de opdracht die in de wet aan gemeenten wordt gegeven. Soms neemt het zeer ernstige vormen aan. Ik participeer in «Blik op Werk Keurmerk», de keurmerkbeheerder van re-integratiebedrijven. Als daar ter sprake komt dat de klanttevredenheid omhoog moet, is heel vaak de reactie van re-integratiebedrijven dat die opdracht niet te combineren is met de opdracht van gemeenten om cliënten onvriendelijk te behandelen.

Ten slotte is er de individuele bejegening op het niveau van cliënt en consulent. Op dit vlak zijn grote verschillen. Het valt mij echter op dat vaak uitgebreid wordt uitgelegd wat de rechten en plichten van de cliënt zijn, maar dat er weinig afspraken worden gemaakt over de rechten en plichten van de consulent.

Hier kan ik een mooi bruggetje maken naar cliëntenparticipatie. De relatie cliënt-consulent lijkt mij een interessant thema om goede afspraken over te maken op lokaal niveau en met cliëntenraden. Dat gebeurt nu nauwelijks, volgens mij omdat in de wet nergens staat wat cliëntenparticipatie moet inhouden. Er staat slechts «er zij cliëntenparticipatie». Vervolgens wordt het aan eenieder overgelaten hoe dit inhoud te geven. Bij de stukken vindt de commissie ook de evaluatie van cliëntenparticipatie. Het is opvallend dat men vrij lovend is. Wij vinden het ook heel goed dat er al in 98% van de gemeenten cliëntenraden zijn. Maar uit het beeld dat wordt geschetst over faciliteiten en bevoegdheden van cliëntenraden valt op te maken dat er niet één basis is, maar sprake is van grote versnippering. Niemand is blijkbaar in staat om aan te geven wat de basiselementen van cliëntenparticipatie zijn. Wij zouden het toejuichen als daarover duidelijke uitspraken komen.

Mevrouw **De Jong** (CliP): Ik spreek namens de Stichting CliP, voluit: stichting CliëntenPerspectief. Dat is een steunpunt voor participatiebevordering en armoedebestrijding. Wij ondersteunen lokale groepen en cliëntenraden WWB en geven inhoudelijke ondersteuning en cursussen over minimabeleid, WWB en re-integratie. Daarnaast geven wij

vaardigheidscursussen over zaken als beleidsbeïnvloeding en samenwerken. Veel van onze activiteiten zijn eenmalig, maar er zijn ook langer lopende trajecten. Wij hebben dagelijks contacten met cliënten en cliëntenraden. Vanuit cliëntenperspectief willen wij inhoud en vorm geven aan sociaal beleid.

Wij hebben vier punten ingebracht die ik kort wil toelichten.

1. Er is de laatste tijd erg veel onderzoek gedaan, maar wij missen hierin toch het cliëntenperspectief. Als de ervaringen en belevingen van cliënten al worden onderzocht, dat is dat onderzoek sterk gericht op het beleid en de uitvoerders. Het proces van de dienstverlening wordt onderzocht, terwijl wij graag zouden willen dat aan mensen wordt gevraagd of, en zo ja, hoe voor hen in de afgelopen jaren zaken beter zijn geworden.
2. Ik sluit aan bij de inbreng van vorige sprekers over de administratieve lasten. Ook wij pleiten voor vermindering en vereenvoudiging van de procedures en voor eenvoudige formulieren. De administratieve lasten moeten worden teruggebracht, ook met het oog op een beter gebruik van voorzieningen.
3. Bij bejegening geldt dat afhankelijk van wie beoordeelt, de uitkomst anders is. De wereld van cliënten enerzijds en sociale diensten anderzijds is totaal verschillend. Het feit dat cliënten afhankelijk zijn van een sociale dienst speelt een grote rol. Wij zijn blij dat binnen verschillende sociale diensten al discussies worden gevoerd over bejegening, omdat goede bejegening verder gaat dan het nakomen van protocollen die aangeven hoe met elkaar moet worden omgegaan. Het gaat om een respectvolle cultuur waarbij politici en dienstverleners echt bereid zijn in te luisteren naar wat cliënten te zeggen hebben.
4. Mijn laatste punt gaat over ondersteuning van cliëntenparticipatie. Er zijn veel cliëntenraden. Dat is mooi. Wij stellen dat de inbreng van cliënten zowel wordt onderschat als overschat. Cliënten kunnen haarfijn aangeven waar de knelpunten zitten. Dit wordt vaak onderschat, maar dan moet daarnaar wel gevraagd worden. Cliënten worden overschat als zij worden gevraagd om mee te denken op beleidsniveau. Is dat nu echt wat wij bedoelen met cliëntenparticipatie?

De heer **Van Hoof** (advocaat): Voorzitter. Ik ben advocaat, gespecialiseerd in bijstandszaken en -recht. Ik werk nauw samen met de Bijstandsbond, ik wil met name een aantal zaken naar voren brengen over de balans tussen rechten en plichten.

Daarvoor wil ik kort iets zeggen over kinderopvang en de problematiek rondom kinderen. Van een ambtenaar uit een gemeente in Friesland heb ik gehoord dat alleenstaande moeders niet zozeer een probleem opleveren vanwege de kinderopvang, als wel vanwege het feit dat jonge kinderen regelmatig ziek zijn. Dit speelt zeker als de kinderen naar de crèche of op de lagere school gaan. Zo had mijn zoon van drie laatst griep en is hij twee weken thuis geweest. Een werkgever is er niet in geïnteresseerd hoe ik dat oplos. De kinderopvang kan zo'n probleem niet oplossen. Dan de balans tussen rechten en plichten. De grondslag voor het krijgen van bijstand is geregeld in artikel 20 van de Grondwet. De WWB is daar een uitvoering van. Als wij de rechten en plichten bij de bijstand bezien met als referentie het grondrecht, dan valt op dat een aantal zaken niet in balans is. Eerste voorbeeld is het onderdeel re-integratie. Iemand die volledig arbeidsongeschikt is, krijgt toch een re-integratieverplichting opgelegd, zij het tot maatschappelijk re-integratie. Zo kan een persoon de opdracht krijgen om mee te doen aan individueel begeleid zwemmen, Voor een ander kan de opdracht zijn om per week vijf aaneengesloten uren achter een schildersezel te gaan staan en mee te doen aan kunstschilderen. In de brief waarin de opdracht wordt opgelegd, staat dat niet nakomen gevolgen zal hebben voor de uitkering. Met andere woorden, de bestaanszekerheid van de cliënt komt in gevaar. Deze voorbeelden tonen

mijns inziens aan dat er geen balans is tussen het recht op bijstand en de opgelegde plicht die dat recht in gevaar brengt. Mensen die arbeidsongeschikt zijn en een bijstandsuitkering hebben, hebben geen recht op een keuring. Van de volledig arbeidsongeschikten zit een groot deel in de bijstand. Juridisch is dat nog wel goed geregeld, maar er zijn geen rechten voor hen opgenomen.

Doel van Work First-projecten is het geven van een financiële prikkel aan bijstandsgerechtigden om weer aan het werk te gaan. Van een ambtenaar heb ik echter vernomen dat bijstandsgerechtigden «op de schop gaan» zodra het geld voor Work First-projecten op is. Ook de wethouder van Almere die eerder het woord voerde, zei dat zijn gemeente de lat voor de entree zeer hoog had gelegd, met het beperken van de instroom als doel. Bij mij roept dit de gedachte op dat de secundaire doelstelling de primaire wordt; zo ben je bezig met misbruik van bevoegdheid. Ook verschilt het maatregelenbeleid per gemeente nogal.

De heer **Spekman** (PvdA): Voorzitter. Mag ik u om een precisering vragen? Wat bedoelt de heer Van Hoof met de uitspraak dat de bijstandsgerechtigden op de schop gaan? Zo geformuleerd, zie ik niet voor mij wat er gebeurt.

De heer **Van Hoof** (advocaat): Voorzitter. Van de ambtenaar die ik heb gesproken, heb ik begrepen dat ... (Beantwoording niet afgemaakt wegens interruptie zonder microfoon).

In het kader van de balans tussen rechten en plichten wil ik nog wat andere zaken naar voren brengen.

- In heel Nederland bestaat het recht om een huisbezoek te weigeren. In Amsterdam is het echter beleid geworden dat het weigeren van een huisbezoek, ook al is dit een recht, aanleiding kan zijn voor het doen van een buurtonderzoek. Bezien uit het oogpunt van privacy is het laatste minstens zo ingrijpend. Dit is weer een voorbeeld van het ontbreken van een balans tussen rechten en plichten.
- De verplichting om mee te werken aan een onderzoek is de wettelijke grondslag voor het laten plaatsvinden van een huisbezoek. Als je echter de mate van inbreuk die plaatsvindt beziet, dekt het woord «huisbezoek» eigenlijk in het geheel niet de lading. Bij een huisbezoek denk je niet aan het doorzoeken van wasmanden, of aan een situatie waarin de cliënt wordt gevraagd met de rug naar de koelkast te gaan staan en te vertellen wat er allemaal in de koelkast aanwezig is. Dat doe je niet als je bij iemand op bezoek gaat.
- De angst en het wantrouwen ten opzichte van de overheid is toegenomen. Die toename geldt ook in het kader van de WWB. Dit heeft mijns inziens enigszins te maken met het financiële belang dat de gemeente in dezen hebben gekregen.
- Nog een ander punt is, hoe in de pers en de politiek, ook in de Tweede Kamer, geschreven en gesproken wordt over mensen met een bijstandsuitkering. Mevrouw Raemakers gaf daar zo-even een illustratie van door erop te wijzen dat een benaming als «granieten bestand» voor een groep uitkeringsgerechtigden eigenlijk niet door de beugel kan. Deze mensen voelen zich zo in de hoek gezet.
- Laatst vond een debat plaats in de Tweede Kamer over terugvordering. Als je zo'n debat hoort, je ziet wat erover in de pers wordt geschreven en je hoort wat erover op de radio komt, dan lijken terugvordering en fraude welhaast synoniemen. Dat zijn ze echter absoluut niet. Het kan bijvoorbeeld voorkomen dat iemand een erfenis krijgt, waarbij het geld pas na anderhalf jaar vrijvalt. Pas dan volgt terugvordering. Het debat begon met de vraag aan de staatssecretaris, uit te leggen waarom hij kwijschelding overwoog bij terugvordering van kleine bedragen. Aan het eind werd een motie ingediend waarin werd gevraagd om bij terugvordering bedragen onder de € 6000 niet kwijt te schelden, zeker

niet bij fraude. Vooral het laatste zinnetje stoort mij zeer. U kunt alle verordeningen erop nalezen; bij fraude wordt schuld nimmer kwijtgescholden.

De **voorzitter**: Dank u wel. Wij gaan over tot de vragen van Kamerleden.

De heer **Spekman** (PvdA): Voorzitter. De balans tussen rechten en plichten, en het zoeken naar dat evenwicht, lijkt het thema van de dag te zijn. Ik vind dat ook een belangrijk thema. Er is een tijd geweest dat iedereen in de bijstand kon komen, dat fraude weinig werd aangepakt, maar ook dat nooit werd geïnvesteerd in mensen die een bijstandsuitkering hadden. Gehoord de ervaringen moeten wij er nu voor zorgen dat het niet doorschiet naar de andere kant. De belangrijkste tegenkracht moet daarbij, lijkt mij, komen van de lokale cliëntenraden. Mijn vraag is hoe het daarmee staat. Wat gebeurt er om tegenwicht te bieden aan het gemeentebestuur en de gemeenteraad?

Vervolgens komt rijksborging aan de orde, maar omdat ik maar één vraag mag stellen, bewaar ik dat punt nog even.

De heer **Laurier** (Landelijke Cliëntenraad): Voorzitter. Cliëntenraden hebben heel verschillende posities in het geheel, qua beleidsvorming, qua meepraten over bejegening, qua status, qua facilitering.

De heer **Spekman** (PvdA): Wat zou nu volgens u de ideale situatie zijn? U schetst wel de problemen, maar geeft niet aan wat idealiter de positie zou moeten zijn van die tegenkracht in de gemeente om te borgen dat de bejegening goed is, dat de klachtenafhandeling goed is enzovoort.

De heer **Laurier** (Landelijke Cliëntenraad): Ik denk dat één van de eerste dingen is, dat sprake moet zijn van basisfaciliteiten. Uit de evaluatie blijkt dat 47% van de raden in gemeenten geen middelen heeft om ook maar iets aan onderzoek te doen, 47% heeft niet eens secretariële ondersteuning. Van de raden heeft 34% geen beschikking over communicatiemiddelen en 29% kan niet eens communiceren met de eigen achterban omdat men daartoe geen middelen of mogelijkheden heeft. Dan moet je toch zeggen dat aan een aantal eerste voorwaarden niet wordt voldaan. Als je dan een rondgang maakt langs ministeries of uitvoeringsorganisaties en vraagt om toch eindelijk een keer die basisfaciliteiten vast te leggen – wij doen dat regelmatig – dan krijg je altijd nul op het rekest. Of men verwijst naar elkaar.

De heer **Spekman** (PvdA): Voorzitter. Ik verzoek om een iets gerichter beantwoording, aangezien ik de getallen ook zelf in de evaluatie heb kunnen lezen. Dat is niet goed, maar tussen geen en heel veel middelen zit een tussenweg. Daar ben ik naar op zoek.

De heer **Laurier** (Landelijke Cliëntenraad): Voorzitter. Ik vind dat cliëntenraden minimaal op ambtelijke ondersteuning moeten kunnen rekenen. Daarbij hoort dat beleidsstukken vertaald worden naar gewone-mensentaal. Ook moeten raden kunnen beschikken over communicatiemiddelen. Zij moeten redelijke middelen hebben om te kunnen communiceren met de achterban. Heel vaak zie je dat er van representativiteit geen sprake is. Er zijn twee manieren om dat goed te regelen. Er kunnen verkiezingen worden gehouden, maar daar zal geen enkele Nederlandse gemeente voor voelen omdat de organisatie daarvan uitermate complex is. De tweede manier is dat raden zodanig worden gefaciliteerd dat zij hun achterban kunnen consulteren. Het bedrag dat met het laatste is gemoeid, zal variëren naar gelang de omvang van de gemeente, het aantal uitke- ringsgerechtigden, enzovoort.

Verder vind ik dat de cliëntenraad zeggenschap behoort te hebben bij het meten van cliënttevredenheid en dergelijke zaken. Je kunt je zelfs afvragen of een cliënttevredenheidsonderzoek wel een instrument van de dienst zou moeten zijn. Is dat eigenlijk niet een aangelegenheid van cliënten zelf, waarin voor de dienst een aantal zaken kan worden meegenomen? Er moeten op zijn minst afspraken komen over inhoudelijke thema's waarover cliëntenraden moeten worden gehoord. Ik doel daarmee op procesbepalingen. Eén thema zou bejegening kunnen zijn, maar inspraak in de bepaling van administratieve lasten, bijvoorbeeld bij de aanvraag, hoort er zeker ook bij. Dergelijke procesbepalingen vind je tot nu toe nergens. Cliëntenraden zijn afhankelijk – ik zeg het nu wat oneerbiedig – van de goedertierenheid van soms de gemeenteraad, soms een college van B en W en soms de manager. Zelfs de vraag onder wiens verantwoordelijkheid de raden vallen, is niet goed geregeld.

Mevrouw **Raemakers** (lokale cliëntenraad): Voorzitter. Ik wil daarbij aantekenen dat de meeste cliëntenraden niet aan individuele hulpverlening doen. Als gevolg daarvan zijn zij bij hun belangenbehartigende taak aangewezen op de signalen die zij uit de eigen achterban opvangen. Als cliënt kan ik heel boos zijn over de manier waarop ik bejegend ben, maar mijn cliëntenraad doet niet aan individuele hulpverlening. Ik zal mijn raad daarom ook niet bellen met een klacht als een consulent mij niet netjes heeft behandeld. Ik denk dat het belangrijk is dat cliëntenraden niet aan individuele hulpverlening doen, maar er moet wel een mogelijkheid komen voor het bundelen van klachten, zodat de raad over de signalen beschikt en hierover kan spreken op de plaatsen in de keten waar dit van belang is.

De heer **Van der Lende** (Bijstandsbond): Voorzitter. Ik denk dat het ook wel past om de hand in eigen boezem te steken. Als antwoord op de vraag wie het proces moet bewaken, zeg ik dat wij dit als cliënten zelf moeten doen. Nou ja, eigenlijk ben ik zelf geen cliënt meer omdat ik geen bijstandsuitkering meer heb. Wij moeten ons organiseren, zodat wij de cliëntenraden kunnen voeden met informatie uit de individuele gesprekken. In de huidige situatie zijn de structuren van zelforganisaties en belangenorganisaties voor een groot deel verdwenen. In zal niet in detail ingaan op de vraag, hoe dat is gekomen, Aangezien het echter gaat om organisaties waarin mensen met een minimuminkomen zich verenigen, is financiële en andere steun van de overheid hard nodig. Kortom, het gaat niet alleen om de cliëntenraden; er moet gekeken worden naar het totaalbeeld. Er moet op lokaal niveau een structuur zijn waarin mensen met een minimuminkomen of bijstandsuitkering zichzelf kunnen organiseren en hun belangen ten opzichte van de gemeente kunnen behartigen.

Mevrouw **Ortega-Martijn** (ChristenUnie): Voorzitter. Ik wil het hebben over het onderzoeksrapport «WWB en gemeenten; cliënten aan het woord». Daarin staat de conclusie dat de meeste cliënten tevreden zijn over de WWB. Als ik u allen zo beluister, zijn er echter nog de nodige kritische kanttekeningen te plaatsen. Is er niets goeds te melden over de WWB in de afgelopen drie jaar? Kent u geen verhalen van cliënten die tevreden zijn omdat zij op een actieve manier zijn gestimuleerd om weer terug te keren naar de arbeidsmarkt?

De heer **Laurier** (Landelijke Cliëntenraad): Voorzitter. Ik wil vooraf twee opmerkingen maken over tevredenheidsonderzoeken. Wij vinden het tevredenheidsonderzoek een heel belangrijk instrument, maar de conclusies van deze onderzoeken worden wel eens wat gemakkelijk geïnterpreteerd. Als je de tevredenheid van iemand meet, meet je eigenlijk of iets is mee- of tegengevallen. Als een bijstandsgerechtigde verwacht dat hij of zij drie uur in de wachtkamer moet zitten en het blijkt maar een half uur of

drie kwartier te zijn, dan zal het antwoord op de desbetreffende vraag zijn dat hij of zij tevreden is, ook al staat wellicht in de regels van de sociale dienst dat de wachttijd maximaal een kwartier mag zijn. Verder merk ik op dat bij het invullen van scores op een puntenlijst van 1 tot 10, respondenten in het algemeen geneigd zijn de score 7 in te vullen. Ik zie heel vaak dat juichend wordt gedaan over de resultaten van een tevredenheidsonderzoek waarbij de eindscore uitkomt op bijvoorbeeld 6,5. Ik zet daar dan vraagtekens bij en vraag om relativering, omdat een cijfer, zeker rond de 7, weinig zegt over de realiteit die erachter schuilgaat. Op de vraag of wij ook tevreden zijn over dingen, kan ik bevestigend antwoorden. De werking van de WWB is echter erg afhankelijk van de situatie in de individuele gemeenten. Er is sprake van een heel divers beeld. Breda is bijvoorbeeld een gemeente waarover wij zeer tevreden zijn. Daar stelt men sinds kort dat iedere burger die in aanmerking komt voor een re-integratietraject – en dat kunnen bijstandsgerechtigden zijn, maar ook nuggers – in principe recht heeft op een individueel budget. Er wordt wel getoetst, maar de achterliggende gedachte is dat de persoon die start met re-integratie, hierover zelf de regie voert. Bij de manier waarop deze gemeente haar beleidsvrijheid oppakt, wordt de eigen verantwoordelijkheid van cliënten zeer serieus genomen. Op deze manier ontloopt de gemeente ook de ingewikkelde aanbestedingstrajecten waar gemeenten alom over klagen.

Mevrouw **Raemakers** (lokale cliëntenraad): Voorzitter. Er is door een van de sociale raadslieden al op gewezen dat de uitkomst van het tevredenheidsonderzoek min of meer volgt uit de evaluatievraag die door de regering is gesteld. Regioplan heeft het onderzoek volgens opdracht uitgevoerd. Als aan cliëntenraden echter was gevraagd welke vragen zij bij deze evaluatie graag beantwoord hadden willen zien, waren er andere vragen meegegeven en dus ook andere antwoorden gekomen.

Mevrouw **Karabulut** (SP): Voorzitter. Op de vraag hoe ervoor gezorgd kan worden dat rechten en plichten in balans komen, is al een aantal zaken genoemd die op lokaal niveau geregeld zouden moeten worden. De heer Laurier heeft daarbij aangegeven dat bij het collectief aanbesteden, waar nu in de wet om wordt gevraagd, rechten van de cliënt buiten beschouwing worden gelaten. Heeft hij ideeën hoe de individuele kant beter geborgd kan worden, zodat rechten en plichten beter in balans blijven?

De heer **Laurier** (Landelijke Cliëntenraad): Voorzitter. Die ideeën heb ik zeker. Je zou bijvoorbeeld het recht van een persoonsgebonden budget voor iedereen kunnen vastleggen, zonder dat dit betekent dat er een blanco cheque wordt uitgegeven. Het voordeel daarvan is dat mensen zelf initiatief kunnen nemen. Breda is deze weg al ingeslagen, Wij zullen dit voorbeeld met grote belangstelling volgen. Het werken met persoonsgebonden budgetten betekent ook dat de mogelijkheden voor mensen met een categorale vrijstelling worden vergroot. Nu geldt voor zo'n groep geen re-integratieverplichting, met als keerzijde dat zij ook niet kunnen meedoen aan trajecten et cetera. Toch zijn er binnen zo'n categorie individuen die best ondersteuning of een traject op maat willen. Ik noem als voorbeeld een bijstandsgerechtigde alleenstaande. Dit wordt mogelijk als rechten individueel worden verankerd. Verder wijs ik nogmaals op de noodzaak om zaken in de voorwaardenscheppende sfeer goed te regelen, om zo tot een goede invulling van daadwerkelijke cliëntenparticipatie te kunnen komen. Ik heb al voorbeelden gegeven van zaken waar het hierbij om gaat.

Ik wil er graag nog een punt aan koppelen. Wij zijn niet tegen decentralisatie, maar je moet je wel goed afvragen wat je decentraliseert. Persoonlijk heb ik nogal wat twijfels over decentralisering van de uitvoering van de langdurigheidstoeslag. Deze toeslag is bij uitstek een maatregel die is

bedacht omdat de uitkering te laag is. De maatregel vloeit voort uit het inzicht dat iemand die langdurig is aangewezen op een bijstandsuitkering, daarvan niet kan rondkomen. De extra toeslag is bedacht als inkomens-component. Je zou je moeten afvragen of het wel verstandig is de uitvoering hiervan te decentraliseren.

Mevrouw **Karabulut** (SP): Want wat zouden daarvan de gevolgen zijn?

De heer **Laurier** (Landelijke Cliëntenraad): Het betekent dat voor de uitkering die uiteindelijk noodzakelijk wordt geacht om in je bestaan te voorzien, ook als je langdurig op een uitkering bent aangewezen, in feite de minimumnorm wordt losgelaten en het aan de gemeente wordt overgelaten de norm te bepalen.

Mevrouw **Spies** (CDA): Voorzitter. Gegeven de eerdere vragen, richt ik mij op een ander thema, namelijk dat van de administratieve lasten en de bureaucratie. De ellende is uiteraard dat wij, en gemeenten, onderkennen dat sprake is van verbetering. Zo is per 1 januari 2008 het elektronisch klantendossier beschikbaar gekomen. In hoeverre kan dat een goed instrument zijn om in ieder geval een hoop «gedoe» met papieren en formulieren af te vangen? Dat was immers de bedoeling. Aangezien ik niets heb gehoord over invoeringsproblemen, vraag ik of er al ervaringen te melden zijn. Het liefst hoor ik positieve dingen. Leidt de beschikbaarheid van het elektronisch klantendossier ertoe dat mensen niet tot vijf keer toe hetzelfde formulier moeten invullen? Is alle informatie ook daadwerkelijk beschikbaar op het moment dat die nodig is? In dit kader is bestandskoppeling zelfs genoemd. Ik stel mijn vraag aan de heren Van Dooren en Van der Lende, omdat zij in hun introductie ook zijn ingegaan op dit punt.

De heer **Van Dooren** (Nationale Ombudsman): Voorzitter. Ik kan hierover niet zo veel zeggen. Over elektronische dossiers hebben mij tot nu toe geen klachten bereikt, maar ik durf niet te zeggen hoe het hiermee staat in de grote steden, waar het aantal klachten over uitvoering van de WWB in het algemeen veel groter is. Feit is dat er vóór de invoering van het elektronisch dossier veel klachten waren over administratieve lasten en bureaucratie, maar ik kan niet vooruitlopen op nieuwe ervaringen, omdat wij hierover nog geen informatie hebben.

De heer **Van der Lende** (Bijstandsbond): Voorzitter. Ik heb niet zo veel verstand van elektronische klantendossiers, maar nu het punt ter sprake komt, wil ik daaraan wel eigen vragen toevoegen, zoals de vraag hoe het inzagerecht is geregeld. Een fysiek dossier kan worden ingezien door naar de Dienst Werk en Inkomen te stappen en daar, na het invullen van een formulier, inzage te krijgen in het eigen dossier. De vier grote gemeenten hebben met elkaar, zeg maar buiten het normale elektronische klanten-dossier om, een eigen systeem ontwikkeld. Dat heet het RAAK-systeem. Daarin worden de gegevens van alle uitkeringsgerechtigden gestopt. Ook de afspraken tussen cliënt en consulent horen daarin terecht te komen, maar dat verloopt zeker niet vlekkeloos. Meer in het algemeen heb ik de indruk dat veel gemeenten en organisaties er niet in slagen bij automatisering zaken goed op elkaar te laten aansluiten; laat ik het niet te negatief zeggen. Het is mijn ervaring, bijvoorbeeld met het RAAK-systeem, dat als de klantmanager met de klant tot overeenstemming is gekomen over wat er moet gebeuren, de afspraken niet op papier komen zoals die zijn gemaakt. De klantmanager weet bijvoorbeeld niet hoe hij de afspraken moet invoeren en vraagt dan ondertekening van een «blanco» re-integratietraject. De klant moet er dan maar op vertrouwen dat wat uiteindelijk uit de computer rolt, overeenkomt met wat is afgesproken. Dat gaat geregeld mis. Wij hebben dat ook in de publiciteit gebracht.

Het laatste wat ik ervan zou willen zeggen is het volgende. Naar ik meen is door het ministerie van Sociale Zaken onderzoek gedaan naar de stand van de automatisering bij de uitvoering van de WWB in gemeenten. De uitkomst was dat zowel het op elkaar afstemmen van de verschillende elektronische systemen als het verwerken van wettelijke normen tot grote problemen leidt. Bij invoering van wettelijke normen blijkt bijvoorbeeld dat voor de vermogenstoets niet één norm geldt. Er zijn meer wetten waarbij sprake is van een dergelijke toets. Als reden voor allerlei vertraging wordt nu genoemd dat eerst dit soort problemen moet worden opgelost. Hoe het verder allemaal precies zit, weet ik niet.

Mevrouw **Raemakers** (lokale cliëntenraad): Voorzitter. Mijn reactie geef ik als cliënt. De heer Van der Lende zei al dat met het elektronische dossier een beroep op het inzagerecht er niet gemakkelijker op wordt. Ik ga nog een stapje verder. Wat gebeurt er als ergens in het dossier een foutje zit? Eerste probleem is al om een fout op te sporen. Vervolgens moet je als cliënt zien te achterhalen welke organisatie de fout moet herstellen. Wij zijn nog maar kort bezig met digitale dossiers, maar ik voorzie hierbij heel grote problemen.

De heer **Nicolaï** (VVD): Voorzitter. Er worden veel keerzijdes van ons systeem naar voren gebracht, zoals slechte bejegening, burgers die van het kastje naar de muur worden gestuurd, enzovoort. Voor een deel gelden die problemen niet specifiek voor de WWB, maar worden ze wel in het kader van deze evaluatie aan de orde gesteld. Mijn vraag is daarom de volgende. Er is misschien bij de invoering van de WWB wel sprake geweest van een verandering; de Ombudsman spreekt van een hardere aanpak. Is er in de afgelopen jaren een ontwikkeling te zien ten aanzien van de zorgen die worden genoemd? Zijn het voor een deel kinderziektes geweest of wordt het alleen maar erger? Kan de Ombudsman of een van de anderen hierover misschien iets zeggen?

De heer **Van Dooren** (Nationale Ombudsman): Voorzitter. Ik kan in algemene zin zeggen dat zodra sprake is van een verharding van beleid, dit te merken is in de uitvoering. De ambtenaren zien het als een opdracht en de praktijk leert dat dit bijvoorbeeld ook doorwerkt in bejegening. Wij hebben hetzelfde in het verleden bij de IND meegemaakt. Nu is daar een forse terugloop van klachten, maar toen het beleid hard was, werkte het door in de uitvoering. Ik denk dat hetzelfde zich kan voordoen bij de uitvoering van de WWB. Er is op zichzelf niets op tegen als ambtenaren een duidelijke oekaze krijgen om strakker te werken. Het draagt echter wel het risico in zich dat ambtenaren dit zo interpreteren dat het in de bejegening doorwerkt. Er is niets tegen een hard beleid, maar het moet op een correcte, persoonlijke manier worden uitgevoerd zonder mensen daarbij over één kam te scheren. Hard beleid brengt met name in de sfeer van bejegening risico's met zich mee. Daarvan moet men zich bewust zijn.

De heer **Nicolaï** (VVD): Mijn vraag was eigenlijk specifiek: is hierin de afgelopen jaren nog verandering opgetreden, of bestaat daarover geen precieze informatie?

De heer **Van Dooren** (Nationale Ombudsman): In de notitie die ik u heb doen toekomen is een aantal punten genoemd. Daarbij horen ook de huisbezoeken, zoals ook door de woordvoerder van de Cliëntenraad naar voren is gebracht. Wij zien dat het aantal huisbezoeken in absolute zin toeneemt, maar hierbij is ook sprake van een verharding in de bejegening en van een meer onpersoonlijke aanpak. Er wordt soms opgetreden met interventieteams. Samen met de Ombudsman Utrecht en Zeist onderzoeken wij op dit moment of de inzet van dergelijke teams wel door de beugel kan. Men heeft gekozen voor een aanpak waarbij een aantal overheidsdiensten tegelijk voor de deur staan en met een groot aantal ambte-

naren de woning wordt bezocht, al dan niet met toestemming van de bewoner. Mensen hebben soms nog wel toestemming gegeven voor een huisbezoek, maar weten niet wat er gebeurt. Ik verwijs naar het NRC Handelsblad van gisteravond, waarin een aantal voorbeelden is genoemd. Wij, en de gemeentelijke Ombudsmannen, herkennen veel van de dingen die in het artikel naar voren komen.

De heer **Laurier** (Landelijke Cliëntenraad): Voorzitter. De heer Nicolaï zei in de introductie op zijn vraag dat de wet schaduwkanten heeft. Ik ben blij dat hij dat heeft ingebracht, omdat wat ik hoorde in de eerste twee rondes wel erg leek op een reclamespotje. Maar goed, dit terzijde. Er zijn verschillende ontwikkelingen. Aan de ene kant gaat de verharding gewoon door. Aan de andere kant zie je ook een aantal positieve ontwikkelingen. Zo plaatsen steeds meer gemeenten kanttekeningen bij de aanpak van de kortste weg naar werk. Bij het streven naar duurzame uitstroom blijkt die namelijk averechts te werken. Dat besef dringt langzaamerhand wel door. Je ziet in een aantal gemeenten ook de discussie op gang komen over de vraag, wat het betekent dat de WWB een activerende wet is terwijl er groepen mensen zijn die eigenlijk niet meer geactiveerd kunnen worden. Ik denk daarbij aan mensen met een zware arbeids handicap of aan 65-plussers. Je ziet ook dat bepaalde gemeenten weer aandacht krijgen voor armoedebelief. Hiervoor is meer aandacht dan bij de invoering van de WWB. De discussie hierover was in eerste instantie een beetje weggezaakt en komt langzaamaan weer op gang. De wet wordt wel decentraal uitgevoerd, met faseverschillen tussen gemeenten als gevolg. Ik zou niet de suggestie willen wekken dat er alleen maar negatieve tendensen zijn, maar de verschillen per gemeente zijn groot en er zijn ook nog gemeenten die de andere kant op bewegen.

Mevrouw **Raemakers** (lokale cliëntenraad): Voorzitter. Er is al gezegd dat consulenten vaak jong zijn. Vooral langdurig uitkeringsgerechtigden zijn vaak niet de allerjongsten. Het werk van de consulent is zwaar; ik zal dat beslist niet tegenspreken. Hij of zij wordt ook geacht ontzettend veel te weten en mensenkennis en ervaring met het omgaan met mensen te hebben. Of dat kan terwijl zij nog zo jong zijn, weet ik niet, maar er komt nog bij dat zij opgeleid zijn als sociaal jurist. Vroeger zaten op deze functies maatschappelijk werkers. Ik sluit aan bij de heer Laurier, die zei dat langzaamaan het inzicht groeit dat een aantal zaken van vroeger, waaronder het maatschappelijk werk, niet weggelaten kan worden. Een aspect van de verharding is ook, dat al heel vlug gedacht wordt aan fraude. De heer Bakker van de sociale rechercheurs kan dan wel enthousiast zijn over het werken met scorekaarten, maar de acties die kunnen volgen als de score een risicoprofiel oplevert, zoals beschreven bij huisbezoeken, zou ik geen vooruitgang willen noemen maar verharding. Ik vind ook dat alleen mensen een uitkering moeten krijgen die daarop recht hebben. Fraude moet bestreden worden, maar je moet geen zaken fraude noemen die dat nog niet zijn. Als dat wel gebeurt, stimuleert dat de verharding.

Mevrouw **De Jong** (CliP): Voorzitter. Op het gebied van bejegening zien wij dat een aantal gemeenten de discussie aangaat om meer uit te gaan van vertrouwen in plaats van wantrouwen. Daarmee erkennen zij echter dat in het verleden het wantrouwen voorop heeft gestaan. De verandering moet overigens worden gezien als een heel voorzichtige.

De heer **Van Hoof** (advocaat): Voorzitter. Ik hoor de laatste tijd steeds vaker van ambtenaren, vooral in Amsterdam, dat men zich begint af te vragen wat de zin en onzin is van alle re-integratietrajecten. Mensen worden naar een kringloopwinkel gestuurd, komen vervolgens terug, gaan weer naar een andere kringloopwinkel, komen weer terug, et cetera. Op een gegeven moment verdwijnt het draagvlak ook bij de ambtenaren,

omdat zij zien dat er een groep is waar zij niets mee kunnen en voor wie re-integratie niet werkt. Dat zou nog wel eens een gevaar voor de toekomst kunnen blijken te zijn. Deze mensen worden alsmaar «rondgepompt» in het systeem en dat kost een heleboel geld. Als mensen hieraan echter niet meewerken, verliezen zij hun recht op bijstand.

De **voorzitter**: Is er behoefte aan een tweede ronde of aan het stellen van een laatste dringende vraag? Wij zijn de geplande eindtijd van half zes gepasseerd. Het kan zijn dat u een andere afspraak hebt. Ik vraag daarom of er nog dringende vragen zijn.

Mevrouw **Ortega-Martijn** (ChristenUnie): Voorzitter. Ik heb nog een dringende vraag aan de heer Van Hoof als advocaat. Hoeveel mensen kloppen bij hem aan omdat zij zich, met een beroep op artikel 20 van de Grondwet, tekort gedaan voelen in hun recht?

De heer **Van Hoof** (advocaat): Voorzitter. Dat aantal ligt tussen de 250 en 300. Daarbuiten is een groep die misschien wel dubbel zo groot is en die mij dezelfde vraag stelt zonder dat het daarbij komt tot een zaak.

De heer **Nicolaï** (VVD): Treedt u op voor het hele land, of alleen voor een bepaalde regio of stad?

De heer **Van Hoof** (advocaat): Ik doe veel in Amsterdam, maar ook in gemeenten daarbuiten. Daarnaast spreek ik telefonisch mensen uit heel Nederland.

Mevrouw **Karabulut** (SP): Voorzitter. Ik heb nog een vraag voor de heer Van Dooren. Hij sprak zo-even over het feit dat de verharding in de politieke toon en wind ook van invloed is op de uitvoering. In zijn inleiding bracht hij ook de 1%-regel in. Hij zei dat gemeenten erg star te werk gaan, omdat zij bang zijn om fouten te maken. Kan hij dat toelichten? Heeft dat ook invloed op de wijze waarop met bijstandsgerechtigden wordt omgegaan?

De heer **Van Dooren** (Nationale Ombudsman): In onze notitie hebben wij aangegeven dat bij sociale diensten de «regel-is-regelbenadering» – het woord komt uit ons vorige jaarverslag – sterk de boventoon voert. Er is weinig ruimte voor flexibiliteit, met als gevolg dat ambtenaren angstig zijn om af te wijken. Vooral de ombudsmannen van grote steden hebben mij verteld dat hun ervaring is dat de 1%-regel tot een zekere rigiditeit leidt.

De **voorzitter**: Ik dank u zeer. Hiermee zijn wij aan het einde gekomen van deze rondetafelgesprekken. Wij hebben een forse zit achter de rug. Ik complimenteer de Kamerleden voor de discipline, waardoor wij de geplande eindtijd toch min of meer hebben gehaald. Ik dank ook u allen voor uw bijdrage en de beantwoording van vragen. Ik wens u wel thuis en sluit deze bijeenkomst.

De heer **Spekman** (PvdA): Voorzitter. Ik heb nog een punt van orde. Op 3 april is de bijeenkomst over de WWB. Wij kunnen ieder voor zich vragen gaan stellen over de problemen bij de kinderopvang die aan de orde zijn gesteld. Ik zou echter graag van het kabinet horen of men het geschetste beeld herkent en of dit een probleem is dat landelijk speelt. Ik zou het waarderen als die vragen namens deze commissie kunnen worden gesteld.

De **voorzitter**: Ik stel voor dat u uw vragen op schrift stelt en deze rondstuurt naar de collega-commissieleden. Dan kunnen die als commissievragen worden ingebracht.

Sluiting 17.43 uur.